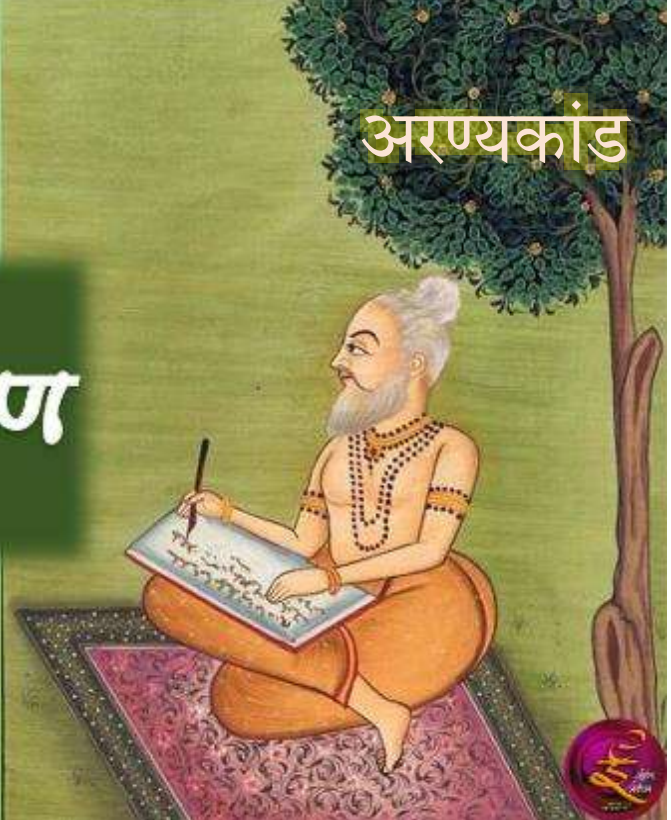

आदिकवी
श्री वाल्मिकी
विरचित
मूळ संस्कृत

रामायण १३

मराठी श्लोक
श्री. श्याम
कुलकर्णी

अरण्यकांड

सादर करीत आहे

-श्रीवाल्मीकी रामायण-

खंड १३- अरण्यकांड

मूळ संस्कृत व मराठी श्लोकमय अनुवाद-श्री.श्याम कुलकर्णी

- श्रीवाल्मिकी रामायण – खंड १३

मराठी समश्लोकी अनुवाद : श्री. श्याम कुलकर्णी

पत्ता : द्वाराश्री. जयवंत कुलकर्णी, "गन्धार" फ्लॅटक्र. ५/४

आयडियल कॉलनी, कोथरूड पुणे ४११०२९

संपर्क – व्हॉट्सएपक्र. ९७६५४५६५८१

Email : sgk६६४२@gmail. com

This declaration is as per the Copyright Act 1957. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act १९५७ provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क अनुवादकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी अनुवादकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई (दंड व तुरुंगवास) होऊ शकते.

वाल्मिकीरामायण- १३

मराठी

श्याम कुलकर्णी

प्रकाशक: : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

१० मे २०२४ (अक्षय्यतृतिया)

©esahity Pratishthan®2024

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई-साहित्य प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

श्री श्याम कुलकर्णी (काव्यानुवादक)

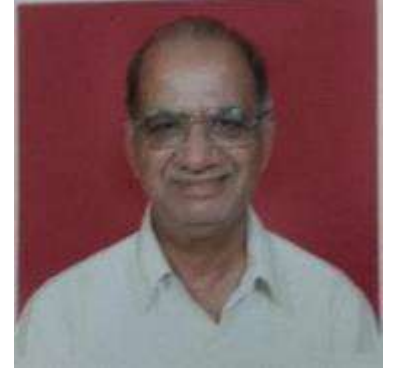
यंत्र अभियांत्रिकी मास्टर्स पदवी M. E. १९७५

अभियांत्रिकी महाविद्यालयातून प्राध्यापक म्हणून निवृत्त.

लेखनाची लहानपणापासून आवड. किल्लोस्कर, मनोहर,

वसंत, प्रपंच, लोकसत्ता अशा अनेक नियतकालिकांमधून

स्फुटलेखन प्रकाशित

प्रास्ताविक

ग्रन्थ पूर्ण होण्यापूर्वीच प्रस्तावना लिहिणे हा मर्यादातिभङ्ग आहे आणि 24,000 श्लोकांच्या “वाल्मीकीय रामायण” या ग्रन्थातील 350-400 श्लोकांचे रूपान्तरण हे तर मूळ ग्रन्थाचा साठावा भाग पूर्ण करण्यासारखे आहे. त्यामुळे हे दोन शब्द केवळ ईसाहित्य चे श्री. सुनिळ सामन्त यांचे ऋण मान्य करण्यासाठी लिहित आहे. केवळ त्यांच्या आग्रहामुळेच मी हे मोठे काम अंगावर घेतले त्याबद्दल मी त्यांचे आभार मानतो.

या ग्रन्थास डॉ. रविन थत्ते यांच्यासारख्या महान व्यक्तीचा आशीर्वाद लाभणे हे माझे
महद्भाग्य!

हे काम माझ्या हातून पूर्ण होण्याचे भाग्य मला लाभो येवढीच ईश्वरचरणी प्रार्थना !

श्याम कुलकर्णी

Dr. Ravin Thatte

श्याम कुलकर्णी ह्यांची आणि माझी ओळख खरे तर माझ्या व्यवसायामुळे (प्लास्टिक सर्जन \ सुघटन शल्य) झाली होती ह्याची त्यांनी मला हल्लीच ह्या त्यांच्या प्रकल्पाबद्दल चर्चा करतांना करून दिली . पुढे मी ज्ञानेश्वरीवर लिहिण्यास सुरुवात केल्या नंतर देखील आमची भेट झाली होती हे मात्र आठवते. हा रामायणावरचा त्यांचा प्रयत्न \प्रकल्प बघून आणि वाचून मी थक्क झालो आहे . केवढे प्रचंड काम आहे हे! ह्या पूर्वी त्यांनी भगवत गीतेवर, रामरक्षेवर आणि मेघदूतावर अशीच समश्लोकी लिहिण्याची कामगिरी केली आहे हे कळल्यावर तर मी अवाक झालो . असला माणूस माझ्या परिचयाचा

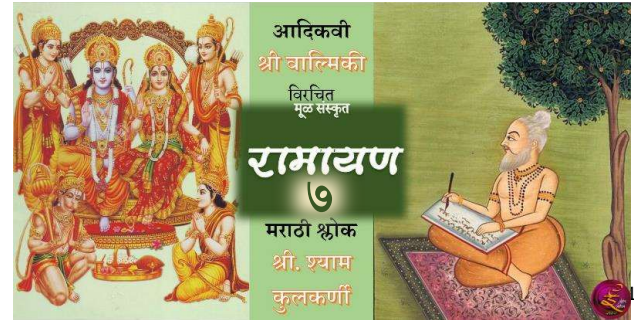
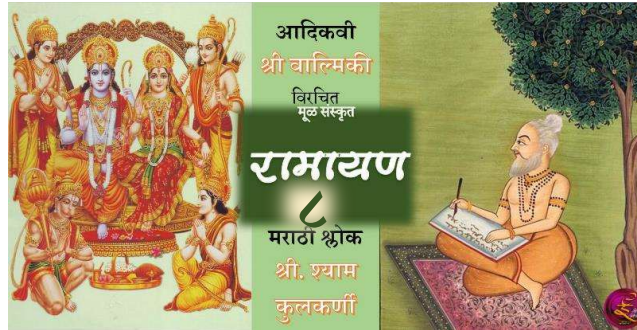
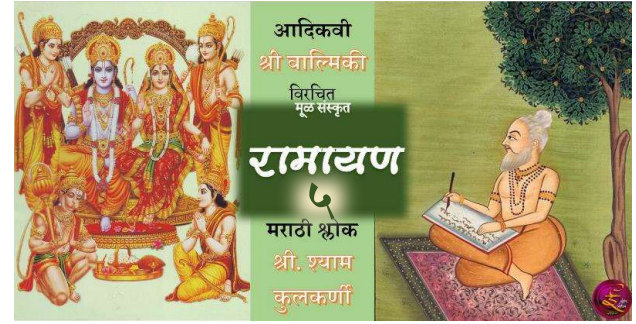
आहे हे कळून धन्य वाटले. त्यांनी हे सगळे काम "मी स्वानंदासाठी करत आहे" असे लिहिले आहे . सगळ्या मोठ्या कृती ह्या स्वानंदातूनच निर्माण होतात हे फार जुने सत्य इथे परत उजळले आहे. ही हल्लीची समश्लोकी , रामायणाची, आताच वाचली. ती फार छान उतरली आहे आणि वाचतांना खिळवून ठेवते. प्रकल्प अजून पूर्ण व्हायचा आहे तो नक्कीच पूर्ण होईल अशी खात्री आहे आणि त्यासाठी माझ्या सारख्या अनेकांच्या शुभेच्छा पोहोचवण्याचे काम मी आनंदाने करतो आहे.

Dr. रविन थत्ते

(प्लॅस्टिक सर्जन व संस्कृत पंडित. अध्यात्मावर ११ पुस्तके प्रकाशित)

श्रीवाल्मीकी
रामायण-
१ ते १२
वाचण्यासाठी
मुखपृष्ठांवर
क्लिक करावे

-अथ श्रीवाल्मीकी रामायण- १३

अरण्यकाण्ड सर्ग 41

आज्ञप्तो रावणेनेत्थं प्रतिकूलं च राजवत् ।
अब्रवीत् परुषं वाक्यं निःशङ्को राक्षसाधिपम् ॥1॥
अधिकारे राजाच्या बोलता प्रतिकूल रावण ।
मारीच निःशंक बोले कठोर वच स्वनृपा ॥1॥
केनायमुपदिष्टस्ते विनाशः पापकर्मणा।
सपुत्रस्य सराज्यस्य सामात्यस्य निशाचर ॥2॥

पुत्र राज्य मन्त्र्यांसह विनाशाचा मार्ग हा।
 कोणत्या पाप्याने तुज सुचविला निशाचरा ॥2॥
 कस्त्वया सुखिना राजन् नाभिनन्दति पापकृत् ।
 केनेयमुपदिष्टं ते मृत्युद्वारमुपायतः॥3॥
 पापी कोण असे ज्या सुखी तुज न पाहवे ।
 सल्ला कोण तुला देई जाण्याचा मृत्युद्वारी हा ॥3॥
 शत्रवस्तव सुव्यक्तं हीनवीर्या निशाचरा।
 इच्छन्ति त्वां विनश्यन्तमुपरुद्धं बलीयसा ॥4॥

शत्रु दुर्बल तव ऐसा नाश होण्यास्तव तुझा ।
संघर्ष बलवानाशी घडवायास इच्छितो ॥४॥

केनेदमुपदिष्टं ते क्षुद्रेणाहितबुद्धिना ।
यस्त्वामिच्छति नश्यान्तं स्वकृतेन निशाचर ॥५॥
कोण्या क्षुद्रबुद्धीने उपदेश अहितास्तव तुझ्या ।
स्वहस्ते आपुला नाश घडविण्यास दिला असे ॥५॥

वध्याः खलु न वध्यन्ते सचिवास्तव रावण ।
ये त्वामुत्पथमारूढं न निगृह्यन्ति सर्वशः॥६॥

वधयोग्य तुझे मन्त्री जे न थाम्बविती तुला ।
कुमार्गी जाण्यापासुन तू न वधिसी त्यांजला ॥6॥
अमात्यैः कामवृत्तो हि राजा कापथमाश्रितः।
निग्राह्यः सर्वथा सद्भिः स निग्राह्यो न गृह्यसे ॥7॥
मन्त्र्यांनी स्वेच्छाचारी राजास कुमार्गी चालता ।
आवश्यक रोखणे परि ते तैसे न करती तुज ॥7॥
धर्ममर्थं च कामं च यशश्च जयतां वरः।
स्वामिप्रसादात् सचिवाः प्राप्नुवन्ति निशाचर ॥8॥

मन्त्री मिळविती धर्म अर्थ कामामध्ये यश ।
स्वामिकृपेने आपुल्या हे श्रेष्ठ विजयी राक्षसा ॥८॥
विपर्यये तु तत्सर्वं व्यर्थ भवति रावण ।
व्यसनं स्वामिवैगुण्यात् प्राप्नुवन्तीतरे जना :॥९॥
नसे स्वामिकृपा तेव्हां व्यर्थ ते सर्व रावणा ।
जनलोक भोगती कष्ट राजाच्या दोषांमुळे ॥९॥
राजमूलो हि धर्मश्च यशश्च जयतां वर ।
तस्मात् सर्वास्ववस्थासु रक्षितव्या नराधिपाः॥१०॥

धर्म आणि यशप्राप्ती यास्तव राजा कारण ।

तेव्हां सर्व अवस्थांत त्यास रक्षाय्या हवे ॥10॥

राज्यं पालयितुं शक्यं न तीक्ष्णेन निशाचर ।

न चातिप्रतिकूलेन नाविनीतेन राक्षस ॥11॥

स्वभावे उग्र जो राजा जनतेस प्रतिकूल ।

राज्याचे रक्षण त्याच्या हातून घडते नच ॥11॥

ये तीक्ष्णमन्त्राः सचिवा भुज्यन्ते सह तेन वै ।

विषमेषु रथाः शीघ्रं मन्दसारथयो यथा ॥12॥

सल्ला कठोर राजास देणारे मन्त्री त्यासवे
दुःख भोगती जसे लोक रथातिल मूर्ख सारथि।
जो चालवी रथ वेगे उंच सखल भूमीवरी ॥12॥

बहवः साधवो लोके युक्तधर्मनुष्ठिताः।

परेषामपराधेन विनष्टाः सपरिच्छदाः॥13॥

बरेच सज्जन लोक पाळुनी योग्य धर्मही।

अपराधे परक्याच्या झालेत नष्ट समूळ ॥13॥

स्वामिना प्रतिकूलेन प्रजास्तीक्ष्णेन रावण ।
 रक्ष्यमाणा न वर्धन्ते मेषा गोमायुना यथा ॥14॥
 प्रजेस कठोर स्वामी लाभता वृद्धी न लाभते ।
 लांडगे वा गिधाडांच्या हाती शेळ्यामेंढ्या जश्या ॥14॥
 अवश्यं विनशिष्यन्ति सर्वे रावण राक्षसाः।
 येषां त्वं कर्कशो राजा दुर्बुधिरजितेन्द्रियः॥15॥
 दुर्बुद्धि कठोर राजा ज्यांचा तू अजितेन्द्रिय ।
 रावणा अससी सर्व राक्षस नष्ट ते होतिल॥15॥

तदिदं काकतालीयं घोरमासादितं मया ।

अत्र त्वं शोचनीयोऽसि ससैन्यो विनष्यसि ॥16॥

घोर दुःख मला प्राप्त न्यायाने काकतालीय ।

तूच खरा शोचनीय नष्ट ससैन्य होशिल ॥16॥

मां निहत्य तु रामोऽसावचिरात् त्वां वधिष्यति ।

अनेन कृतकृत्योऽस्मि म्रिये चाप्यरिणा हतः ॥17॥

मला मारुनिया राम वधील शीघ्र तुलाही ।

कृतकृत्य मी होईन मरुनी शत्रुकडुनी ॥17॥

(प्राणदण्ड तुझ्या हस्ते मिळण्याऐवजि ते बरे)

दर्शनादेव रामस्य हतं मामवधारय ।

आत्मानं च हतं विद्धि हत्वा सीतां सबान्धवम् ॥18॥

श्रीरामासमोर जाता मारला जाईनच मी ।

सीताहरणे होशिल बान्धवांसह तू मृत ॥18॥

आनयिष्यसि चेत् सीतामाश्रमात् सहितो मया ।

नैव त्वमपि नाहं वै नैव लङ्का न राक्षसाः ॥19॥

सीतेस आश्रमातून आणता सर्व राक्षस ।

तुझ्यासह लंकेसह नष्ट होतील सर्वही ॥19॥

निवार्यमाणस्तु मया हितैषिणा न मृष्यसे वाक्यमिदं निशाचर ।

परेतकल्पा हि गतायुषो नरा हितं न गृह्णन्ति सुहृद्भिरीरितम् ॥20॥

हितैषि मी सावध तुला करीत परन्तु तुजला न पटती मम बोल ।

आयुष्य ज्यांचे असते संपलेले न ऐकति ते सुहृदांचे वच हितकारी ॥20॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे एकचत्वारिंशः सर्गः॥41॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 42

एवमुक्त्वा तु परुषं मारीचो रावणं ततः।
गच्छावेत्यब्रवीद् दीनो भयाद् रात्रिंचरप्रभोः॥1॥
रावणा कठोर शब्द ऐकवूनी मारीच असे ।
भयाने रावणाच्या तो निघूया दुःखे बोलला ॥1॥
दृष्टश्चाहं पुनस्तेन शरचापासिधारिणा ।
मद्भोद्यतशस्त्रेण निहतं जीवितं च मे ॥2॥

पुन्हा मज शर चाप असिधारी जेव्हां पाहिला।
अन्त मम जीवनाचा होणार निश्चित असे ॥२॥

नहि रामं पराक्रम्य जीवन् प्रतिनिवर्तते ।
वर्तते प्रतिरूपोऽसौ यमदण्डहतस्य ते ॥३॥

जिंकुनिया रामा कोणी जीवित नच राहते ।
यमदण्ड तुझ्यासाठी असेल तो रावण ॥३॥

किं नु कर्तुं मया शक्यमेवं त्वपि दुरात्मनि ।
एष गच्छाम्यहं तात स्वस्ति तेऽस्तु निशाचर ॥४॥

दुष्ट कर्म करू पहासी निरुपाय असे मम ।
इच्छितो तव कल्याण मीहि येतो तुझ्यासवे ॥4॥

प्रहृष्टस्त्वभवत् तेन वचनेन स राक्षसः।

परिष्वज्य सुसंश्लिष्टमिदं वचनमब्रवीत् ॥5॥

रावण प्रसन्न होई मारीच वदता असे ।

मिठीत घेउनी त्याला ऐसे वचन बोलला ॥5॥

एतच्छौटीर्ययुक्तं ते मच्छन्दवशवर्तिनः।

इदानीमसि मारीचः पूर्वमन्यो हि राक्षसः॥6॥

बोलसी योग्य आता तू मज गमे ते मारीच
जणु कोणि दुसराच होता यापूर्वी बोलत ॥6॥

आरुह्यतानयं शीघ्रं खगो रत्नविभूषितः।

मया सह रथो युक्तः पिशाचवदनैः खरैः॥7॥

पिशाचमुखी खरयुक्त रथी रत्नविभूषित । गाढवे
असे जो आकाशगामी त्वरे बैस माझ्यासवे ॥7॥

प्रलोभयित्वा वैदेहीं यथेष्टं गनुमर्हसि ।

तां शून्ये प्रसभं सीतामानयिष्यामि मैथिलीम् ॥8॥

मोहात पाडुनि सीतेस दूर जासि कुठेतरी ।
आश्रमी कोणी नसता करीन हरण मी तिचे ॥४॥

ततस्तथेत्युवाचैनं रावणं ताटकास्यतः।

ततो रावण मारीचौ विमानमिव तं रथम् ॥९॥

आरुह्याययतुः शीघ्रं तस्मादाश्रममण्डलात् ।

“तथास्तु” ऐसा बोले ताटकासुत मारीच ।

नन्तर विमानाकार रथी मारीच रावण ॥९॥

बसुनी जाती वेगाने आश्रममण्डलाकडे ।

तथैव तत्र पश्यन्तौ पत्तनानि वनानि च ।
 गिरीश्च सरितः सर्वा राष्ट्रानि नगराणि च ।
 समेत्य दण्डकारण्यं राघवाश्रमं ततः॥११॥
 ददर्श सहमारीचो रावणो राक्षसाधिपः।
 मार्गात् पहाती दोधे पत्तने आणखी वने।
 पर्वत नद्या राष्ट्रे नगरे तैसी अनेक ते ।
 प्रवेश दण्डकारण्ये करुनी राघवाश्रम ॥११॥
 रावण मारीचासह जाता उभया दिसतसे ।

अवतीर्य रथात् तस्मात् ततः काञ्चनभूषणात् ।12॥

हस्ते गृहीत्वा पारीचं रावणो वाक्यमब्रवीत् ।

उतरून रथातून सुवर्ण भूषित रावण ।12॥

मारीचाच हात हाती घेउनी वदतसे ।

एतद् रामाश्रमपदं दृष्यते कदली वृतम् ॥13॥

क्रियतां तत् सखे शीघ्रं यदर्थं वयमागताः।

श्रीराम आश्रम दिसे केळ्यांनी वेढलेला जो॥1३॥

तरी कर मित्रा आलो ज्यासाठि ते आता ।

स रावणवचः श्रुत्वा मारीचो राक्षस्तदा ॥14॥

मृगो भूत्वाऽऽश्रमद्वारि रामस्य विचचार ह ।

ऐकुनी रावणाचे मारीच राक्षस तदा ॥14॥

मृगरूपे करी विहार रामाच्या आश्रमापुढे ।

स तु रूपं समास्थाय महदद्भुतदर्शनम्॥15॥

मणिप्रवरश्रूङ्गाग्रः सितासितमुखाकृतिः।

रक्तपद्मोत्पलमुख इन्द्रनीलओत्पलश्रवाः॥16॥

किञ्चिदभ्युन्नतग्रीव इन्द्रनीलनिभोदरः।

मधूकनिभपार्ष्वश्च कञ्चलिञ्जल्कसंनिभः॥17॥

पहाण्या अद्भुत रूप धारण तो करीतसे ॥15॥

शिंगे त्याची मणि श्रेष्ठ इन्द्रनीले बनली जणु ।

ठिपके काळे शूभ्र रक्तकमल मुखावरि ॥16॥

किंचित् मान उंच उदर इन्द्रनील मण्यासम।

नीलकमलासम कर्ण पार्श्व श्वेत मधूकच ।

सोनेरी रंग अंगाचा कमलकेसर भासतो ॥17॥

वैदीर्यसंकाशखुरस्तनुजङ्घःसुसंहितः।

इन्द्रायुधसवर्णेन पुच्छेनोर्ध्वं विराजितः॥18॥

वैदूर्यमण्यासम खूर पुच्छ इन्द्रधनुष्य जणु।

मांड्या नाजुक शरीर सगळे अत्यंत आकर्षक॥18॥

मनोहरस्निग्ध वर्णो रत्नैर्नानाविधेवृतः।

क्षणेन राक्षसो जतो मृगः परमशोभनः॥19॥

देहकान्ती मनोहर नाना रत्ने विभूषित ।

मारीच करी धारण मृगरूप एका क्षणी ॥19॥

वनं प्रज्वलयन् रम्यं रामाश्रमपदं च तत् ।
मनोहरं दर्शनीयं रूपं कृत्वा स राक्षसः॥20॥
प्रलोभनार्थं वैदेह्या नानाधातुविचित्रितम् ।
विचरन् गच्छते सम्यक् शादलानि समन्ततः॥21॥
प्रलोभनार्थं सीतेच्या नानाधातूनी चित्रित ।
मनोहर दर्शनीय रूप धारुनि राक्षस ॥20॥
प्रकाशित करत येई रमणीय वन आश्रम ।
तृणखाद्य खाण्यास्तव सर्वत्र संचार करी ॥21॥

रौप्यबिन्दुशतैश्चित्रं भूत्वा च प्रियदर्शन ।
 विटपीनां किसलयान् भक्षयन् विचचार ह ॥२२॥
 रजतबिन्दुसवे रूप धारुनी आकर्षक दिसे।
 वृक्षांची कोवळी पाने खात चहुकडे फिरे॥२२॥
 कदलीगृहकं गत्वा कर्णिकारानितस्ततः।
 समाश्रयन् मन्दगतिं सीतासंदर्शनं ततः॥२३॥
 केळीच्या बागेजवळी कर्णिकाकुंजाप्रति ।
 सीतेस दिसण्यासाठी मन्दगतीने चालत ॥२३॥

राजीवचित्रपृष्ठः स विरराज महामृगः।
रामाश्रमपदाभ्याशे विचचार यथासुखम् ।
कमलासम तो पाठ दाखवीत महामृग ।
रामाच्या आश्रमापाशी संचरत राही सुखे॥24॥
पुनर्गत्वा निवृतश्च विवचार मृगोत्तमः।
गत्वा मुःउर्तं त्वरया पुनः प्रतिनिवर्तते ॥25॥
मृगश्रेष्ठ थोडा वेळ दूर जाउनी येतसे ।
उताविळ होवोनी असे पुन्हा करीतसे ॥25॥

विक्रीडंश्च क्वचित् भूमौ पुनरेव मिषीदति।
 आश्रमद्वरमागम्य मृगयूथानि गच्छति ॥२६॥
 खेळे जाऊन कुठेसा भूमीवर बसतसे ।
 परत येऊनि झुंडीत मृगांच्या मागुती फिरे ॥२६॥
 मृगयूथैरनुगतः पुनरेव निवर्तते ।
 सीतादरशनमाकांक्षन् राक्षसो मृगतां गतः ॥२७॥
 झुंडीसवे मृगांच्या परत येई आशेवर ।
 दृष्टि सीतेची त्याच्या वरती पडेल सत्वर ॥२७॥

परिभ्रमति चित्राणि मण्डलानि विनिष्पतन् ।
 समुद्रीक्ष्य च सर्वे तं मृगा येऽन्ये वनेचराः॥२८॥
 उपगम्य समाघ्राय विद्रवन्ति दिशो दश ।
 समीप सीतेच्या येता विचित्र मण्डले फिरे।
 इतर मृग तेथील पाहुनी त्यास जाउनी ॥२८॥
 जवळी हुंगुनिया जाती पळुनी दूरवरी ॥
 राक्षसः सोऽपि तान् वन्यान् मृगान् मृगवधे रतः।
 प्रच्छादनार्थं भावस्य न भक्षयति संस्पृशन् ।

राक्षस तोहि न खाता त्यां भक्ष्य असुनी स्पर्शुनी ॥29॥

सोडि त्यां आपला भाव कळू न देण्या तयां ।

तस्मिन् नैव ततः काले वैदेही शुभलोचना ॥30॥

कुसुमापचये व्यग्रा पादपानत्यवर्तत।

कर्णिकारानशोकांश्च चूतांश्च मदिरेक्षणा ॥31॥

तोडीत फुले असता वृक्षाजवळुनी जात ।

आम्र अशोक कर्णिका जाउनी ओलांडुनी

वैदेही शुभलोचना त्याच वेळी येई तिथे ॥31॥

कुसुमान्यपचिन्वन्ती चचार रुचिरानना ।
अनर्हा वनवासस्य सा तं तत्नमयं मृगम् ॥३२॥
मुक्तामणिविचित्राङ्गं ददर्श परमाङ्गना ।
वनवास कष्ट योग्य नसता ती परमसुन्दरी।
वेचीत फुले तेथून सीता असता जात ॥३२॥
पाही रत्नमय मृग विचित्र आकर्षक ।
तं वै रुचिरदन्तोष्ठं रूप्यधातुतनूरुहम् ॥३३॥
विस्मयोत्फुल्लनयना सस्नेहं समुदैक्षत ।

सुन्दर ओठ तसे दात रौप्यताम्र तन ॥३३॥

आश्चर्ये होउनि पाही सीता स्नेहभरे तया ।

स च तां रामदयितां पश्यन् मायामयो मृगः॥३४॥

विचचार ततस्तत्र दीयन्निव तद् वनम् ।

मृगही मायामय तो उजळित वन पाहत॥३४॥

सीतेकडे प्रिय रामाची असे वनी विचरत ।

अदृष्टपूर्वं दृष्ट्वा तं नानारत्नमयं मृगम् ।

विस्मयं परमं सीता जगाम जनकात्मजा ॥३५॥

पूवी न पाहिला ऐसा नाना रत्नमय मृग।
पाहुनि अतिविस्मित होतसे जनकात्मजा ॥35॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे द्विचत्वारिंशः सर्गः॥42॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 43

सा तं सम्प्रेक्ष्य सुश्रोणी कुसुमानी विचिन्वती।
हेमराजतवर्णाभ्यां पार्श्वभ्यामुपशोभितम् ॥1॥
प्रहृष्टा चानवद्याङ्गी मृष्टहाटकवर्णिनी ।
भर्तारमपि चक्रन्द लक्ष्मणं चैव सायुधम् ॥2॥
हेमराजतवर्णे सुशोभित पार्श्वभाग त्या ।
मृगा पाहुनिया सीता सुवर्ण कान्ती जिची॥1॥

तन्वंगी सुडौल होत प्रसन्न वेचिता फुले ।

पतीसह लक्ष्मणा बोलावी शस्त्र घेउनी ॥2॥

आहूयाहूय च पुनस्तं मृगं साधु वीक्षते ।

आगच्छागच्छ शीघ्रं वै आर्यपुत्र सहानुज ॥3॥

न्याहाळी मृगास पुन्हा बोलावीत पुन्हा पुन्हा ।

बन्धूसवे आर्यपुत्र यावे सत्वर या स्थळी ॥3॥

तयाऽहूतौ नरव्याघ्रौ वैदेह्या रामलक्ष्मणौ ।

वीक्षमाणौ तु तं देशं तदा ददृशतुः मृगम् ॥4॥

बोलविता वैदेहीने नरव्याघ्र रामलक्ष्मण ।
 स्थानी पोचति ती जेथे मृगास तेथे पाहती ॥4॥
 शंकमानः तु तम् दृष्ट्वा लक्ष्मणो वाक्यमब्रवीत् ।
 तमेवैनमहं मन्ये मारीचं राक्षसं मृगम् ॥5॥
 त्यास पाहुनिया शंका येत लक्ष्मण बोलला ।
 वाटे हा मृगरूपात असे मारीच राक्षस ॥5॥
 चरन्तो मृगयां हृष्टाः पापेनोपाधिना वने ।
 अनेन निहता राम राजानः कामरूपिणा ॥6॥

कपटरूप घेऊन शिकारीस्तव आलेल्या ।
 हर्षोत्फुल्ल राजांचा केला पाप्याने या वध॥6॥
 अस्य मायाविदो माया मृगरूपमिदं कृतम् ।
 भानुमत पुरुषव्याघ्र गन्धर्वपुरसंनिभम् ॥7॥
 माया जाणत असे तो मृगरूपे परिणत ।
 गन्धर्वनगरासम ते केवळ देखाव्यास्तव ॥7॥
 मृगो ह्येवंविधो रत्नविचित्रो नास्ति राघव ।
 जगत्यां जगतीनाथ मायैषा हि न संशयः॥8॥

पृथ्वीवर कुठे ऐसा नसे रत्नजडित मृग ।
 त्यामुळे माया श्रीरामा निःसंशय ही असे ॥८॥
 एवं ब्रुवाणं काकुत्स्थं प्रतिवार्य शुचिस्मिता ।
 उवाच सीता संहृष्टा छद्मना हृतचेतना ॥९॥
 ऐसे बोलता लक्ष्मण मायाभारित सुस्मिता ।
 सीता थांबवूनि त्यास बोले हर्षभरे स्वतः ॥९॥
 आर्यपुत्राभिरामोऽसौ मृगो हरति मे मनः ।
 आनयेनं महाबाहो क्रीडार्थं नो भविष्यति ॥१०॥

आर्यपुत्र मृगाने या मन जिंकुनि घेतले ।

त्यास आणा क्रीडेस्तव आपल्या राहिल तो ॥10॥

इहाश्रमपदेऽस्माकं बहवः पुण्यदर्शनाः।

मृहाश्चरन्ति सहिताश्चमराः सृमरास्तथा॥11॥

ऋक्षाः पृषतसङ्घाश्च वानराः किन्नरास्तथा ।

विहरन्ति महाबाहो रूपश्रेष्ठा महाबलाः॥12॥

न चान्यः सदृशो राजन् दृष्टः पूर्वं मृगो मया ।

तेजसा क्षमया दीप्त्या यथायं मृगसत्तमः॥13॥

आश्रमपदी अपुल्या पवित्र आणि देखणे ।
अनेक मृग चरति चमर सृमरांच्या सवे ॥11॥
अस्वले ठिपकेधारी मृग वानर किन्नर ।
विहरति महाबाहू रूपश्रेष्ठ महाबल ॥12॥
परि यासम राजन मृग पूर्वी न पाहिला ।
तेजस्वी सौम्य ऐसा हा चमकदार दिसे पहा ॥13॥
नानावर्णविचित्राङ्गो रत्नभूतो ममाग्रतः।
द्योतयन् वनमव्यग्रं शोभते शशिसंनिभः॥14॥

दर्शनीय रम्य वर्णे नाना रत्ने जणु भूषित ।

मजपुढे वनी शान्त चन्द्रम्यासम शोभतो ॥14॥

अहो रूपमहो लक्ष्मीः स्वरसम्पच्च शोभना।

मृगोऽद्भुतो विचित्राङ्गो हृदयं हरतीव मे ॥15॥

रूप अद्भुत शोभाही अवर्णनीय मधु स्वर ।

सुशोभित विचित्राङ्गे हरे मन मम हा मृग ॥15॥

यदि ग्रहणमभ्येति जीवन् नेव मृगस्तव ।

आश्चर्यभूतं भवति विस्मयं जनयिष्यति ॥16॥

मृग जीवित हा हाती येता आश्चर्यवस्तु तो ।
हृदयी सर्वांच्या करील विस्मय उत्पन्न तो॥16॥

अमाप्तवनवासानां राज्यस्थानां च नः पुनः।
अन्तःपुरे विभूषार्थो मृग एष भविष्यति ॥17॥
वनवासानन्तर पुन्हा राज्या मिळविता आम्ही ।
अन्तःपुराची शोभा हा वाढवी मृग आपुल्या ॥17॥
भरतस्यार्यपुत्रस्य श्वश्रूणां मम च प्रभो ।
मृगरूपमिदं दिव्यं विस्मयं जनयिष्यति ॥18॥

दिव्य रूप मृगाचे या विस्मयजनक होइल ।

भरता आपल्यासाठी मला मातांना आपुल्या ॥18॥

जीवन्न यदि तेऽभ्येति ग्रहणं मृगसत्तमः।

अजिनं नरशार्दूल रुचिरं तु भविष्यति ॥19॥

जिवन्त मृगा या शक्य पकडले नच जाहले ।

तयाची कातडीसुद्धा असेल सुन्दर बहू ॥19॥

निहत्स्यास्य सत्त्वस्य जाम्बूनदमयत्वचि।

शष्पवृस्यां विनीतायामिच्छाम्यहमुपासितुम् ॥20॥

चटईवरी तृणपर्णे केलेल्या पसरुनी चामडे ।

सुवर्णमय त्यावरती आपल्यसह बसेन मी ॥20॥

कामवृत्तमिदं रौद्रं स्त्रीणामसदृशं मतम।

वपुषा त्वस्य सत्त्वस्य विस्मयो जनितो मम ॥21॥

पतिस कामा ऐश्या लावणे स्वेच्छाचार हा।

तरी विस्मय उत्पन्न अतिशय मज जाहला ॥21॥

तेन काञ्चनरोम्णा तु मणिप्रवरशृंगिणा ।

तरुणादित्यवर्णेन नक्षत्रपथवर्चसा ॥22॥

बभूव राघवस्यापि मनो विस्मयमागतम् ।
इति सीतावचःश्रुत्वा दृष्ट्वा च मृगमद्भुतम् ॥23॥
लोभितस्तेन रूपेण सीतया च प्रचोदितः।
उवाच राघवो हृष्टो भ्रातरं लक्ष्मणां वचः॥24॥
सुवर्णकान्ति शृंगे इन्द्रमणि नील सम ।
उषःकाल रवि वर्ण नक्षत्रसम तेज ज्या॥22॥
सीतावचन ऐकून पाहुनि मृग अद्भुत ।
श्रीरामचंद्राचेही चित्त विस्मित होतसे ॥23॥

रूपावर लुब्ध होत सीतेच्या आग्रहामुळे ।

हर्षे राघव बंधूस लक्ष्मणास म्हणे असे ॥24॥

पश्य लक्ष्मण वैदेह्याः स्पृहामुल्लसितामिमाम् ।

रूपश्रेष्ठतया ह्येष मृगोऽद्य न भविष्यति ॥25॥

पाहि लक्ष्मणा वैदेही किती उत्सुक मृगास्तव ।

रूपश्रेष्ठ असल्याने जीवित राही आज ना ॥25॥

न वने नन्दनोद्देशे न चैत्ररथसंश्रये ।

कुतः पृथिव्यां सौमित्रे योऽस्य कश्चित् समो मृगः॥26॥

नन्दनवनि चैत्ररथि वा कुबेराच्या असा मृग ।

नसेल तर पृथ्वीवर कोठुन असला मृग ॥26॥

प्रतिलोमानुलोमाश्च रुचिरा रोमराजयः।

शोभन्ते मृगमाश्रित्य चित्राः कनकबिन्दुभिः॥27॥

तिर्यक् सरळ रोम शरीरावरि सोन्याचे ।

बिन्दु चित्रित करुनी शोभा अत्यन्त वाढली ॥27॥

पश्यास्य जृम्भमाणस्य दीप्तामग्निशिखोपमाम् ।

जिह्वां मुखानिःसरन्तीं मेघादिव शतहदाम् ॥28॥

जाम्भई देत असता जिह्वा अग्निशिखेसम ।
बाहेर येउनी चमके मेघातिल बिजलीसम ॥28॥
मसारगल्वर्कमुखः शङ्खमुक्तानिभोदरः।
कस्य नामानिरूप्योऽसौ न मने लोभयेन्मृगः॥29॥
मुखसंपुट त्याचे इन्द्रनीलमणी चषक जणु ।
उदर शङ्खमोतीसम शुभ्र मन लोभवी ॥29॥
कस्य रूपमिदं दृष्ट्वा जाम्बूनदमयप्रभम् ।
नानारत्नमयं दिव्यं न मनो विस्मयं व्रजेत् ॥30॥

सुशोभित दिव्य रूप नाना रत्ने विभूषित ।

पाहुनी विस्मयचित्त कोण न होणार बरे॥30॥

मांसहेतोरपि मृगान विहारार्थं च धन्विनः।

घ्नन्ति लक्ष्मण राजानो मृगयायां महाबले ॥31॥

लक्ष्मण मृगयेस्तव वा मृगचर्म प्राप्तीस्तव ।

शिकार शौकास्तवही मृगा राजेलोक मारती ॥31॥

धनानि व्यवसायेन विचीयन्ते महाबने ।

धातवो विविधाश्चापि मणिरत्नसुवर्णिनः॥32॥

धनसंचय राजेलोक वनात शिकारीस्तव ।
करती कारण तेथे मणि रत्न सुवर्ण मिळे ॥३२॥
तत् सारमखिलं नृणां धनं निचयवर्धनम् ।
मनसा चिन्तितं सर्वं यथा शुक्रस्य लक्ष्मण ॥३३॥
कोशवृद्धिकर वन्य धन मनुष्यां उत्तम ।
ब्रह्मभूता चिन्तने प्राप्त वस्तु उत्तम होतसे ॥३३॥
अर्थी येनार्थकृत्येन संब्रजत्यविचारयन् ।
तमर्थमर्थशास्त्रज्ञाः प्राहुरर्थ्याः सुलक्षण ॥३४॥

अर्थी सम्पादण्या अर्थ विचाराविण जाइ त्या ।

प्रयोजना म्हणती अर्थ अर्थशास्त्रज्ञ लक्ष्मण ॥३४॥ रामाच्या वेळी अर्थशास्त्र वेगळे असावे किंवा आपल्या कृतीला

शास्त्रीय आधार देण्याचा हा निष्फळ प्रयत्न असावा कारण पुढील श्लोकातच कळते.

एतस्य मृगरत्नस्य पराये काञ्चनत्वचि ।

उपवेक्ष्यति वैदेही मया सह सुमध्यमा ॥३५॥

बहुमूल्य सोनेरी या मृगाजिनावरी जानकी ।

बसेल माझ्यासह ती विदेहराजनन्दिनी ॥३५॥

न कादली न प्रियकी न प्रवेणी न चाविकी ।

भवदेतस्य सदृशी स्पर्शेऽनेनेति मे मतिः॥३६॥

कदली प्रियकी किंवा प्रवेणी किंवा चाविकी ।

या मृगापरि त्यांचीही नसे त्वचा स्पर्शकोमल ॥३७॥

यदि वायं तथा यन्मा भवेद् वदसि लक्ष्मण ।

मायैषा राक्षसस्येति कर्तव्यऽस्य वधो मया ॥३८॥

लक्ष्मणा जर मायावी रूपधारक राक्षस ।

असेल तरिही त्याचा वध करणे आवश्यक ॥३८॥

एतेन हि नृशंसेन मारीचेनाकृतात्मना।

वने विचरता पूर्वं हिंसिता मुनि पुङ्गवाः ॥३९॥

क्रूर या मारीचे दुष्ट यापूर्वी विचरता वनी ।
अनेकानेक मुनींची श्रेष्ठ हत्या केलेली असे ॥३९॥

उत्थाय बहवोऽनेन मृगयायां जनाधिपः।
निहताः परमेष्वासास्तस्माद् वध्यस्त्वयं मृगः ॥४॥)
नरेश महाधनुर्धर याने मृगयासमयि मारिले ।
त्यामुळे मृगरूपी या अवश्य योग्य मारणे ॥४०॥

पुरस्थादिह वातापिः परिभूय तपस्विनः।
उदरस्थो द्विजान् हन्ति स्वर्गर्भोऽश्वतरीमिव ॥४१॥

नामे राक्षस वातापि पूर्वी कपटे द्विजांच्या ।
 उदरी शिरुनी मारी खेचरी जशि गर्भबालका ॥41॥
 स कदाचिच्चिराल्लोभात् आससाद् महामुनिम्
 अगस्त्यं तेजसा युक्तं भक्ष्यस्तस्य बभूव ह ॥42॥
 अगस्ति ऋषिना एके दिनि बोलावी त्यास्तव ।
 आहार बनुनी त्यांचा श्राद्धकालि उदरी घुसे ॥42॥
 समुत्थाने च तद्पं कर्तुकामं समीक्ष्य तम् ।
 उत्स्मयित्वा तु भगवान् वातापिमिदमब्रवीत् ॥43॥

पोटात राक्षस बनण्या प्रयत्न जेव्हां तो करी ।

अगस्ति हासुनी तया बोलती प्रकारे अश्या ॥43॥

त्वयाविगण्य वातापे परिभूताश्च तेजसा ।

जीवलोके द्विहश्रेष्ठास्तस्मादसि जरां गतः॥44॥

वातापे अविचारे तू अनेक श्रेष्ठ ब्राह्मणां ।

मारिले आहेस पूर्वी पापे पचुनि जाशि तू ॥44॥

तद् रक्षो न भवेदेव वातापिरिव लक्ष्मण ।

मद्विधं योऽतिमन्येत धर्मनित्यं जितेन्द्रियम् ॥45॥

वातापिसम मारीच अवश्य वधणे असे ।
जो मजसम धार्मिक पुरुषास अतिक्रमे ॥45॥
भवेद्धतोऽयं वातापिरगस्त्येनेव मां गतः।
इह त्वं भव संनद्धो यन्त्रितो रक्ष मैथिलीम् ॥46॥
वातापिसम मारीच मृत माझ्याहातुन ।
सशस्त्र राहुनी येथे सीतेचे रक्षण करी ॥46॥
अस्यामायत्तमस्माकं यत् कृत्यं रघुनन्दनः।
अहमेन वधिष्यामि ग्रहीष्याम्यथवा मृगम् ॥47॥

येथे प्रथम कर्तव्य सीतारक्षण आपुले ।

मृगा मारिन अथवा मी जिवंत त्या आणिन ॥47॥

त्वचा प्रधानया ह्येष मृगोऽद्य न भविष्यति ।

अप्रमत्तेन ते भाव्यमाश्रमाश्रमस्थेन सीतया ॥49॥

यावत् पृषतमेकेन सायकेन निहन्म्यहम् ।

हत्वैतच्चर्म चादाय शीघ्रमेष्यामि लक्ष्मण ॥50॥

त्वचा हेतु असे मुख्य मृग मरणार त्यामुळे ।

सावध आश्रमि राहून रक्षी सीतेस लक्ष्मणा ॥49॥

तोवरी एक बाणात मृगास मारूनिया ।

नंतर मृगचर्मा मी घेउनी शीघ्र येइन ॥50॥

प्रदक्षिणेनातिबलेन पक्षिणा जटायुषा बुद्धिमत्ता च लक्ष्मण ।

भवाप्रमत्तः प्रतिगृह्य मैथिली प्रतिक्षणं सर्वत एव शङ्कितः ॥51॥

जटायुसम बुद्धिमान बलवान पक्ष्यासवे राहुनि सावधान ।

राहूनि चौकस पाहुनि चहुकडे रक्षिणे मैथिलीस सर्वतोपरी ॥51॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे त्रिंशत्वारिंशः सर्गः॥43॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 44

तथा तु तं समादिश्य भ्रातरं रघुनन्दनः।
बबन्धासिं महातेजा जाम्बूनदमयत्सरुम् ॥1॥
बन्धूस सांगुनी ऐसे श्रीराम रघुनन्दन ।
सुवर्ण मूठ तलवार बान्धी कमरेस स्वतः॥1॥
ततस्त्रिविनतं चापमादायात्मविभूषणम् ।
आबध्य च कपालौ द्वौ जगामोदग्रविक्रमः॥2॥

हाती घेत धनुष्या आभूषणरूप जे ।
पाठिवरी दोन भाते लावुनीया निघे प्रभु ॥२॥
तं वन्यराजो राजेन्द्रमापतन्तं निरीक्ष्य वै ।
बभ्रूवान्तर्हितस्त्रासात् पुनः संदर्शनेऽभवत् ॥३॥
पाहुनी येता राजेन्द्रा भयाने काञ्चनमृग ।
लपे परि दिसू लागे अल्पावधित तो पुन्हा॥३॥
बद्धासिर्धनुरादाय प्रदुद्राव यतो मृगः।
तं स्म पश्यति रूपेण द्योतयातमिवाग्रत्तः॥४॥

अवेक्ष्यावेक्ष्य धावन्तं धनुष्पाणिर्महावने ।
अतिवृत्तमिवोत्पाताल्लोभयानं कदाचन ॥5॥
शङ्कितं तु समृद्धान्तमुत्पतन्तमिवाम्बरम् ।
दृष्यमानशयं च वनोद्देशेषू केषुचित् ॥6॥
छिन्नभैरिव संबीतं सारदं चन्दमण्डलम् ।
मुहूर्तादेव ददृशे मुहूर्दरात् प्रकाशते ॥7॥
राम धनुष्य तलवार घेउनी जिकडे मृग ।
पहाता त्यास प्रत्यक्ष दिसे तो उजळीत दिशा ॥4॥

पहात इकडे तिकडे धनुर्धर पाहि त्याला वनी।
 मारुनी उड्या कधी दूर कधि जवळ येतसे ॥5॥
 लोभ हो त्या धरण्याचा तेव्हां अदृश्य होतसे ।
 कधी भयभीत नभी मारी उंच अश्या उड्या ॥6॥
 गुप्त होइ जणु चन्द्र मेघात शरदातिल ।
 क्षणभर जवळ ये चमके क्षणी दूरवरी ॥7॥
 दर्शनादर्शनेनैव सोऽपाकर्षत राघवम् ।
 स दूरमाश्रमाश्रमस्यास्य मारीचो मृगतां गतः॥8॥

होत प्रकट अदृश्य मारीच मृगरूप तो ।
 आश्रमातुनि श्रीरामा खेचुनी दूर आणित ॥८॥
 आसीत् कृद्धस्तु काकुत्स्थो विवशस्तेन मोहितः ।
 अथावतस्थे सुश्रान्तश्छायामाश्रित्य शादले ॥९॥
 मोहित विवश काकुत्स्थ पाठलागे थकोनिया ।
 कृद्ध होउनिया थाम्बे क्षण हरित भूवरी ॥९॥
 स तमुन्मादयामास मृगरूपो निशाचरः।
 मृगैः परिवृतोऽथान्यैरदूरात् प्रत्यदृश्यत ॥१०॥

मृगरूप निशाचर करी बेभान तथा ।

तेवढ्यात दिसे त्याला तो इतर मृगांसवे ॥10॥

ग्रहीतुकामं दृष्ट्वा तं पुनरेवाभ्यधावत।

तत्क्षणादेव संत्रासात् पुनरन्तर्हितोऽभवत् ॥11॥

श्रीराम पकडण्या येई पाहुनी धावु लागला ।

आणि भयाने तत्काल अदृश्य पुन्हा होइ तो ॥11॥

पुनरेव ततो दूराद् वृक्षखण्डाद् विनिसृतः।

दृष्ट्वा महातेजास्तं हन्तुं कृतनिश्चयः॥12॥

नन्तर वृक्षसमूहे जाई तिथुनी निघुनी ।
निश्चय करि श्रीराम त्वरे वधण्याचा तया ॥12॥

भूयस्तु शरमुद्धृत्य कुपितस्तत्र राघवः।
सूर्यरश्मिप्रतीकाशं ज्वलनमरिमर्दनम् ॥13॥
संधाय सुदृढे चापे विकृष्य बलवबली ।
तमेव मृगमुद्दिश्य श्वसन्तमिव पन्नगम्॥14॥
मुमोच ज्वलितं दीप्तमस्त्रं ब्रह्मविनिर्मितम् ।
कोपाने राघव काढी शर भात्यातुनी आपुल्या ।

सूर्यकिरणासम तेजस्वी धनुष्यास लावोनिया ॥13॥

ओढुनिया बळ लावोनी लक्ष्य करोनी मृगा ।

फुत्कारणारा जणु सर्प शत्रुसंहारक ॥14॥

ब्रह्म्याने निर्मियलेला त्याच्यावरि सोडी तो ।

शरीरं मृगरूपस्य विनिर्भिद्य शरोत्तमः॥15॥

मारीचस्यैव हृदयं विभेदाशनिसंनिभः।

मृगरूपी मारीचाच्या वज्रसमान तो शर॥15॥

करी शरीरा भेदुनि विदीर्ण हृदयासही ।

तालमात्रमथोत्प्लुत्य न्यपतत् स भृशातुरः॥16॥

व्यनदद् भैरवं नादं धरण्यामल्पजीवितः।

ताडापरि आघाते त्या उडुनी भूमीवरि पडे ॥16॥

मरता मरता करी भयंकर गर्जना सवे ।

प्रियमाणस्तु मारीचो जहौ तां कृत्रिमा तनुम् ॥17॥

स्मृत्वा तद्वचनं रक्षो दधौ केन तु लक्ष्मणम् ।

इह प्रस्थापयेत् सीता तां शून्ये रावणो हरेत् ॥18॥

मरते समयी मारिच शरीर त्यागी कृत्रिम ॥17॥

विचार करी लक्ष्मणा आश्रम सोडण्यास्तव ।
 करावे काय रावणा मिळाय़ा सीता एकटी ॥18॥
 स प्राप्तकालमाज्ञाय चकार च ततः स्वनम् ।
 सदृशं राघवस्येव हा सीते हा लक्ष्मणेति च ॥19॥
 ही योग्य वेळ त्यासाठी म्हणुनी रामाच्या स्वरे ।
 हा सीते हा लक्ष्मणा ऐश्या हाका मारि तो ॥19॥
 तेन मर्मणि निर्विद्धं शरेणानुपमेन हि ।
 मृगरूपं तु तत् त्यक्त्वा राक्षसं रूपमास्थितः।

विदीर्ण मर्म होता रामबाणे अनुपम ।

राक्षसरूप पुन्हा घेत मृगरूप टाकुनी ॥20॥

चक्रे स सुमहाकायं मारीचो जीवितं त्यजम् ।

तं दृष्ट्वा पतितं भूमौ राक्षसं भीमदर्शनम् ॥21॥

रामो रुधिरसिक्ताङ्गं चेष्टमानं महीतले ।

जगाम मनसा सीतां लक्ष्मणस्य वचः स्मरन् ॥22॥

महाकाय रूपा घेई मारीच प्राण त्यागिता ।

पाहुनीया राक्षसास पडताना भूमीवरी ॥21॥

रक्ताने भरलेल्या त्या पाहुनी लक्ष्मण वचा
आठवुनी श्रीरामास सीतेची चिन्ता त्या पडे ॥22॥

मारीचस्य तु मातैषा पूर्वोक्तं लक्ष्मणेन तु ।
तत् तथा ह्यभवच्चाद्य मारीचोऽयं मया हतः॥23॥

मायाच मारीचाची जसा लक्ष्मण बोलला ।
बोल त्याचे खरे झाले मारीच मी मारिला ॥23॥

हा सीते लक्ष्मणेत्येवमाक्रुश्य तु महास्वनम् ।
ममार राक्षसः सोऽयं श्रुत्वा सीता कथं भवेत् ॥24॥

लक्ष्मणाश्च महाबाहुः कामवस्थां गमिष्यति ।
हा सीते हा लक्ष्मण ऐसे पुकारूनि हा मरे ।
ऐकुनि त्या शब्दा त्याच्या सीता अस्वस्थ होइल ॥24॥
महाबाहु लक्ष्मणाची अवस्था काय होइल ।
इति संचिन्त धर्मात्मा रामो हृष्टतनुरुहः॥25॥
तत्र रामं भयं तीव्रमाविवेश विषादजम् ।
राक्षसं मृगरूपं तं हत्वा श्रुत्वा च तत्स्वनम् ॥26॥
विचारे या रामाच्या अंगावर कांटे येउनी ।

मृगरूपी राक्षसा वधुता शब्द त्याचे ऐकुनी ।
मनी श्रीरामाच्या वसे विषादजन्य भय ॥26॥

निहत्य पृषतं चान्यं मांसमादाय राघवः।
त्वरमाणो जनस्थानं ससाराभिमुखं तदा ॥27॥

मृगा लोकविलक्षण मारुनी मुनि उपभगास्तव ।
फलमूलयोग्य घेऊनी त्वरेने आश्रमे परतती ॥27॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे चतुश्चत्वारिंशः सर्गः ॥44॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 45

आर्तस्वरं तु तं भर्तुर्विज्ञाय अदृशं वने ।
उवाच लक्ष्मणं सीता गच्छ जानीहि राघवम् ॥1॥
स्वरासम पतिच्या तो आर्तनाद भासूनिया ।
लक्ष्मणा बोले सीता जा राघवकुशल पहा ॥1॥
न हि मे जीवितं स्थाने हृदयं वावतिष्ठते ।
क्रोशतः परमार्तस्य श्रुतः शब्दो मया भृशम् ॥2॥

न हृदय थाज्यावर मम ऐकुनी त्यांचा स्वर ।
आर्त स्वरे पुकारता ऐकला त्यांचा स्वर ॥2॥

आक्रन्दमानं तु वने भ्रातरं त्रातुमर्हसि।
तंक्षिप्रमभिधाव त्वं भ्रातरं शरणैषिणम् ॥3॥

रक्षसां वसहमापन्नं सिंहानामिव गोवृषम् ।
न जगाम तथोक्तस्तु भ्रातुराज्ञाय शासनम् ॥4॥

वनात आक्रन्दणाज्या बन्धूस रक्षण्यास्तव ।
त्वरेने धांव तू त्याला आवश्यक शरण जो ॥3॥

सिंहाच्या पंजात फसे जसा वृषभ तसे पती ।
 राक्षसांनी घेरलेल्या जाई वाचवण्या त्वरे
 स्मरुनी बन्धु आदेशा लक्ष्मण जात न ऐकुनी ॥४॥

तमुवाच ततस्तत्र क्षुभिता जनकात्मजा ।
 सौमित्रे मित्ररूपेण भ्रातुस्त्वमसि शत्रुवत् ॥५॥

यस्त्वमस्यामवस्थायां भ्रातरं नाभिपद्यसे ।
 इच्छसि त्वं विनश्यन्तं रामं लक्ष्मण मत्कृते ॥६॥
 त्यामुळे क्षुब्ध होवोनी म्हणे त्या जनकात्मजा ।

मित्ररूपे बंधुचा तू अससी शत्रु लक्ष्मणा ॥5॥

त्यामुळे संकटी जाशी नच तू बन्धुकडे तुझ्या ।

मला मिळवण्या इच्छी रामाचा नाश लक्ष्मणा ॥6॥

लोभात्तु मत्कृते नानुगच्छसि राघवम् ।

व्यसनं ते प्रियं मन्ये स्नेहो भ्रातरि नास्ति ते ॥7॥

मजवरी लोभ ठेवोनी तू न जाशी रामाकडे ।

संकट तुज आवडे वाटे त्याचा स्नेह नसे तुज ॥7॥

तेन तिष्ठसि विस्रब्धं तमपश्यन् महाद्युतिम् ।

किं हि संशयमापन्ने तस्मिन्निह मया भवेत् ॥८॥

कर्तव्यमिह तिष्ठन्त्या यत्प्रधानस्त्वमागतः।

त्यामुळे राहसी स्तब्ध न जाशी त्यास पाहण्या ।

सेवेस्तव ज्यांच्या येशी जर ना पाहशील त्या॥८॥

मग रक्षण करुनी माझे काय उपयोग ?

एवं ब्रुवाणां वैदेही बाष्पशोकसमन्विताम् ॥९॥

अब्रवील्लक्ष्मणस्त्रस्तां सीतां मृगवधूमिव ।

शोकमग्न असे सीता बोलता साश्रु लोचने ॥९॥

भयभीत हरिणीसम तिला लक्ष्मण बोलला ।

पन्नगासुरगन्धर्वदेवदानवराक्षसैः॥10॥

अशक्यस्तव वैदेहि भर्ता जेतु संशयः।

विश्वास करि वैदेहि नाग दानव देवता ॥10॥

असुर राक्षस कोणी ना पतीस तव जिंकू शके।

देवि देवमनुष्येषु गन्धर्वेषु पतत्रिषु ॥11॥

राक्षसेषु पिशाचाशु किन्नरेषु मृगेषु च ।

दानवेषु च घोरेषु न स विद्येन शोभने ॥12॥

यो रामं प्रतियुद्धेत समरे वासवोपमम् ।
अवध्यः समरे रामो नैवं त्वं वक्तमर्गसि ॥13॥
शोभने देव गन्धर्व पक्षि राक्षस किन्नर
मृग पिशाचे दानव यामध्ये कोणीही नसे ।
समराङ्गणि रामाचा इन्द्रासम पराक्रमी ॥12॥
पराभव करू शके कारण अवध्य राम ।
समरी म्हणुनी ऐसे बोलणे अयोग्य असे ॥13॥
न त्वामस्मिन् वने हातुमुत्सहे राघवं विना ।

अनिवार्यं बलं तस्य बलैर्बलवतामप॥14॥

त्रिभिलोकैः समुदितैः सेश्वरैः सामरैरपि ।

हृदय निर्वृतं तेऽस्तु संतापस्त्यज्यतां तव ॥15॥

रामावीण वनी तुज एकटी सोडु न शके ।

बल अनिवार्य त्याचे राजांच्या सैन्यबळाहुनी ॥14॥

इन्द्रदेवतासह तिन्ही लोकांच्या आक्रमणा ।

तोंड देण्या तो समर्थ तरी संताप वर्ज्य करी ॥15॥

आगमिष्यति ते भर्ता शीघ्रं हत्वा मृगोत्तमम् ।

न स तस्य स्वरं व्यक्तं न कश्चिदपि दैवतः॥16॥

गन्धर्वनगरप्रख्या माया तस्य रक्षसः ।

मृगा उत्तम मारोनी शीघ्र श्रीराम येतिल ।

स्वर त्याचा नसे किंवा दैवता अन्यही नसे ॥16॥

गंधर्वनगरासम मायावी राक्षसाचा असे ।

न्यासभूतासि वैदेही न्यस्ता मयि महात्मना ॥17॥

रामेण त्वं वरारोहे न त्वां त्यक्तुमिहोत्सहे ।

आपला रक्षणभार मजवरी रामे दिला ॥17॥

म्हून एकटी सोडू तुजला शकतो न मी ।

कृतवैराश्च कल्याणि वयमेतैर्निशाचरैः॥18॥

खरस्य निधने देवी जनस्थानवधं प्रति ।

अनेक राक्षस मेले जनस्थानी खरासह ॥18॥

त्यामुळे आपले वैर करती हे निशाचर ।

राक्षसाः विविधा वाचो व्याहरनि महावने ॥19॥

हिंसाविहारा वैदेहि न चिन्तयितुमर्हसि ।

क्रीडा ज्या प्राणि हिंसा ते राक्षस हे ऐसे स्वर ॥19॥

शकतात काढु तू चिंता त्याची न मुळिही करी ।

लक्ष्मणेनैवमुक्ता तु क्रुद्धा संरक्तलोचना ॥20॥

अब्रवीत् परुषं वाक्यं लक्ष्मणं सत्यवादिनम् ।

बोलता लक्ष्मण ऐसे करुनी आरक्त लोचन ॥20॥

कठोर बोलण्या लागे लक्ष्मणा सत्यवादिला ।

अनार्याकरुणारम्भ नृशंस कुलपांसन ॥21॥

अहं तव प्रियं मन्ये रामस्य व्यसनं महत् ।

रामस्य व्यसनं दृष्ट्वा तेनैतानि प्रभाशसे ॥22॥

क्रूरकर्मा कुलाङ्गारा निर्दयी तू अनार्य तू ।
 रामावर संकट येणे प्रिय हे तुजला असे ।
 संकटी श्रीराम आहे म्हणुनी बोलतोस हे ॥22॥
 नैव चित्रं सपनेषु पापं लक्ष्मण यद् भवेत् ।
 त्वद्विधेषु नृशंसेषु नित्यं प्रच्छन्नचारिषु ॥23॥
 तुझ्यासम नृशंसाच्या पापपूर्ण मनी असे ।
 लक्ष्मणा विचार येणे यात आश्चर्य ते नसे ॥23॥
 सुदुष्टस्त्वं वने राममेकमेकोऽनुगच्छसि ।

मम हेतोः प्रतिच्छन्नः प्रयुक्तो भरतेन वा ॥24॥

पाहुनि वनि श्रीराम एकटा येत त्यासवे ।

मम प्राप्तिस्तव दुष्टा येसि वा भरते धाडले ॥24॥

तन्न सिध्यन्ति सौमित्रे तवापि भरतस्य वा ।

कथमिन्दीवरश्यामं रामं पद्मनिभेक्षणम् ॥25॥

उपसंश्रित्य भर्तारं काममेयं पृथग्जनम् ।

मनोरथ सिद्ध होई तुझे वा भरताचे कसे।

मिळता पती म्हणुनी मजला श्यामसुन्दर ॥25॥

करिन अपेक्षा कैशी पुरुषाची अन्य क्षुद्र जो ।

समक्षं तव सौमित्रे प्राणास्त्यक्ष्याम्यहसंशयम् ॥26॥

रामं विना क्षणमपि नैव जीवामि भूतले ।

समक्ष तव सौमित्रा निःसंशय प्राण त्यागिन॥26॥

परी रामाविण क्षणही भूतली नच राहिन।

इत्युक्तः परुषं वाक्यं सीतया रोमहरषनम् ॥27॥

अब्रवील्लक्ष्मणः; सीतां प्राञ्जलिः स जितेन्द्रियः।

उत्तरं नोत्सहे वक्तुं दवतं बहवती मम ॥28॥

कठोर ऐकुनि शब्द अतिशय त्रासदायक ॥27॥

हात जोडुनिया बोले सीतेस जितेन्द्रिय ।

उत्तर मी देत नाही देवीसम मज आपण ॥28॥

वाक्यमप्रतिरूपं तु न चित्रं स्नेहेषु मथिलि ।

स्वभावस्त्येष नारीणामेषु लोकेषु दृश्यते ॥29॥

अनुचित प्रतिकूल बोल नसे आश्चर्यकारक ।

स्त्रीमुखी कारण जगि या स्त्रीस्वभावच हा असे ॥29॥

विमुक्तधर्माश्चपलास्तीक्ष्णा भेदकराः स्त्रियः।

न सहे हीदृशं वाक्यं वैदेहि जनकात्मजे ॥30॥
 श्रोत्रयोरुभयोमध्ये तप्तनाराच संनिभम् ।
 धर्म विनयमुव्रत चञ्चल घरभेदी स्त्रिया ।
 असह्य मजला वाक्ये बोलसी जी मैथिलि ॥30॥
 तप्त लोहासम कानी माझिया बोल भासती
 उपश्रुण्वन्तु मे सर्वे साक्षिणो हि वनेचरा ॥31॥
 न्यायवादी यथा वाक्यमुक्तोऽहं परुषं त्वया ।
 धिक् त्वामद्य विनश्यन्ती यन्मामेवं विशङ्कसे ॥32॥

स्त्रीत्वाद् दुष्टस्वभावेन गुरुवाक्ये व्यवस्थितम् ।
 गमिष्ये यत्र काकुत्स्थः स्वस्ति ते अस्तु वरानने ॥३३॥
 ऐकोत वचन माझे सर्वसाक्षी वनचरे ॥ ३१॥
 न्यायाची बोललो वाक्य कठोर असती तव ।
 धिक्कार असो तुझा जी संदेह मजवरि धरी ।३२॥
 स्त्रीत्वे दुष्ट स्वभावाने शंका मजवरि घेतली ।
 जातो जिथे काकुत्स्थ कल्याण तव सुमुखी॥३३॥

रक्षन्तु त्वाम् विशालाक्षि समग्राः वनदेवताः।
 निमित्तनि हि घोराणि यानि प्रादुर्भवन्ति मे ।
 अपि त्वां सह रामेण पश्येयं पुनरागतः ॥34॥
 तुझे रक्षण करोत सर्व वनातिल देवता ।
 पुसताती परि घोर अपशकुन मजला असे ।
 रामासह परतूनी सकुशल पाहू तुला ? ॥34॥
 लक्ष्मणेनैवमुक्ता तु रुदती जनकात्मजा।
 प्रत्युवाच ततो वाक्यं तीव्रबाष्प परिप्लुता ॥35॥

ऐकुनी लक्ष्मणबोल अश्रु गाळत बोलली ।

त्याला उत्तर देत मैथिली वदली असे ॥३५॥

गोदावरी प्रवेक्ष्यामि हीना रामेण लक्ष्मण ।

आबन्धिष्येऽथवा त्यक्ष्ये विषमे देहमात्मनः॥३६॥

पिबामि वा विषं तीक्ष्णं प्रवेक्ष्यामि हताशनम् ।

न त्वहं राघवादन्त्यं कदापि प्रुषं स्पृशे ॥३७॥

राम सोडुन गेल्यास शिरेन गोदेत लक्ष्मणा ।

गळफास घेईन देह वा त्यागीन गिरिवरुनी ॥३७॥

विष जहाल घेईन वा प्रवेशीन अग्नित ।
 राघवाविण पुरुषा कोणाहि मी न स्पर्शिन ॥३७॥
 इति लक्ष्मणमाश्रुत्य सीता शोकसमन्विता ।
 पाणिभ्यां रुदती दुःखादुदरं प्रजधान ह ॥३८॥
 प्रतिज्ञा लक्ष्मणापुढती करुनी सीता दुःखित ।
 आपुल्या हस्ते उदरा वक्षा पिटु लागली ॥३८॥
 तामार्तरूपां विमना रुदन्ती सौमित्रिरालोक्य विशालनेत्रम् ।
 आश्वासयामास न चैव भर्तुस्तं भ्रातरं किञ्चिदुवाच सीता ॥३९॥

रडे अशी आर्तस्वरे विशालनेत्री पाहूनि सांत्वन लक्ष्मण करी ।
आश्वासना देइ तिला परी ती त्यावेळि दीरास न काहि बोलली ॥39॥

ततस्तु सीतामभिवाद्य लक्ष्मणः कृताञ्जलिः किञ्चिदभिप्रणम्य ।
अवेक्षमाणो बहुशः स मैथिली जगाम रामस्य समीपमात्मवान् ॥40॥

मनास ठेवी जो सदैव वशात लक्ष्मण जोडूनि दोन्ही हात
करून अभिवादन मैथिलीस जाई तिथूनि श्रीरामचन्द्रापाशि ॥40॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे पञ्चचत्वारिंशः सर्गः॥45॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 46

तथा परुषमुक्तस्तु कुपितो राघवानुज ।
स विक्रांक्षान भृशं रामं प्रतिस्थे नचिरादिव ॥1॥
सीतेच्या कठोर वचे होउनी कृद्ध लक्ष्मण ।
रामास भेटण्या जाई त्वरेने शीघ्र तेथूनी ॥1॥
तदासाद्य दशग्रीवः क्षिप्रमन्तरमास्थितः।
अभिचक्राम वैदेही परिव्राजकरूपधुक् ॥2॥

तो जाता मिळता संधि रावण जवळी स्थित ।

शीघ्र सीतेकडे येई संन्यास वेष धारूनी ॥2॥

श्लक्ष्णकाषायसंवीतः शिखी छत्री उपानही ।

वामे चांसेऽवसज्याथ शुभे यष्टिकमण्डलू ॥3॥

भगवे अंगावरी वस्त्र खडावा मस्तकी शिखा।

डाव्या खांद्यावरी दंड कमण्डलु त्यावरी झुले ॥3॥

परिव्राजकरूपेण वैदेहीमन्ववर्तत ।

तामाससादातिबलो भ्रातृभ्यां रहितां वने ॥4॥

परिव्राजक रूपात नसता बन्धु दोनही ।
 एकट्या सीतेजवळी जाइ बलवान् रावण ॥४॥
 रहिता सूर्यचन्द्राभ्यां संध्यामिव महत्तमः।
 तामपश्यत् ततो बालां राजपुत्रीं यशस्विनीम् ॥५॥
 रोहिणीं शशिना हीनां ग्रहवद् भृशदारुणः॥
 चन्द्रसूर्याविण संध्या होता अन्धार ये जसा ।
 येउनी सीतेजवळि अमंगल ग्रहापरी ॥५॥
 चन्द्राविण रोहिणि तैश्या सीतेकडे पाहि तो ।

तमुग्रं पापकर्माणं जनस्थानगता द्रुमाः॥६॥

संदृष्य न प्रकम्पन्ते न प्रवाति च मारुतः।

शीघ्रस्रोताश्च तं दृष्ट्वा वीक्षन्तं रक्तलोचनम् ॥७॥

स्तिमितं गन्तुमारम्भे भयाद् गोदावरी नदी ।

त्या उग्र पापकर्मास जनस्थानीय पाहुनी॥६॥

वृक्ष स्तब्ध होती वायु थाम्बवी हलणे तसे ।

गोदावरी तीव्रगति पाहुनी रक्तलोचना ॥७॥

भय त्याचे वाटुनीया वाहु लागे हळू हळू ।

रामस्य त्वन्तरं प्रेप्सुर्दशग्रीवस्तदन्तरे ॥८॥

उपतस्थे च वैदेही भिक्षुरूपेण रावणः।

रामाचा सूड घेण्याची संधि जो पाहि रावण ॥८॥

वैदेहीच्या कडे जाई भिक्षुरूपात तो तदा ।

अभव्यो भव्यरूपेण भर्तारमुशोचतीम् ॥९॥

अभ्यचर्तत वैदेहीं चित्रामिव शनैश्चरः।

चिंतामग्न पतीस्तव सीता तिच्यापुढे जाई ॥९॥

अभव्य होउनि भव्य शनैश्चर जणु चित्रापुढती।

सहसा भव्यरूपेण तृणैः कूप इवावृतः॥10।
अतिष्ठत् प्रेक्ष्य वैदेहीं रामपत्नीं यशस्विनीम् ।
तृणाच्छादित कूपासम झाकुनि स्वक्षुद्रता ॥10॥
सीतेपुढे यशस्विनी जाउनी रावण उभा ।
तिष्ठन् अम्प्रेक्ष्य च तदा पत्नी रामस्य रावणः॥11॥
शुभां रुचिर्दन्तोष्ठी पूर्णचन्द्रानिभाननाम् ।
आसीना पर्णशालायां बाष्पशोकाभिपीडिताम् ॥12॥
उभा राहुनि न्याहाळी रामपत्नीस रावण ॥11॥

पूर्णचन्द्रास लाजवी जी दंतओष्ठहि सुन्दर ।
शोकपीडित पर्णशाळेत विलाप बसुनी कर॥12॥
स तां पद्मपलाशाक्षीं पीतकौशेय वासिनीम् ।
अभ्यगच्छत वैदेहीं हृष्टचेता निशाचरः ॥13॥
पीताम्बरे सुशोभित पद्मनयनी मैथिली
निशाचर तिच्यापाशी प्रसन्नचित्ते जातसे ॥13॥
दृष्ट्वा कामशराविद्धो ब्रह्मघोषमुदीरयन् ।
अब्रवीत् प्रश्रितं वाक्यं रहिते राक्षसाधिपः॥14॥

राक्षसाधिप पाहूनी कामपीडित होउनी।
 उच्चारित वेदमन्त्रा बोलण्या उद्युक्त होतसे ॥14॥
 तामुत्तमां त्रिलोकानां पद्महीनामिव श्रियम्
 विभ्राजमानां वपुषा रावण प्रशषंस ह॥15॥
 त्या त्रैलोक्यसुन्दरीस लक्ष्मी जणु कमलाविण ।
 प्रशंसा तिची करता बोलला राक्षसाधिप ॥15॥
 रौप्यकाञ्चनवर्णाभे पीतकौशेयवासिनि ।
 कमलानां शुभां मालांपद्मिनीव च विभ्रती ॥16॥

सुन्दरी सुवर्णकान्ती पीतवस्त्रांकित कोण तू ।

पद्मिनीसम धारण करसी पद्ममाला शुभ ॥16॥

हीः श्रीः कीर्तिः शुभा लक्ष्मीरप्सरा वा शुभानने ।

भूतिर्वा त्वं वरारोहे रतिर्वा स्वैरचारिणी ॥17॥

अससी तू श्री ह्री कीर्ती लक्ष्मी वा अप्सरा शुभे ।

भूति वा कामदेवाची पत्नी रति विहरसी ॥17॥

समाः शिखरिणः स्निग्धाः पाण्डुरा दशनास्तव ।

विशाले विमले नेत्रे रक्तान्ते कृष्णतारके ॥18॥

विशालं जघनं पीनमूरु करिकरोपमौ ।
 कुन्दकळ्यांसम दांत शूभ्र सर्वत्र सारखे।
 विशाल असती नेत्र शूभ्र निर्मल सुन्दर ॥18॥
 जंघे गजसमान कटि कोमल मांसल ।
 एतावुपचितौ वृत्तौ संहतौ सम्प्रगल्भितौ ॥19॥
 पीनोन्नतमुखौ कान्तौ स्निग्धतालफलोपमौ।
 मणिप्रवेकाभरणौ रुचिरौ ते पयोधरौ ॥20॥
 स्तन दोन तुझे पुष्ट गोलाकार नि उन्नत ।

नारळाएवढे मोठे कमनीय प्रेक्षणीय ही ।
मणिमय आभूषणे विभूषित असति ते ॥20॥
चारुस्मिते चारुदति चारुनेत्रे विलासिनि ।
मनो हरसि मे रामे नदीकूलमिवाम्भसा ॥21॥
हास्यमुखी चारुदंती रम्य नेत्री विलासिनी ।
हरसी मम मन जैसे नदीजल नदीतटा ॥21॥
करान्तमितमध्यासि सुकेशे संहतस्तनि।
नैव देवी न गन्धर्वी न यक्षी न च किन्नरी ॥22॥

मुठीत कटि मावेल केश कृष्ण मनोहर ।
नसे कोणी तुज जैसी देवता यक्ष किन्नरी ॥22॥

रावण राक्षस असल्याने, व सीता एकटी असल्याने तिच्या सौन्दर्याचे असे अश्लाघ्य वर्णन निर्लज्जपणे करत असावा. आणि त्याचा हेतू निश्चित आहे.

नैवंरूपा मया नारी दृष्टपूर्वा महीतले ।
रूपमग्रयं य लोकेषु सीकुमार्यं वयश्च ते ॥23॥
इह वासश्च कान्तारे चित्तमुन्माथयन्ति मे ।
सा प्रतिक्राम भद्रं ते न त्वं वस्तुमिहार्हसि ॥24॥
नाही रूपवती ऐसी भूतली पूर्वी पाहिली ।
त्रैलोक्यी सुन्दर रूप सुकुमार अल्पवय ॥23॥

वनी राहसी पाहूनी मज दुःख अति होतसे ।
 म्हणुनी येथुनि भद्रे निघू हे योग्य न तुज ॥24॥
 राक्षसानामयं वासो घोराणां कामरूपिणाम् ।
 प्रासादग्राणि रम्याणि नगरोपवनानि च ॥25॥
 सम्पन्नति सुगन्धीनि युक्तान्याचरितुं त्वया ।
 राहती राक्षस येथे कामरूपी भयंकर ।
 समृद्ध नगरीमध्ये रम्य नगरी उपवनी ॥25॥
 सम्पन्न गन्धित प्रासादी रहाया पाहिजे तुज ।

वरं माल्यं वरं गन्धं वरं वस्त्रं च शोभने॥26॥

भर्तारं च वरं मन्ये त्वद्युक्तमसितेक्षणे ।

वस्त्र गन्ध नर श्रेष्ठ तू ज्यासी उपभोगसी ॥26॥

तुजसी लग्न करी जो तो श्रेष्ठ पति मानतो ।

का त्वं भचसि रुद्राणां मरुतां वा शुचिस्मिते ॥27॥

वसूनां वा वरारोहा देवता प्रतिभासि मे ।

पवित्र हास्य शुभाङ्गी कोण अससी देवता ॥27॥

वसू रुद्र मरुद्रण यांपैकी अससि वाटते ।

नेह गच्छन्ति गन्धर्वा न देवा न किन्नराः॥28॥

राक्षसानामयं वासः कथं तु त्वमिहागता ।

न येति येथ गन्धर्व देवता किन्नर स्थान हे ॥28॥

राक्षसांचे जनस्थान आलीस कशि तू इथे ।

इह शाखामृगाः सिंहा दीपिव्याघ्रप्रमृगा वृका॥29॥

ऋक्षास्तरक्षवः कङ्काः कथं तेभ्यो न बिभ्यसे ।

व्याघ्र सिंह चित्ते कंक वानर चित्ते लांडगे ॥29॥

राहती येथ तुजला भय कैसे नच वाटते ।

मदान्वितानां घोराणां कुञ्जराणां तरस्विनाम् ॥३०॥

कथमेका महारण्ये न बिभेषि वरानने ।

मदमत्त गजराज जेथे वेगशाली भयंकर॥३०॥

सुन्दरी एकटी कैसी भयभीत न होसि तू ।

कासि कस्य कुतश्च त्वं किं निमित्तं च दण्डकान् ॥३१॥

एका चरसि कल्याणि घोरान् राक्षससेवितान् ।

कुणाची कोण तू देवी कोठुनी येऊनि तू ॥३१॥

राहसी दण्डकारण्ये राक्षसस्थानी एकटी ।

इति प्रशस्ता वैदेही रावणेन महात्मना ॥32॥
 द्विजातिवेषेण हि तं दृष्ट्वा रावणमागतम् ।
 सर्वैरतिथिसत्कारैः पूजयामास मथिली ॥33॥
 प्रशंसेने रावणाच्या महात्मावेष धारित ॥32॥
 ब्राह्मणवेषे अतिथी समजुनी मैथिली तथा ।
 सत्कार सामग्री सह पूजन त्याचे करीतसे ॥33॥
 उपानीयासनं पूर्वं पद्येनाभिनिमन्त्र्य च ।
 अब्रवीत् सिद्धमित्येव तदा तं सौम्यदर्शनम् ॥34॥

पाद्य आसन देऊनी निमन्त्री सौम्यदर्शना ।

ब्रह्मन् भोजना यावे सिद्ध आहे हे पहा ॥३४॥

द्वि जातिवेषेण समीक्ष्य मथिली समाहतं पात्रकुसुम्भधारिणम् ।

अशक्यमुद्देष्टमुपायदर्शनान्यमन्त्रयदऽ ब्राह्मणवत् तथागतम् ॥३५॥

कमण्डलू भगवी वस्त्रे द्विजवेषात् ब्राह्मण ।

आलेल्या उपेक्षा त्याची असम्भव करणे असे ।

म्हणुनी रावणा योग्य सत्कार करण्यास्तव ।

समजुनी ब्राह्मण त्यास निमन्त्री मैथिली तया ॥३५॥

इयं ब्रुसी ब्राह्मण काममास्यतामिदं च पाद्यं प्रतिगृह्यतामिति ।
इदं च सिद्धं वनजातमुत्तमम् त्वदर्थमव्यग्रमिहोपभुज्यताम् ॥३६॥

ब्राह्मणा बसावे येथे चटईवरती सुखे ।
जल पाय धुण्यास्तव ठेवीले असते इथे ।
फलमूल वनातील खाण्यास्तव हे ठेविले ।
उपभोग शान्तचित्ते करावा त्याचा आपण ॥३६॥

निमन्त्र्यमाणः प्रतिपूरभाषिणीं नरेन्द्रपत्नी प्रसमीक्ष्य मैथिलीम् ।
प्रसह्य तस्या हरणे दृढं मनः समर्पयामास वधाय रावणः॥३७॥

आमत्रण देण्या सीता अतिथीस येई जधी ।

तेव्हां सर्व असे सिद्ध म्हणणाऱ्या सीतेकडे ।

पाहुनी दृढ निश्चय हरण करण्या तिचे ।

आपल्याच वधासाठी लंकाधीप करी मनी ॥३७॥

ततः सुवेषं मृगयागतं पतिं प्रतीक्षमाणा सहलक्ष्मण तदा ।

निरीक्षमाणा हरितं ददर्श तन्महद् वनं नैव तु रामलक्ष्मणौ ॥३८॥

तदा प्रतीक्षा करिते मैथिली सुवेष धारी राम लक्ष्मणाची ।

शिकार करण्या जे जाति परि विशाल वनात दिसती न तिजला ॥३८॥

इत्यर्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे षट्चत्वारिंशः सर्गः॥४६॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 47

रावणेन तु वैदेही तदा पृष्टा जिहीर्षुणा ।
परिव्राजकरूपेण शशंसात्मानमात्मना ॥1॥
परिव्राजक रूपात हरण्या सीतेस येइ जो ।
त्याने विचारता देत स्वपरिचय मैथिली तया ॥1॥
ब्राह्मणश्चातिथिश्रैष अनुक्तो हि शपेत ताम् ।
अति ध्यात्वा मुऊर्तं तु सीता वचनमब्रवीत् ॥2॥

ब्राह्मण अतिथी यासी उत्तर जर ना दिले ।

शाप देइल भीतीने लागे सांगाया मैथिली ॥2॥

दुहिता जनकस्याहं मैथिलस्य महात्मनः।

सीता नाम्नास्मि भद्रं ते रामस्य महिषी प्रिया ॥3॥

जनकाची कन्या सीता मी मिथिलानृप जो असे।

प्रिय पत्नी श्रीरामाची अयोध्यानृप जो असे ॥3॥

उषित्वा द्वादश समा इक्ष्वाकूणां निवेशने ।

भुजाना मानुषान् भोगान् सर्वकामस्मृद्धिनी ॥4॥

भोगले मनुष्य भोग द्वादश वर्षे पतीसह ।
 महाली इक्ष्वाकूंच्या सर्व इच्छा तृप्त मी ॥४॥
 तत्र त्रयोदशे वर्षे राजाऽमन्तयत प्रभुः।
 अभिषेचयितं रामं समेतो राजम्नित्रभिः॥५॥
 तेराव्या वर्षी प्रभुसी आमन्त्रती दशरथ ।
 रामा अभिषेक कराया राजमन्त्र्यां विचारुनी ॥५॥
 तस्मिन् सम्भ्रयमाणे तु राघवस्याभिषेचने ।
 कैकेयी नाम भर्तारं ममार्या याचते वरम् ॥६॥

तयारी अभिषेकाची चालता कैकेयी सासू मम ।

माता सावत्र रामाची पतीस मागे वर ॥6॥

परिगृह्य तु कैकेयी श्वशुरं सुकृतेन मे ।

मम प्रव्राजनं भर्तुर्भरतस्याभिषेचनम् ॥7॥

द्ववयाचत भर्तारं सत्यसंघं नृपोत्तमम् ।

कैकेयी पुण्यशपथे सत्यप्रतिज्ञ नृपा ।

वचनी बद्ध करी ती दोन वर मागुनी ।

भरता राज्याभिषेक वनवास भर्त्या मम ॥7॥

नाद्य भोक्ष्ये न च स्वप्ने न पास्ये न कदाचन ॥८॥

एष मे जीवितस्यान्तो रामो यदभिषिच्यते ।

करेन कैकेयी बोले वर्ज्य जल अन्नही ॥८॥

निद्राही न मी करीन माझे जीवन त्यागिन ।

इति ब्रुवाणां कैकेयीं श्वशुरो मे स पार्थिवः॥९॥

अयाचतार्थैरन्वर्थेन च याच्यां चकार सा ।

सर्व उत्तम वस्तू घे परि अभिषेक होउ दे ॥९॥

याचना दशरथाची न करि मान्य कैकयी ।

मम भर्ता महातेजा वयसा पञ्चविंशकः॥10॥

अष्टादश हि वर्षाणि मम जन्मनि गण्यते ।

पति महातेजस्वी मम पंचविशीमध्ये ।

मी अष्टादश वर्षांची वनात जायच्या क्षणी ।

रामेति प्रथितो लोके सत्यवान् शीलवान् शुचिः॥11॥

विशालाक्षो महाबाहुः सर्वभूतहिते रतः॥

सत्यवादी जगी ख्यात सर्वभूत हिते रत ॥11॥

विशाल नेत्र महाबाहू सुशील पवित्र तसा ।

कामार्तश्च महाराज” पिता दशरथः स्वयम् ॥12॥

कैकेय्या प्रियकामार्थं तं रामं नाभ्यषेचयत् ।

कामपीडित झाल्याने महाराज दशरथे ॥12॥

कैकेयी प्रिय करण्या अभिषेका राम वंचित ।

अभिषेकाय तु पितुः समीपं राममागतम् ॥13॥

कैकेयी मम भर्तारमित्युवाच द्रुतं वचः।

पित्यासमीप श्रीराम येता अभिषेकास्तव ॥13॥

कैकेयी मम भर्त्यास त्वरेने बोलली अशी ।

तव पित्रा समाज्ञप्तं ममेदं श्रुणु राघव ॥14॥

भरताय प्रदातव्यमिदं राज्यमकण्टकम् ।

त्वया तु खलु वस्तव्यं नव वर्षाणि पञ्च च ॥15॥

वने प्रव्रज काकुत्स्थ पितरं मोचयानृतात् ।

पित्याची तव आज्ञा सांगते तुज राघवा ॥14॥

भरतास निष्कंटक राज्य त्यानी दिले असे।

वनवासी चौदा वर्षे करणे वास्तव्य तुज ॥15॥

असत्य वचन बंधातुनि त्यां सोडविण्यास्तव ।

तथेत्युवाच तां रामः कैकेयीमकुतोभयः॥16॥

चकार तद्वचः श्रुत्वा भर्ता मम दृढव्रतः।

वदे निर्भय श्रीराम ऐकुनी मान्य हे मला ॥16॥

प्रतिज्ञापालनी दक्ष मम स्वामी दृढव्रत ।

दद्यान्न प्रतिगृह्णीयात् सत्यं ब्रूयान्न चानृतम् ॥17॥

एतद् ब्राह्मण तामस्य व्रतं धृतमनुत्तमम् ।

देती सदैव श्रीराम न घेती कुणाकडूनही ॥17॥

हे ब्राह्मण सदा सत्य तयांचे व्रत हे असे ।

तस्य भ्राता तु वैमात्रो लक्ष्मणो नाम वीर्यवान् ॥18॥

रामस्य पुरुषव्याघ्रः सहायः समरेऽरिहा।

स भ्राता लक्ष्मणो नाम ब्रह्मचारी दृढव्रतः॥19॥

सावत्र बन्धु तयाचा लक्ष्मण नाम पराक्रमी ॥18॥

श्रीरामा पुरुषसिंहा समरी सहायक तो ।

ब्रह्मचारी पाळणारा व्रत उत्तम बन्धु तो॥19॥

अन्वगच्छद् धनुष्पाणिः प्रव्रजन्तं मया सह ।

जटी तापसरूपेण मया सह सहानुजः॥20॥

प्रविष्टो दण्डकारण्ये धर्मनित्यो दृढव्रतः।

श्रीराम मजसवे जेव्हां वनी येऊ लागले ।

लक्ष्मण धनुष्यासह त्यांच्या मागुनी चालले ॥20॥

येऊन दण्डकारण्यी राहतो तापसव्रते ।

ते वयं प्रच्युता राज्यात् कैकेय्यास्तु कृते त्रयः॥21॥

विचराम द्विजश्रेष्ठ वनं गम्भीरमोजसा ।

समाश्वस मुहूर्तं शक्यं वस्तुमिह त्वया ॥22॥

आगमिष्यति मे भर्ता वन्यमादाय पुष्कलम् ।

कैकेयीमुळे तिघे आम्ही राज्यवंचित होउनी ॥21॥

वनी दुर्गम द्विजश्रेष्ठ स्वबले विचरतो आम्ही
असे शक्य तरी येथे करा विश्राम दो घडी ॥22॥

फळमूळे मम स्वामी पुष्कळ घेउनि येतिल ।
रुरून् गोधान् वराहांश्च हत्वाऽऽदायामिषं बहु ॥23॥

स त्वं मान च गोत्रं च कुलमाचक्ष्व तत्त्वतः।

एकश्च दंडकारण्ये किमर्थं चरसि द्विज ॥24॥

वनी वधूनिया प्राण्यां येतिल बहु खाद्यासह ॥23॥

परिचय आपला द्यावा नाम गोत्र कुलासह ।
 एकटे दण्डकारण्ये विचरता का हे द्विज ॥24॥
 एवं ब्रुवत्यां सीतायां रामपत्न्यां महाबलः।
 प्रत्युवाचोत्तरं तीव्र रावणो राक्षसाधिपः॥25॥
 सीतेने विचारता ऐसे राक्षसराज महाबली ।
 रावण उत्तर देई कठोर शब्दांत तिला ॥25॥
 येन वित्रासिता लोकाः सदेवासुर मानुषाः।
 अहं स रावण नाम सीते रक्षोगणेश्वर ॥26॥

देवतासुर मानव नाव ज्याचे ऐकुनी ।
होती त्रस्त राक्षसांचा राजा रावण तोच मी ॥26॥
त्वां तु काञ्चनवर्णाभां दृष्ट्वा कौशेयवासिनीम
रतिं स्वकेषु दारेषु नाधिगच्छाम्यनिन्दिते ॥27॥
सुवर्णसम कान्ती तव रेशमी वस्त्र त्यावरी ।
शोभे मनी मम आता अन्य स्त्री नच येतसे ॥27॥
बह्वीनामुत्तमस्त्रीणामाहतानामितस्ततः।
सर्वासामेव भद्रं ते ममाग्रहमहिषी भव ॥28॥

अनेक सुन्दर नारी पळवुनी असति आणल्या ।
सर्वांची पट्टराणी तू शुभ हो तव मानिनी ॥28॥

लङ्का नाम समुद्रस्य मध्ये मम महापुरी ।
सागरेण परिक्षिप्ता निविष्टा गिरिमूर्धनि ॥29॥

सागरामध्ये शोभे लंका नामे महापुरी ।
राजधानी असे मम ती पर्वतशिखरावरी ॥29॥

तत्र सीते मया सार्धं वनेषु विचरिष्यसि ।
न चास्य वनवासस्य स्पृहयिष्यसि भामिनि ॥30॥

राहुनी तेथ सीते तू वनी नाना प्रकारच्या ।
विचरता मजसंगे येण्या येथ न पाहसी ॥३०॥

पञ्च दास्यः सहस्राणि सर्वाभरणभूषिताः।
सीते परिचरिष्यन्ति भार्या भवसि मे यदि ॥३१॥
विभूषित आभरणे दासी पाच सहस्रही ।
सेवा तव करतील होसी जर भार्या मम ॥३१॥

रावणेनैवमुक्ता तु कुपिता जनकात्मजा ।
प्रत्युवाचानवद्याङ्गी तमनादृत्य राक्षसम् ॥३२॥

रावणे वदता ऐसे क्रुद्ध हो जनकात्मजा ।
तिरस्कारुनि त्याला वदे तन्वंगी यापरी ॥३२॥

महागिरिमिवाकम्प्यं महेन्द्रसदृशं पतिम् ।

महोदधिमिवाक्षोभ्यमहं राममनुव्रता ॥३३॥

पति श्रीराम अविचल महापर्वतापरी असे।

पराक्रमी जैसा इन्द्र प्रशान्त सागरासम ॥

क्षुब्ध करी न तया कोणी मी त्याची अनुरागिणी ॥३३॥

सर्वलक्षणसंपन्नं न्यग्रोथपरिमण्डलम् ।

सत्यसंधं महाभागमहं राममनुव्रता ॥34॥

सर्वगुणसम्पन्न छाया वटवृक्षापरी ।

दे सर्वा सत्यवादी सौभाग्यशाली महा ।

असते मी त्याची अनन्य अनुरागिणी ॥34॥

महाबाहुं महोरस्कं सिंहविक्रान्तगामिनम्

नृसिंह सिंहसंकाशमहं राममनुव्रता ॥35॥

महाबाहू रुंद छाती चाले तो केसरीसम ।

नरसिंह पराक्रमि तैसा मी त्याची अनुगामिनी ॥35॥

पूर्णचन्द्राननं रामं राजवत्सं जितेन्द्रियम् ।
पृथुकीर्ति महाबाहुमहं राममनुव्रता ॥३६॥
मुख पूर्णचंद्रासम जितेन्द्रिय महायश ।
महाबाहु श्रीराम त्याची मी अनुगामिनी ॥३६॥
त्वं पुनर्जम्बूकः सिंहीं मामिहेच्छसि दुर्लभाम् ।
नाहं शक्या त्वया स्पष्टमादित्यस्य प्रभा यथा ॥३७॥
कोल्ह्या तू मी सिंहीण सर्वथा दुर्लभ तुला ।
राक्षसा तुज अस्पर्श सूर्यपभा जशि कुणा ॥३७॥

पादपान् काञ्चनान् नूनं बहून् पश्यसि मन्दभाक् ।
राघवस्य प्रिया भार्या यस्त्वमिच्छसि राक्षस ॥३८॥

इच्छसि अपहरण्या राघवा प्रिय पत्नीस ।
असतील दिसत तुज वृक्ष सोन्याचे बहु ।
मृत्युकाल तुझा आला समीप आता निश्चित ॥३८॥

रामाच्या पत्नीचे अपहरण करून नेणे म्हणजे सुवर्णवृक्ष पहाण्याइतके अवघड ते करण्यास धजणाऱ्याचा अंत रामाकडून निश्चितच होणार हा भावार्थ

क्षुधितस्य च सिंहस्य मृगशत्रोस्तरस्विनः।
आशीविषस्य वदनाद् दंष्ट्रामादातुमिच्छसि ॥३९॥
मन्दरं पर्वतश्रेष्ठं पाणिनां हर्तुमिच्छसि।

कालकूटं विषं पीत्वा स्वस्तिमान् गन्तुमिच्छसि ॥40॥

अक्षि सूच्या प्रमृजसि जिह्वया लेढि च क्षुम् ।

राघवस्य प्रिया भार्यामधिगन्तुं त्वमिच्छसि ॥41॥

क्षुधित सिंहाचे वैर मृग तू घेऊ पाहसी ।

विषारी सर्पाचे दात तोडण्या तू पाहसी ॥39॥

मन्दराचल पर्वता हस्ते उचलू पाहसी ।

पिउनी कालकूट निर्विघ्न जाण्या पाहसी ॥40॥

सुईने डोळा पुसण्या वा जिभेने चाटण्या सुरी ।

तसे राघवाची प्रिय भार्या अपहरण्या तू पाहसी॥41॥

अवसज्य शिलां कण्ठे समुद्रं ततु मिच्छसि ।
 सूर्याचद्रमसौ चोभौ पाणिभ्यां हर्तुमिच्छसि॥42॥
 यो रामस्य प्रयां भार्यां प्रधर्षयितुमिच्छसि।
 बान्धुन शिळा कंठी सागर तरण्या पाहसी ।
 पाहसी आपुल्या हस्ते चंद्रसूर्या धरण्यास तू ॥42॥
 रामाची प्रिय भार्या जो तू घेउनि जाण्या पाहसी ।
 अग्निं प्रज्वलितं दृष्ट्वा वस्त्रेणाहर्तुमिच्छसि॥43॥
 कल्याणवृत्तां यो भार्या रामस्याहर्तुमिच्छसि ।

इच्छिषी रामभार्येचे अपहरण करण्यास तू॥43॥

वस्त्रात अग्नि बांधूनी नेण्यास जणु इच्छिषी ।

अयोमुखानां शूलानामग्रे चरितुमिच्छसि

रामस्य सदृशीं भार्या योऽधिगन्तु त्वमिच्छसि ॥44॥

रामासारख्याची तू भार्या पळवू इच्छिषी ।

जणु भाल्याच्या अग्री लोखंडी चालु पाहसी ॥44॥

यदन्तरं सिंहसृगालयोर्वने यदनरं स्यन्दनिका समुद्रयोः।

सुराग्रयसौवीरक्योर्यदनन्तरं तदत्रं दाशरथेस्तवैव च ॥45॥

अन्तर जे सिंह आणि कोल्ह्यात किंवा समुद्र आणि ओहळात ।
किंवा जे अमृत आणि कांजीत तेच तुड्यात आणि दाशरथेयात ॥45॥

यदन्तरं काञ्चनसीसलोहयोर्यदन्तरं चन्दनवारिपङ्कयोः।

यदन्तरं हस्तिबिडाल्योर्वने तदन्तरं दाशरथेस्तवैव च ॥46॥

असे सोने आणि शिश्यात जे अन्तर वा चन्दनमिश्रित जल आणि चिखलात ।
किंवा असे जे हत्ती आणि मांजरात तेच तुड्या आणि दाशरथेयात ॥46॥

यदन्तरं वायसवैनतेययोर्यदन्तरं मद्गुमयूरयोरपि ।

यदन्तरं हंसकगृध्रयोर्वने तदन्तरं दाशरथेस्तवैव च ॥47॥

गरूड आणि कावळ्यात जे अन्तर किंवा जे हंस आणि गिधाडात ।
 मोर आणि बगळ्यात जे अन्तर तेच तुड्यात आणि दाशरथेयात ॥47॥
 तस्मिन् सहस्राक्षसमप्रभावे रामे स्थिते कार्मुकबाणपाणौ ।
 हृतापि तेऽहं न जरां गमिष्ये आज्यं यथा मक्षिकयावर्गीणम् ॥48॥
 इन्द्रासमान प्रभावशाली श्रीरामचन्द्र घेउनि धनुष्यबाण हाती होता उभे।
 अपहरण माझे पचविणे अशक्य तुज जसे माशीस पचविणे तूप ॥48॥
 इतीव तद्वाक्यमदुष्टभावा सुदुष्टमुक्त्वा रजनीचरं तम् ।
 गात्रप्रकम्पाद् व्यतिता बभूव वातोद्धता सा कदलीव तन्वी ॥49॥

जरी नसे मनी कसलेहि पाप तरी बोलता वचन हे राक्षसास ।

कदलीसमान हवेत हलत्या सीता तिची गात्रे होत कम्पित ॥49॥

तां वेपमानामुपलक्ष्य सीतां स रावणो मृत्युसमप्रभावः।

कुलं बलं नाम च कर्म चात्मनः समाचक्षे भयकारणार्थम् ॥50॥

सीतेस कम्पित पाहुनी आरंभि रावण देण्या स्वपरिचय मृत्यूसमान ।

मनात भीति करण्या उत्पन्न तिच्या कुल,बल,नाम व कर्माचा आपुल्या ॥50॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे सप्तचत्वारिंशः सर्गः ॥47॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 48

एव ब्रुवत्यां सीतायां संरब्धः परुषं वच \

ललाटे भ्रुकुटिं कृत्वा रावण प्रत्युवाच ह ॥1॥

सीतेचे बोल ऐकूनी रावण कृद्ध होतसे ।

करूनी भिंवया वक्र बोले कठोर वाणिने ॥1॥

भ्राता वैष्णवस्याहं सापत्नो वरवर्णिनि ।

रावणो नाम भद्रं ते दशग्रीवः प्रतापवान् ॥2॥

हे सुन्दरी कुबेराचा बन्धु सावत्र मी आहे।
भले होवो तुझे जाण प्रतापी दशग्रीव मी ॥2॥
यस्य देवाः सगन्धर्वाः पिशाचपतगोरगाः।
विद्रवन्ति सदा भीता मृत्योरिव सदा प्रजा ॥3॥
येन वैश्रवणो भ्राता वैमात्राः कारणान्तरे ।
द्वन्द्वनासादितः क्रोधाद् रणे विक्रम्य निर्जितः॥4॥
प्रजा जशी मृत्यूस तसे गन्धर्व देवता ।
पिशाच पक्षी नाग भयाने पळती मम ॥३॥

वैश्रवणा सावत्र बन्धूस द्वन्द्वयुद्धी पराजित।
केले कारणवशे ज्याने तोच रावण मी आहे.॥४॥

मद्भयार्त परित्यज्य स्वमधिष्ठानमृद्धिमत् ।
कैलास पर्वतश्रेष्ठमध्यास्ते नरवाहनः॥५॥

भये मम कुबेराने समृद्धशाली सोडुनी ।
पुरी लंका आणि जाई तो कैलासपर्वतावरी ॥५॥

यस्य तत् पुष्पकं नाम विमानं कामगं शुभम् ।
वीर्यादावर्जितं भद्रे येन यामि विहायसम् ॥६॥

पुष्पक विमान त्याचे मनोगति जे सुन्दर ।
जिन्कुनी पराक्रमे मी त्यातून विहरतो नभी ॥६॥

मम संजातरोषस्य मुखं दृष्ट्वेव मैथिलि ।
विद्रवन्ति परित्रस्ताः सुराः शक्रपुरोगमः॥७॥
पाहुनी क्रुद्ध मुखास मम इन्द्रादि देवता ।
भयकम्पित होऊनी सैरवैरा धावती ॥७॥

यत्र तिष्ठाम्यहं तत्र मारुतो वाति शङ्कितः।
तीव्रांशुः शिशिरांशुश्च भयात् सम्पद्यते दिवि ॥८॥

जिथे मी उभा राही हवा चाले हळु हळु ।
सूर्यही शिशिरातिल सौम्य होई मम भये ॥८॥

निष्क्रम्पपत्रास्तरवो नद्यश्च स्तिमितोदकाः।
भवन्ति यत्र तत्राहं तिष्ठामि च चरामि च ॥९॥
पाने न हलति वृक्षांची जलही नदिचे तसे ।
ज्या स्थानी फिरतो किंवा विश्राम करितो जिथे ॥९॥

मम पारे समुद्रस्य लङ्का मान पुरी शुभा ।
सम्पूर्णा राक्षसीरिर्यथेन्द्रस्यामरावती ॥१०॥

समुद्रापार जी सुन्दर लङ्का नाम मम पुरी ।

अमरावतीसम इन्द्राच्या घोरराक्षस युक्त जी ॥10॥

प्राकारेण परिक्षिप्ता पाण्डुरेण विराजिता।

हेमकक्ष्या पुरी रम्या वैदूर्यनयतोरणा ॥11॥

शूभ्र प्राकारे शोभित भुवने सुवर्ण मय ।

वैदूर्यमय द्वारेहि अतिरम्य लंका पुरी ॥11॥

हस्त्यश्वरथसम्बाधा तूर्यनादविनादिता ।

सर्वकामफलैर्वृक्षैः संकुलोद्यानभूषिता॥12॥

पथ अश्व रथे युक्त वाद्यांचे नाद वेगळे ।

वृक्ष इच्छित फले युक्त उद्याने रम्य शोभती॥12॥

तत्र त्वं वस हे सीते राजपुत्रि मया सह ।

न स्मरिष्यसि नारीणां मानुषीणां मनस्विनि॥13॥

सीते राजकुमारी तू तिथे राही मजसवे ।

विसरशील नारींना मानवी राहता तिथे ॥13॥

भुञ्जानामानुषान् भोगान् दिव्यांश्च वरवर्णिनि ।

न स्मरिष्यसि रामस्य मानुषस्य गतायुषः॥14॥

भोगता मानुष भोगां दिव्य लङ्केत राहता ।
विस्मरशील मनुष्य रामा आयु ज्याचे संपले ॥14॥
स्थापयित्वा प्रियं पुत्रं राज्ये दशरथो नृपः।
मन्दवीर्यस्ततो ज्येष्ठः सुतः प्रस्थापितो वनम् ॥15॥
तेन किं भ्रष्टराज्येन रामेण गतचेतसा।
करिष्यसि विशालाक्षि तापसेन तपस्विना ॥16॥
प्रिय पुत्रा देउनी राज्य ज्येष्ठ पुत्रा दशरथ ।
पाठवी वनवासात पुत्रा अल्पपराक्रमी ॥15॥

राज्यभ्रष्ट बुद्धिहीन रामा विशाललोचने ।
वनी वास करणाऱ्या घेउनि काय करीशि तू ॥16॥
रक्ष राक्षसभर्तारं कामय स्वयमागतम् ।
न मन्मथशराविष्टं प्रत्याख्यातुं त्वमदर्हसि ॥17॥
नको राक्षसस्वामीस नाकारू तू जो स्वतः।
येइ जो कामपीडित ते नसे उचित तुला ॥17॥
प्रत्याख्याय हि मां भीरु पश्चात्तापं गमिष्यसि ।
चरणेनाभिहत्येव पुरुरवसमर्वशी ॥18॥

करशील पश्चाताप ठोकून मज जशी।
 पुरुरव्या ठोकून उर्वशी पावली तशी ॥18॥
 अङ्गल्यान समो रामो मम युद्धे स मानुषः।
 तव भाग्येन सम्प्राप्तं भजस्व वरवर्णिनि ॥19॥
 नसे अंगुलिसम एका युद्धी श्रीराम मजपुढे ।
 तव भाग्ये येता मी स्वीकार मज सुन्दरी॥19॥
 एवमुक्ता तु वैदेही क्रुद्धा संरक्त लोचना ।
 अब्रवीत् परुषं वाक्यं रहिते राक्षसाधिपम् ॥20॥

ऐकुनी रावणाचे ते बोल संरक्त लोचना ।

वैदेही क्रुद्ध होऊनी वच बोले कठोर त्या ॥20॥

कथं वैश्रवणं देवं सर्वदेवनमस्कृतम् ।

भ्रातरं व्यपदिश्य त्वमशुभं कर्तुमिच्छसि ॥21॥

वन्दनीय देवां सर्व कुबेर भगवान जे ।

बन्धु त्यांचा कसा धजसि पाप करण्या कसे ॥21॥

अवश्यं विनशिष्यन्ति सर्वे रावण राक्षसाः।

येषां त्वं कर्कशो राजा दुबुद्धिरजितेन्द्रियः ॥22॥

अजितेन्द्रिय दुर्बुद्धि क्रूर राजा अससि तू ।
ज्यांचा ते सर्व राक्षस नष्ट होतिल निश्चित ॥22॥

अपहृत्य शची भार्या शक्यमिब्दस्य जीवितुम् ।
नहि रामस्य भार्या मामानीयस्वस्तिमान् भवेत् ॥23॥

इन्द्रपत्नी शची हरुनी राहील जिवंत कुणी ॥
परि रामाची भार्या हरणारा न जगेल तो ॥23॥

जीवेच्चिरं वज्रधरस्य पश्चाच्छची प्रधृष्याप्रतिरूपूपाम् ।
म मादृशीं राक्षस घर्षयित्वा पीतामृतस्यापि तवास्ति मोक्षः॥24॥

जगेलही वज्रधारि इन्द्रपत्नी शचीचा करूनिया तिरस्कार कोणी ।
परि मजसमान स्त्रीचा करे जो अवमान अमृत पिऊनही मरेल ॥24॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डेऽष्टचत्वारिंशः सर्गः॥48॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 49

सीतायां वचनं श्रुत्वा दशग्रीवः प्रतापवान् ।
हस्ते हस्तं समाहृत्य चकार सुम्हद् वपुः॥1॥
ऐकुनी वचन सीतेचे हातावर हात मारुनी ।
करी प्रतापी धारण भव्य रूपास दशमुख ॥1॥
स मैथिली पुनर्वाक्यं बभाषे वाक्यकोविदः।
नोन्मत्तया श्रुतौ मन्ये मम वीर्यपराक्रमी ॥2॥

भाषाकोविद तो करी बोलाया आरंभ पुन्हा ।

मम पराक्रम ऐकून करिसी दुर्लक्ष त्याकडे ।

वाटे मज तू नससी भानावर हे भामिनी ॥२॥

उदहेयं भुजाभ्यां तु मेदिनीमम्बरे स्थितः।

आपिबेयं समुद्रं च मृत्युं हन्या रणे स्थितः॥३॥

नभी मी स्थित पृथ्वीस भुजांनी उचलू शके ।

शक्तो पिऊ समुद्रा मृत्यूसही रणि मारतो ॥३॥

अर्कं तुद्यां शरैस्तीक्ष्णैर्विभिन्द्या हि महीतलम् ।

कामरूपेण उन्मत्ते पश्य मां कामरूपिणम् ॥4॥
सूर्यासहि तीक्ष्ण शरं व्यथित विदीर्ण भूतला ।
करु शकतो मी रूप इच्छेनुसार धारतो
उन्मत्त कामेरूपे तू स्त्रिये मजकडे पहा ॥4॥
एवमुक्तवतस्तस्य रावणस्य शिखिप्रभे।
कृद्धस्य हरिपर्यन्ते रक्ते नेत्रे बभूवतुः॥5॥
रावणाचे कृष्णनेत्र बोलत असता असे ।
अग्नीसम रक्तवर्ण ज्वलंत क्रोधे भासती ॥5॥

सद्यः सौम्यं परित्यज्य तीक्ष्णरूपं स रावणः।
स्वं रूपं कालरूपाभं भेजे वैश्रवणानुजः॥६॥
त्यजुनी सौम्य रूपास स्वरूप धारण करी।
कुबेरबन्धु विक्राळ कराल भीतिदायक ॥६॥
संरक्तनयनः श्रीमांस्तप्तकाञ्चनभूषणम् ।
क्रोधेन महताविष्टो नीलजीमूतसंनिभः॥७॥
नेत्र होउनिया लाल जणु ते तप्त काञ्चन ।
क्रोधाने कृष्णवर्ण दिसे मेघासमान तो ॥७॥

दशास्यो विंशतिभुजो बभूव क्षणदाचरः।
स परिव्राजकच्छद्म महाकायो विहाय तत् ॥८॥
विशालकाय राक्षस तो छद्मवेषास टाकुनी ।
प्रकट दशमुखात भुजाही वीस धारुनी ॥८॥
प्रतिपेदे स्वकं रूपं रावणो राक्षासाधिपः।
रक्ताम्बरधरसतस्थौ स्त्रीरत्नं प्रेक्ष्य मैथिलीम् ॥९॥
राक्षसराज स्वरूपी रक्तवर्ण वस्त्रासह ।
उभा पाहत स्त्रीरत्न त्यासमयी सीतेकडे ॥९॥

स तामसितकेशान्तां भास्करस्य प्रभामिव ।
 वसनाभरणापेतां मैथिलीं रावनोऽब्रवीत् ॥10॥
 वस्त्राभरणे भूषित मैथिली केश तामसी ।
 दिसे सूर्यप्रभा जैसी बोले रावण हे तिला ॥10॥
 त्रिषु लोकेषु विख्यातं यदि भर्तारमिच्छसि ।
 मामाश्रय वरारोहे त्वाहं सदृशःपतिः॥11॥
 तिन्ही लोकात विख्यात पति म्हणुनि इच्छसी ।
 तर आश्रय घे माझा मीच योग्य तुला पती ॥11॥

मां भजस्व चिराय त्वमहं श्लाघ्यः पतिस्तव ।
 नैवं चाहं क्वचिद् भद्रे करिष्ये तव विप्रियम् ॥12॥
 स्वीकार दीर्घ काल पति स्पृहणीय मी तुज ।
 कधी तुला प्रतिकूल वर्तन नच करीन मी ॥12॥
 त्यजतां मानुषी भावो मयि भावः प्रणीयताम् ।
 राज्याच्च्यतमसिद्धार्थं रामं परिमितायुषम् ॥13॥
 कैर्गुणैरनुरक्तासि मूढे पण्डितमानिनि ।
 रामाप्रति अनुराग सोडुनी मजवरि करी ।

राज्यभ्रष्ट असूनि जो आयु ज्याचे सीमित ।
 मनोरथ असफल मुढे रामावरी सांग तू ॥13॥
 पंडिता म्हणविशि होशी अनुरक्त कोणत्या गुणे ।
 यः स्त्रियो वचनाद् राज्यं विहाय ससुहृज्जनम् ॥14॥
 अस्मिन् व्यालानुचरिते वने वसति दुर्गतिः।
 स्त्रीच्या वचने राज्या सोडुनीया सुहृज्जना ॥14॥
 वनी ज्या हिंसक प्राणी राही जो मतिमंदचि ॥
 इत्युक्त्वा मैथिलीं वाक्यं प्रियार्हा प्रियवादिनीम् ॥15॥

अभिगम्य सुदुष्टात्मा राक्षसः काममोहितः।

जग्राह रावणः; सीतां बुधः खे रोहिणिमिव ॥16॥

प्रिय ऐके तसे बोले अश्या सीतेस बोल हे।

अप्रिय बोलुनि दुष्टात्मा तिच्या जवळ जाउनी ॥

पकडी तिज जैसा तो रोहिणीमातेस बुध ॥16॥

बुध हा चंद्राचा मुलगा रोहिणी चन्द्राची बायको म्हणून रोहिणी बुधाची माता. अशी कल्पना व बुधाने रोहिणीस पकडले तर ते पाप होईलाते पापच रावण करीत आहे. प्रत्यक्षात बुध व रोहिणी जवळ येतच नाहीत, पण हा अभूतमोपमा अलंकार आहे,

वामेन सीतां पद्माक्षीं मूर्धजेषु कर्ण सः।

उर्वोस्तु दक्षिणेनैव परिजग्राह पाणिना ॥17॥

वाम हस्ताने सीतेचे कुन्तलयुक्त मस्तक ।
 दो जंघाखाली दक्षिण लावुनी उचली तिला ॥17॥
 तं दृष्ट्वा गिरिश्रुङ्गाभं तीक्ष्णदंष्ट्र महाभुजम् ।
 प्राद्रवन् मृत्युसंकाशं भयानां वनदेवताः॥18॥
 तीक्ष्ण दाढा भुजा युक्त विशाल पर्वताकार त्या ।
 राक्षसा विकराल देख भयभीत वनदेवता ॥18॥
 स च मायामयो दिव्यःखरयुक्त खरस्वनः।
 प्रत्यदृश्यत हे माङ्गो रावणस्य महारथः॥19॥

गर्दभे चलित नाद गर्दभाचा करी जो ।
सुवर्णरथ तत्काळ दिव्य रावणाचा दिसे ॥19॥
ततस्तां परुषर्वाक्यैरभितर्ध्य महास्वनः ।
अंकेनादाय वैदेहीं रथमारोपयत् तदा ॥20॥
गर्जना करित रावण कठोर वच बोलत ।
उचलुनिया सीतेस रथात बसवीतसे ॥20॥
सा गृहीतातिचुक्रोश रावणेन यशस्विनी ।
रामेति सीता दुःखार्ता रामं दूरं गतं वने ॥21॥

रावणे धरलेली ती दुःखे व्याकुळ होउनी ।
 हे रामा असे रामा हाकारी दूर जो असे ॥21॥
 तामकामां स कामार्तः पन्नगेन्द्रवधूमिव ।
 विचेष्टमानादाय उत्पपाताश्च रावणः॥22॥
 जी क्षुब्ध नागिणीसम सुटण्या धडपडे रथी ।
 दुःखी तिला राक्षस तो उडत घेउनि चालला ॥22॥
 ततः स राक्षसेन्द्रेण हियमाणा विहायसा।
 भृशं चक्तोश मत्तेव भ्रान्तचित्ता यथातुरा॥23॥

आकाशमार्गीं जाताना भ्रमितचित्त होउनी ।

दुःखातुर सीता तीव्र ती विलापा करीतसे ॥23॥

हा लक्ष्मण महाबाहोगुरुचित्तप्रसादक ।

हियमाणां न जानीषे रक्षसा कामरूपिणा ॥24॥

हे लक्ष्मणा महाबाहु गुरुचित्ता प्रसादक ।

राक्षस कोण मज नेत कामरूपी न जाणते ॥2४॥

जीवितं सुखमर्थं च धर्महेतोः परित्यजन् ।

हियमाणामधर्मेण मां राघव न पश्यसि ॥25॥

प्राणमोह सुखअर्थ राजवैभव सोडीले ।
 धर्मासाठी श्रीरामा नसे का दिसत आपण ।
 राक्षस हा अधर्माने मज पळउमि नेतसे ॥25॥
 ननु नामाविनीतानां विनेतासि परंतप।
 कथमेवं विधं पापं न त्वं शाधि हि रावणम् ॥26॥
 कुमार्गी चालणाऱ्यां करिता दण्ड आपण ।
 रावणा पापी ऐश्या शासिता नच का तुम्ही ॥26॥
 न तु सद्योऽ विनीतस्य दृष्यते कर्मणः फलम् ।

कालोऽप्यङ्गीभवत्यत्र सस्यानामिव पक्तये ॥27॥

उदंड पुरुषा दण्ड तत्काळ नच होतसे ।

काळानुरूप जशी पिकण्या वेळ घेतसे ॥27॥

त्वं कर्म कृतवानेन्तत् कालोपहतचेतनः।

जीवितान्तकरं घोरं रामद् व्यसनमाप्नुहि ॥28॥

रावण काल तुझा आला अविचार करतोसि तू ।

श्रीराम संकट तुजला हरील प्राण निश्चित तुझे ॥28॥

हनेदानीं सकामा त कैकेयी बान्धवैः सह ।

हियेयं धर्मकामस्य धर्मपत्नी यशस्विनः॥29॥

कैकेयी सफल मनोरथ बन्धु बान्धवासह।

कारण धर्माभिमानी मी पळविली जात राक्षसे ॥29॥

आमन्त्रये जनस्थाने कर्णिकारांश्च पुष्पितान् ।

क्षिप्रं रामाय शंसध्वं सितां हरति रावणः॥30॥

कनेर वृक्षा जनस्थानी शीघ्र प्रार्थिते मी तुम्ही ।

श्रीरामा सांगा की सीता रावणे हरिली जातसे ॥30॥

हंससारससंघुष्टां वन्दे गोदावरीं नदीम् ।

क्षिप्रं रामाय शंस त्वं सीतां हरति रावण ।
 हंस सारस रव युक्त गोदावरी तुज प्रणाम ।
 माते शीघ्र वदे रामा सीता हरिली रावणे ॥३१॥
 देवतानि च यान्यस्मिन् वने विविधपादपे।
 नमस्करोम्यहं तेभ्यो भर्तुः शंसत मां हृताम् ॥३२॥
 वनि वृक्षांवरि निवासी देवता तुम्हा प्रणाम।
 पतीस माझ्या सांगा राक्षसे हरिली मज ॥३२॥
 यानि कानिविदप्यत्र सत्त्वानि विविधानि च ।

सर्वाणि शरणं यामि मृगपक्षिगणामि वै ॥३३॥

हियमाणां प्रियां भर्तुः प्राणेभ्योऽपि गरीयसीम् ।

विवशा ते हृता सीता रावणेनेति शंसत ॥३४॥

जे कोणी असती येथ पशु पक्षी आणि प्राणिही ।

सर्वां शरण जाते मी आणि त्यांना सांगते ॥३३॥

सांगा स्वामी मम रामा आपली प्राणाहुनि प्रिय

असहाय्य अवस्थेत जात घेउनि रावण ॥३४॥

विदित्वा तु महाबाहुरमुत्रापि महाबलः।

आनेष्यति पराक्रम्य वैवस्वतहृतामपि ॥35॥
ऐकता असे श्रीराम जरी परलोकि जात मी ।
तरी यमापासुनही आणतील पराक्रमे ॥35॥
सा तदा करुणा वाचो विलपन्ती सुदुःखिता।
वनस्पतिगतं गृध्रं ददर्शायतलोचना ॥36॥
दुःखाने करुणा वाणी रडता सीता दुःखिता।
वृक्षावर बसलेल्या जटायु गृध्रास पाहता ॥36॥
सा तमुद्रीक्ष्य सुश्रोणी रावणस्य वशागता ।

समाक्रन्दद् भयपरा दुःखोपहतया गिरा ॥३७॥
असल्याने रावणाच्या ताब्यात भयभीत जी ।
करुणेने जटायूस पाहुनी क्रंदन करी ॥३७॥
जटायो पश्य मामार्य ह्रियमाणामनाथवत् ।
अनेने राक्षसेन्द्रेणाकरुणं पापकर्मणा ॥३८॥
जटायो आर्या राक्षस देख पापाचारी मज ।
नेतसे निर्दयी मज पळवून अनाथवत् ॥३८॥
नैषं वारयितुं शक्यस्त्वया क्रूरो निशाचरः।

सत्ववाञ्चितकाशी च सायुधश्चैव दुर्मतिः॥३९॥

न रोकू शकसी तू त्या शस्त्रसज्ज निशाचरा ।

बलवान युद्धजिंकी तो त्यामुळे दुस्साहसी ॥३९॥

रामाय तु यथातत्त्वं जटायो हरणं मम ।

लक्ष्मणाय च तत् सर्वमाख्यातव्यमशेषतः॥४०॥

जटायो अपहरण समाचार श्रीरामास ।

लक्ष्मणाही यथातथ्य सांग पूर्णरूपे तयां ॥४०॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे एकोनपञ्चाशःसर्गः॥४९॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 50

तं शब्दमवसुप्तस्तु जटायुरथ शुश्रुवे ।
निरेक्षद् रावणं क्षिप्रं वैदेहीं च ददर्श सः॥1॥
करुण रव सीतेचा जटायू सुप्त तरीही ।
ऐकुनी त्वरित पाही सीतेसह रावणास तो ॥1॥
ततः पर्वत्शृङ्गाभस्तीक्षणतुण्डः खगोत्तमः।
वनस्पतिगतः श्रीमान् व्यजहार शुभां गिरम् ॥2॥

पर्वतशिखरासम उंच तीक्ष्ण चोचीसह।
वृक्षावरुनि बोले तो शुभवचन रावणा ॥2॥
दशग्रीव स्थितो धर्मे पुराणे सत्यसंश्रयः।
भ्रानस्त्वं निन्दितं कर्म कर्तुं नार्हसि साम्प्रतम् ॥3॥
जटायुर्नाम माम्नाहं गृध्रराजो महाबलः।
दशग्रीवा सनातन सत्यप्रतिज्ञ गृध्र मी ।
जटायू मम नाम कृत्य निंद्य करीसि ते ।
योग्य ना करणे तुजला धर्मयुक्त हे नसे ॥3॥

राजा सर्वस्य लोकस्य महेन्द्रवरुणोपमः॥४॥
लोकानां च हिते युक्तो रामो दशरथात्मजः।
स्वामी सर्व लोकांचा इन्द्रवरुणासम ॥४॥
रक्षी लोकहिता राम दशरथाचा पुत्र जो।
तस्यैषा लोकनाथस्य धर्मपत्नी यशस्विनी॥५॥
सीता नाम वरारोहा यां त्वं हर्तुमिच्छसि ।
श्रीरामाची असे ही त्या धर्मपत्नी यशस्विनी ॥५॥
सीता सौन्दर्यशाली करिसी हरण तू जिचे ।

कथं राजा स्थितो धर्मे परदारान् परामृशेत् ॥६॥

रक्षणीया विशेषेण राजदारा महाबला ।

निवर्तय गतिं नीचां परदाराभिमर्शनात् ॥७॥

कसा स्पर्श परस्त्रीस राजा कोणी करीतसे ।

कर्तव्य असे त्याचे रक्षिणे स्त्रीस संकटी।

परस्त्री स्पर्शे नीच गती प्राप्त सोडी तिला ॥७॥

न तत् समाचरेद् धीरो यत् परोऽस्य विगर्हयेत् ।

यथाऽऽत्मनस्तथान्येषां दारा रक्षया विमर्शनात् ॥८॥

सुबुद्धि वागे न ऐसे निन्दती अन्य लोक ज्या।
 परपुरुषापासुनि स्वस्त्रीला तसे परस्त्रीसहि रक्षिणे ॥८॥
 अर्थ वा यदि वा कामं शिष्टाः शास्त्रेष्वनागतम् ।
 व्यवस्यन्त्यनुराजानं धर्मं पौलस्त्यनन्दन ॥९॥
 धर्मे अर्थे कामे शिष्ट संमत जे नसे ।
 वर्तन पौलस्त्या ऐसे नृपा तुज योग्य नसे ॥९॥
 राजा धर्मश्च कामश्च द्रव्याणां चोत्तमो निधिः।
 धर्मः शुभं वा पापं वा राजमूलं प्रवर्तते ॥१०॥

राजा धर्म अर्थ काम द्रव्याचा निधि उत्तम ।
त्यामुळे धर्म सदाचार प्रवृत्तिचे असे मूळ तो ॥10॥
पापस्वभावश्चपलः कथं त्वं रक्षसां वर ।
ऐश्वर्यमभिसम्प्राप्तो विमानमिव दुष्कृती ॥11॥
पापी स्वभाव चापल्य कसे राक्षसराजा तुज।
ऐश्वर्य प्राप्त होतसे पापी दैवी विमानासम ॥11॥
कामस्वभावो यःसोऽसौ न शक्यस्तं प्रमार्जितुम् ।
नहि दुष्टात्मनामार्यमावसत्यालये चिरम् ॥12॥

कामी स्वभाव ज्याचा बदलू न शकतो तथा ।

दुष्टात्म्याच्या घरी पुण्य न टिके चिरकाल ते ॥12॥

विषये वा पुरे वा ते यदा रामो महाबलः।

नापराध्यति धर्मात्मा कथं तस्यापराध्यसि॥13॥

अपराध श्रीरामाचा तुझ्या विषये वा पुरे

महाबलीचा नसता कैसा त्याचा करीसि तू ॥13॥

यदि शूर्पणखाहेतोर्जनस्थानगतः खरः।

अतिवृत्तो हतः पूर्वं रामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥14॥

अत्र ब्रूहि यथातत्त्वं को रामस्य व्यतिक्रमः।
यस्य त्वम् लोकनाथस्य हृत्वा भार्यां गमिष्यसि॥15॥
बदला शूर्पणखेचा घ्याया खर येता तया ।
अनायास श्रीरामाने पूर्वीच मारिले तरी ॥14॥
अपराध काय असे सांग श्रीरामाचा ज्यामुळे ।
करिशी लोकनाथाच्या पत्नीचे हरण असे ॥15॥
क्षिप्रं विसृज वैदेहीं मा त्वांघोरेण चक्षुषा।
दहेद् दहनभूतेन वृत्रमिन्द्राशनिर्यथा ॥16॥

तत्काळ सोड सीतेस वा भस्म क्रुद्ध दृष्टिने ।

करिल श्रीराम वज्र इन्द्राचे वृत्रासुरा जसे ॥16॥

सर्पमाशीविषंबद्ध्वा वस्त्रान्ते नाव बुध्यसे ।

ग्रीवायां प्रतिमुक्तंच कालपाशं न पश्यसि ॥17॥

न जाणसि विषारी सर्पा वस्त्रात बद्ध केलेस तू।

किंवा गळ्यात फासाचा दोर लावुनि घेसि तू ॥17॥

स भारः सौम्य भर्तव्यो यो नरं नावसादयेत् ।

तदन्नमपि भोक्तव्यं जीर्यते यदनामयम् ॥18॥

आपणा उचलणे शक्य भार उचली तेवढा ।
पचेल तेवढे खावे अन्न रोग न होण्यास्तव ॥18॥
यद् कृत्वा न भवेद् धर्मो न कीर्तिर्न यशो ध्रुवम् ।
शरीरस्य भवेत् खेदः कस्तत् कर्म समाचरेत् ॥19॥
कर्मे ज्यात नसे धर्म कीर्ति यश निश्चित ।
शरीरा घातक जे कशास्तव करणे मग ॥19॥
षष्टिवर्षसहस्राणि जातस्य मम रावण ।
पितृपैतामहं राज्यं यथावदनुतिष्ठतः॥20॥

पैत्रुक पक्ष्यांचे राज्य विधिवत् करिता पालन ।

साठ हजार वर्षांचे आयुष्य लोटले मम ॥20॥

वृद्धोऽहं त्वं युवा धन्वी सरथः कवची शरी ।

न चाप्यादाय कुशली वैदेहीं मे गमिष्यसि॥21॥

वृद्ध मी युवक तू धनुष्य रथ सज्ज तू।

परी सीतेस लीलया नेऊ देणार मी नच ॥21॥

न शक्तस्त्वं बलाद्धा वैदेही मम पश्यतः।

हेतुभिर्यायसंयुक्तैर्बुवां वेदश्रुतीमिव॥22॥

न्यायसंगत सत्यास जशी वैदिक श्रुती
बदलू न शके तैसे अपहरण मथिलीचे।
नच करण्यास देई मजसमोर मी तुला ॥22।
युद्धस्व यदि शूरोऽसि मुहूर्तं तिष्ठ रावण ।
शयिष्यसे हतो भूमौ यथा पूर्वं खरस्तथा ॥23॥
दो घडी थांब कर युद्ध अससी जर शूर तू ।
पूर्वी खर जसा तैसा मरशील मजहातुन ॥23॥।

असत्कृत्संयुगे येन निहता दैत्यदानवाः।
 न चिराच्चीरवासास्त्वां रामो युधि वधिष्यति ॥24॥
 युद्धात दानवा दैत्या ज्याने वधिले अनेकदा ।
 चीरवस्त्रधारी श्रीराम तुझाही करील वध ॥24॥
 किं नु शक्यं मया कर्तुं गतौ दूरं नृपात्मजौ ।
 क्षिप्रं त्वं नश्यसे नीच तयोर्भतो न संशय ॥25॥
 दूर गेलेल्या दोघां गेलो बोलावण्यास मी ।
 तर भयाने त्यांच्या तू पळशील निःसंशय ॥25॥

नहि मे जीवमानस्य नयिषसि शुभामिमाम् ।
सीतां कमलपत्राक्षीं रामस्य महिषीं प्रियाम् ॥२६॥
मी जीचित असताना शकसी न नेऊ शुभा ।
सीता कमलदलनेत्री रामाची प्रिय भामिनी ॥२६॥
अवश्यं त मया कार्यं प्रियं तस्य महात्मनः।
जीवितेनापि रामस्य तथा दशरथस्य च ॥२७॥
प्राणही मज देऊनी श्रीराम वा दशरथाचे ।
प्रिय कार्य करणे हे असे मज आवश्यक ॥२७॥

तिष्ठ तिष्ठ दशग्रीव मुहूर्त पश्य रावण।
वृन्तादिव फलं त्वां तु पातयेयं रथोत्तमात्।
युद्धातिथ्यं प्रदास्यामि यथाप्राणं निशाचर ॥28॥
थांब थाम्ब पळे दोन रथातुनि पाडिन तुला ।
जसे फळ वृक्षावरुनी करुनी युद्ध तुझ्यासह ।
मम शक्तिनुसारेन करीन आतिथ्य राक्षसा ॥28॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे पञ्चाशः सर्गः ॥50॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 51

इत्युक्तः रोधताम्राक्षसकाञ्चनकुण्डलः।

राक्षसेन्द्रोऽभिदुद्राव पतगेन्द्रममर्षण ॥1॥

बोल ऐकुनि हे क्रोधे राक्षस जटायूकडे ।

धावे कुण्डल ज्याचे तप्त सोन्यासम चमकति ॥1॥

स सम्प्रहास्तुमुलस्तयोस्मिन् महामृधे ।

बभूव वातो तयोर्मेघयोर्गगने यथा ॥2॥

राक्षस गृध्र यांचे तुमुल युद्ध तेव्हां घडे ।

पंखधारी माल्यवन गिरि जणु एकमेकावरी ॥2॥

दोन माल्यवान पर्वत तेव्हां होते व एकमेकापासून दूर असल्याने पंख असल्याशिवाय ते एकमेकाजवळ येऊ शकत नाहीत म्हणून त्यांना पंखधारी केलेय ।

ततो नालीकनाराचैस्तीक्ष्णाग्रैश्च विकर्णिभिः।

अभ्यवर्षन्महाघोरैर्गृध्रराजं महाबलम् ॥4॥

जटायूवर नालीक नाराच तीक्ष्ण विकर्णी।

महाभयंकर अस्त्रांची करी वर्षा रावण ॥4॥

स तानि शरजालानि गृध्रः पत्ररथेश्वरः

जटायुः प्रतिजग्राह रावणास्त्राणि संयुगे ॥5॥

जटायु पक्षिराज युद्धे अस्त्रांचा रावणाच्या त्या।
आघात करी सहन बाणांचा सर्व शस्त्रांसह ॥5॥

तस्य तीक्ष्णनखाभ्यां तु चरणाभ्यां महाबलः।

चकार बहुधा गात्रे व्रणान् पतगसत्तमः॥6॥

आपल्या पंजांच्या तीक्ष्ण नख्यांचे घाव तनूवरी ।

महाबली पक्षिराज रावणाच्या करीतसे ॥6॥

अथ क्रोधाद् दशग्रीवो जग्राह दशमार्गणान् ।

मृत्युदण्डनिभान् घोरान् शत्रोर्निधनकांक्षया ॥7॥

क्रोधाने मग दशग्रीव शत्रूस मारण्यास्तव ।
 दश तीर हाति घेई घोर कालदण्डासम ॥७॥
 स तैर्बाणैर्महावीर्यः पूर्णमुक्तैरजिह्वगैः।
 बिभेद निशितैस्तीक्ष्णैर्गुरूं घोरैः शिलीमुखैः॥८॥
 पराक्रमी दशग्रीव धनुष्या पूर्ण खेचून ।
 सकंटक दश बाणे क्षतविक्षत त्या करी ॥८॥
 स राक्षसरथे पश्यञ्जानकी बाष्पलोचनाम् ।
 अचिन्तयित्वा बाणांस्तात् राक्षसं समभिद्भवत् ॥९॥

पाहता गृध्र सीतेस अश्रुपूर्ण नेत्रे रथी ।
 पर्वा न करता बाणांची झडपे राक्षसावरी ॥९॥
 ततोऽस्य सशरं चापं मुक्तामणिविभूषितम् ।
 चरणाभ्यां महातेजा बभञ्ज पतगोत्तमः॥१०॥
 पक्षिराज महातेज धनु मणिविभूषित ।
 रावणाचे बाणासह तोडी पद झपाटुनी ॥१०॥
 ततोऽन्यद् धनुरादाय रावणः क्रोधमूर्च्छितः।
 ववर्ष शरवर्षाणि शरशोऽथ सहस्रशः॥११॥

वेडा होउनि क्रोधे दुसरे धनु काढुनी ।
वर्षा सहस्र बाणाची दशग्रीव करीतसे ॥11॥
शरैरावारित्स्तस्य संयुगे पतगेश्वरः।
कुलायमभिसंप्राप्तः पक्षिवच्च बभौ तदा ॥12॥
तीर जाल जणु होई तनुवरी जटायूच्या ।
घरट्यातिल पक्ष्या परि तो दिसू लागला॥12॥
स तानि शरजालानि पक्ष्याभ्यां तु विधूय ह ।
चरणाभ्यां महातेजा बभञ्जास्य महद् धनुः॥13॥

पंखानी सर्व ते तीर जटायूने उडवुनी ।
 करी पंजांनी आपुल्या धनुचे तुकडे पुन्हा ॥13॥
 तच्चग्निसदृशं दीप्तं रावणस्य शरावरम् ।
 पक्षाभ्यां च महातेजा व्यधुनोत् पतगेश्वरः॥14॥
 प्रदीप्त कवच अग्नीसम रावणाचे होतसे ।
 त्यालाही मारुनी पंख गृध्र छिन्न करीतसे ॥14॥
 काञ्चनोरश्छदान् दिव्यान् पिशाचवदनान् खरान् ।
 तांश्चास्य जवसम्पन्नाञ्जघान समरे बली ॥15॥

पिशाचमुखी खरांनाही वधी समराङ्गणि तदा ।
 छातीवर ज्यांच्या होते सुवर्णकवचा बांधले ॥15॥
 अथ त्रिवेणुसंपन्नं कामगं पावकार्चिषम
 मणिसोपानचित्राङ्गं बभञ्ज च महारथम् ॥16॥
 नन्तर अग्निसमान मणिमय सोपानयुक्त जो ।
 त्रिवेणुसंपन्न रथाही पक्षी टाकी तोडुनी ॥16॥
 पूर्णचन्द्रप्रतीकाशं छत्रं च व्यजनैः सह ।
 पातयामास वेगेन ग्राहिभी राक्षसेः सह ॥17॥

सारथेश्चास्य वेगेन तुण्डेन च महच्छिरः।

पुनर्व्यपहन्च्छ्रीमान् पक्षिराजो महाबलः ॥18॥

सुशोभित छत्र चामर धरणाज्या राक्षसांसह ।

मारुनी खालती पाडे वेगे झडप घालुनी ॥17॥

चौचीचा वार करूनी सारथ्याचे उडवी शिर ।

रावणावरी असा हल्ला पक्षिराज करीतसे ॥18॥

स भग्नधन्वा विरथो हताश्वो हतसार्थिः ।

अङ्केनादाय वैदेही पपात भुवि रावणः॥19॥

धनुष्यहीन रथ भग्न अश्व सारथीही मृत ।
 सीतेस अंकी घेउनी भूमीवरि रावण पडे ॥19॥
 दृष्ट्वां निपतितं भूमौ रावणं भग्नवाहनम् ।
 साधु साध्विति भूतानि गृध्रराजमपूजयन् ॥20॥
 पाहुनी राक्षास पडता रथ त्याचा तुटूनिया ।
 प्रशंसा करती सर्व प्राणी गृध्रराजा तदा ॥20॥
 परिश्रान्तं तु तं दृष्ट्वा जरया पक्षियूथपम् ।
 उत्पपात पुनहृष्टो मैथिलीं गृह्य रावणः ॥21॥

वृद्धावस्थेमुळे पक्षी थके पाहुनि रावण ।
हर्षे सीतेस घेउनी उडुनि जाई आकाशी ॥21॥

तं प्रहृष्टं निधायाङ्के रावणं जनकात्मजाम् ।
गच्छन्तं खड्गशेषं च प्रणष्टहतसाधनम् ॥22॥

गृध्रराजः समुत्पत्य रावणं समभिद्रवत् ।
समावार्य महातेजा जटायुरिदमब्रवीत् ॥23॥

रावण उडुनी जाता घेउनी जनकात्मजा ।
:नष्टसाधन त्यापाशी उरे खड्गच फक्तते॥22॥

जाता पाहुनि त्या देख गृध्रराज ,महातेजस ।
 उडूनी रावणापाशी जटायु बोले तथा ॥23॥
 वज्रसंस्पर्शबाणस्य भार्या रामस्य रावण ।
 अल्पबुद्धे हरस्येनां वधाय खलु रक्षसाम् ॥24॥
 बाणाचा स्पर्श ज्याचा वज्राप्रमाणे असे ।
 राक्षासा मन्दबुद्धि तू पत्नीस त्याच्या घेउनी।
 जातसी श्रीरामाच्या सर्व राक्षस वधास्तव ॥24॥
 समित्रबन्धु सामात्यः सबलः सपरिच्छदः।
 विषपानं पिबस्येतत् पिपासित इवोदकम् ॥25॥

पीतसे जल तृषार्त तसा विष दुष्टा पीत तू।
परिवार मन्त्री मित्र अमात्यबन्धुसवे ॥25॥

अनुबन्धमजानन्तः कर्मणामविचक्षणाः।
शीघ्रमेव विन्श्यन्ति यथा त्वं विनशिष्यसि ॥26॥

परिणाम स्वकर्माचा न जाणति अज्ञ जे ।
ते शीघ्र जसे नष्ट तसा तूही होशिल ॥26॥

बद्धस्त्वं कालपाशेन क्व गतस्तस्य मोक्ष्यसे ।
वधाय बडिशं गृह्य सामिषं जलजो यथा ॥27॥

कालपाशात तू बद्ध कसा सुटशील त्यातुनी ।

आमिषा गिळुनी मरती मासे पाण्यात तू तसा ॥27॥

गळाला मांसाचे लावलेले तुकडे गिळून मासे पकडले जातात व मरतात.

नहि जातु दुराधर्षी काकुत्स्थौ तव रावण ।

घर्षणं चाश्रमस्यस्य क्षमिष्येते तु राघवौ ॥28॥

दुर्धर्ष असती वीर दोघे श्रीराम लक्ष्मण ।

अपराधा आश्रमीच्या या न क्षमा करतील ते ॥28॥

यथा त्वया कृतं कर्म भीरुणा लोकगर्हितम् ।

तस्कराचरितो मार्गो नैष वीरनिषेवितः॥29॥

करसी कृत्य तू भित्रे चोर करीति जे असे ।

लोकनिन्दित हे ऐसे वीर करती ना असे ॥29॥

युध्यस्व यदि शूरोऽसि मुहूर्तं तिष्ठ रावण ।

शयिष्यसे हतो भूमौ यथा भ्राता खरस्तथा ॥30॥

असशील शूर खरा तू तर थांब थोडा रावणा ।

रामलक्ष्मण येता मरर्शील बन्धु खरापरी ॥30॥

परेतकाले पुरुषो यत् कर्म प्रतिपद्यते ।

विनाशायान्नोऽधर्म्यं प्रतिपन्नोऽसि कर्म तत् ॥31॥

पुरुष विनाशकाली कर्म जैसे करीतसे ।
तूही करण्या उद्युक्त अधर्मकर्म तसे ॥३१॥
पापानुबन्धो वै यस्य कर्मणः को नु तत् पुमान् ।
कर्वीत लोकाधिपतिः स्वयंभूर्भवानपि॥३२॥
पापफलासंबंधित कर्मे कोण करीतसे ।
इन्द्र वा देवता ब्रह्मा कर्म तैसे करीति ना ॥३२॥
एवमुक्त्वा शुभं वाक्यं जटायुस्तस्य रक्षसः।
निपपात भृशं पृष्ठे दशग्रीवस्य वीर्यवान् ॥३३॥

तं गृहीत्वा नखैस्तीक्ष्णैर्विददार समस्ततः।
 अधिरूढो गजारोहो यथा स्याद् दुष्टवारणम् ॥३४॥
 असे बोलुनि शुभवाक्य जटायू रावणावरी ।
 पाठीवर उडुनी त्याच्या खरडू लागे नखाग्रे ॥३३॥
 जसा गजावरि दुष्ट आरूढ हो उनि माहुत ।
 अंकुशे त्याच्या पाठ्ण वार करीतसे ॥३४॥
 विददार नखैरस्य तुण्डं पृष्ठे समर्पयन् ।
 केशांश्चोत्पाटयामास नखपक्षमुखायुधः ॥३५॥

नख पंख आणि चोच आयुधे ही जटायुची ।
नखाने खरडे मारी चोच केसां ओढुनी ॥३५॥

स तथा गृध्रराजेन क्लिष्यमानो मुहुर्मुहुः।
अमर्षस्फुरितोष्ठ सन् प्राक्मपत च राक्षसः॥३६॥

जटायु पोचवी क्लेश राक्षसास पुनःपुन्हा ।
कांपे रावण क्रोधाने ओठ आवळुनि घेतसे ॥३६॥

सम्परिष्वज्य वैदेहीं वामेनाङ्केन रावणः।
तलेनाभिजघाना जटायुं क्रोधमुर्च्छितः॥३७॥

क्रुद्ध रावण घेवोनि वाम अङ्की सीतेस ।
पीडित करत हस्ते प्रहार जटायुवरी ॥३७॥

जटायुस्तमतिक्रम्य तुण्डेनास्य खागाधिपः।
वामबाहून् दश तदा व्यपाहरदरीदमः॥३८॥

जटायु चुकवुनी वार मारुनी चोच पुनःपुन्हा ।
रावाणाचे दहा हात उखडुनी टाकीतसे ॥३८॥

संछिन्नबाहोः सद्यो वै बाहवः सहसाभवन् ।
विषज्वालावलीत्यक्ता वल्मीकादिव पन्नगाः॥३९॥

परि तेथे पुन्हा होती उत्पन्न हात नवे ।

सहज जणु सर्व विषमाला ज्वालायुक्त ॥39॥

ततः क्रोधाद् दशग्रीवः सीतामुत्सृज्य वीर्यवान्

मुष्टिभ्यां चरणाभ्यां च गृध्रराजमपोथयत् ॥40॥

तेव्हां रावण कृद्ध वीर सीतेस सोडुनी ।

लाथाबुक्यांचा प्रसाद पक्षीराजास देतसे ॥40॥

ततो मुहूर्त संग्रामो बभूवातुलवीर्ययोः।

राक्षसानां च मुख्यस्य पक्षिणां प्रवरस्य च ॥41॥

पराक्रमी पक्षिराज वीर राक्षसही तसा ।

दोन घडीपर्यंत करती घोर संग्रम ॥41॥

तस्य व्यायच्छमानस्य रामस्यार्थे स रावणः।

पक्षौ पादौ च पार्श्वौ च खड्गमुद्भ्रुत्य सोऽच्छिनत् ॥42॥

खड्ग काढुनि रामास्तव लढणाच्या जटायुचे ।

पंख.पाय आणि पार्श्वभाग कापुनि टाकि तो॥42॥

स च्छिन्नपक्षः सहसा रक्षसा रौद्रकर्मणा ।

निपपात महागृध्रो धरण्यामल्पजीवितः॥43॥

रावणाकडुनी पंख तुटता तो पराक्रमी ।

भूमीवरी महागृध्र जटायू मरणोन्मुख ॥43॥

तम् दृष्ट्वा पतितं भूमौ क्षतजा जटायुषम् ।

अभ्यधावत वैदेही स्वबन्धुमिव दुःखिता ॥44॥

बन्धुसमान जटायूस रक्तबंबाळ भुइवरी ।

दुःखाने व्याकुळ सीता त्याच्याकडे धाव घे ॥44॥

तं नीलजीमूतनिकाशकल्पं सपाण्डुरोरस्कमुदारवीर्यम् ।

ददर्श लङ्काधिपतिः पृथिव्यां जटायुषं शान्तमिवाग्निदावम् ॥45॥

त्या नीलकान्ती शरीर मेघासमान छातीवरी पाण्डुर वरण जो पराक्रमी ।
 तदा पडे पृथिविवरी दावानलासम लंकाधिअपति पाहतसे तयास ॥45॥
 ततस्तु तं पत्ररथं महीतले निपातितं रावणवेगमर्दितम्
 पुनश्च संगृह्य शशिपरभानना रुरोद सीता जनकात्मजा तदा ॥46॥
 मैथिली जनकनन्दिनी पाहुनी त्यास रावणमर्दित असा
 व्याकूळ दुःखे पुनः पकडुनी करू लागे रुदन ॥46॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे एकपञ्चाशः सर्गः॥51॥

रामायण अरण्यकाण्ड सर्ग 52

सा तु ताराधिपमुखी रावणेन निरीक्ष्य तम् ।
गृध्रराजं विनिहतं विललाप सुदुःखिता ॥1॥
अतिशय दुःखित सीता पाहुनी गृध्रराजास ।
मारलेल्या रावाणाने विलाप करु लागली ॥1॥
निमित्तं लक्षणं स्वप्नं शकुनिस्वरदर्शनम् ।
अवश्यं सुखदुःखेषु नराणां परितृष्यते ॥2॥

सूचक दुःखप्राप्तीचे लक्षण शकुन स्वर ।
दर्शन डावे उजवे शुभाशुभ निश्चित दिसे ॥२॥

न नूनं राम जानासि महद्‌व्यसनमात्मनः।
धावन्ति नूनं काकुत्स्थ मदर्थं मृहपक्षिणः॥३॥
श्रीरामा अपहरणाची वार्ता देण्या हे पक्षी मृग ।
धावती परि संकटा या न जाणता आपण ॥३॥

अयं हि कृपया राम मां त्रातुमिह संगतः।
शेते विनिहतो भूमौ ममाभ्याग्नाद् विहंगमः॥४॥

दुर्भाग्य केवढे माझे जटायु रक्षिण्या मज ।
येति परि पक्षिप्रवर निशाचर मारीतसे ॥४॥

त्राहि मामद्य काकुत्स्थ लक्ष्मणेति वराङ्गना
सुसंत्रस्ता समाक्रन्दच्छृण्वतां तु यथान्तिके ॥५॥
श्रीराम लक्ष्मणा दोघे मम रक्षण करण्यास या ।
आक्रन्दे म्हणुनी सीता भीता ऐकाया देवां नरां ॥५॥
तां क्लिष्टमाल्याभरणां विलपन्तीमनाथवत् ।
अभ्यधावत वैदेहीं रावणो राक्षसाधिपः॥६॥

आभूषण अलंकार छिन्न झालेली विलपती ।

रावण अश्या अवस्थेत तिच्याकडे येइ धावत ॥६॥

तां लतामिव वेष्टन्तीमालिङ्गन्तीं महाद्रुमान् ।

मुञ्चमुञ्चेति बहुशः प्राप तां राक्षसाधिपः॥७॥

वेलीसम म्हणे वृक्षां लपेटूनी संकटातून या ।

सोडवा मज निशाचर तो तिच्याजवळि येतसे ॥७॥

क्रोशन्ती राम रामेति रामेण रहिता वने ।

जीवितान्ताय केशेषु जग्राहान्तकसंन्निभः॥८॥

प्रघर्षितायां वैदेह्यां बभूव सवराचरम् ।

जगत् सर्वममर्यादं तमसान्धेन संवृतम् ॥१॥

रामाचा जप करणाऱ्या तिला ओढि विक्राळ तो ।

धरुनी तिच्या केसास राक्षस स्वनाशास्तव ॥८॥

सीतेस अश्या प्रकारे त्रासिता तो राक्षस ।

चराचरजगती सर्व अन्धःकार होई जणु ॥१॥

न वाति मारुतस्तत्र निष्प्रभोऽभून् दिवाकरः।

दृष्ट्वा सीतां परामृष्टां देवदिव्येन चक्षुषा ॥१०॥

कृतं कार्यमिति श्रीमान् व्याजहार पितामहः॥
 वाहणे थाम्बवी वायु सूर्य निस्तेज होतसे ।
 सीतेस रावणा हाती पाहुनी दिव्य दृष्टिने ।
 कार्यासिद्ध आता होई म्हणे ब्रह्मा मनोमनी ॥10॥
 प्रहृष्टा व्यतिताश्वासन् सर्वे ते परमरसःअयः॥11॥
 दृष्ट्वा सीतां परामृष्टां दण्डकाण्यावासिनः ।
 रावणास्य विनाशं च प्राप्तं बुद्ध्वा यदृच्छया ॥12॥
 महर्षीं दुःखित सर्व दण्डकारण्ये जे स्थित ॥11॥

पाहुनी सीतेचे केश ओढले परि हर्षितही झाले ।

जाणुनी अंत रावणाचा जवळ येतसे।12॥

रामाचे कार्य रावणाचा संहार करणे तेव्हांच शक्य होणार जेव्हां सीतेस सोडवण्यास राम लंकेस जाणार
म्हाणून सीतेच्या पहरणाचे दुःख पण रावणाचा अन्त होणार म्हणून हर्ष

स तु तां राम रामेति रुदन्ती लक्ष्मणेति च ।

जगामादाय चाकाशं रावणो राक्षसेश्वरः॥13॥

रुदन करता सीता हा राम लक्ष्मण असा ।

आकाशमार्गे रावण घेउनी तिज जातसे ॥13॥

तप्ताभरणवर्णाङ्गी पीतकौशेयवासिनी ।
 रराज राजपुत्री तु विद्युत्सौदामनी यथा ॥14॥
 तप्तवर्ण सुवर्णालंकार पीतवर्ण साडी तिची ।
 सुदाम पर्वती प्रकट विजेसम प्रकाशित ॥14॥
 उद्धृतेन च वस्त्रेण तस्याः पीतेन रावणः।
 अधिकं परिबभ्राज गिरिदीप्त इवाग्निना ॥15॥
 तिच्या पीत वस्त्राने दावानलसम उज्वल ।
 पर्वतासमान रावण अधिक शोभित होतसे ॥15॥

तस्याः परमकल्याण्यास्ताम्राणि सुरभीणि च ।

पद्मपत्राणि वैदेह्या अभ्यकीर्यन्त रावणम् ॥16॥

वैदेही परमकल्याणी अङ्गगी कमलपुष्प जे

विखरुनी दल अरुण सुगन्धित रावणवरि ॥16॥

तस्याः कौशेयमुद्ध्रुतमाकाशे कनकप्रभम् ।

बभौ चादित्यरागेण ताम्रमभ्रमिवापत्पे ॥17॥

उडणारा पीताम्बर तिचा रेशमी शोभतसे

सूर्यकिरणे रंगलेल्या नभी मेघखंडापरी ॥17॥

तस्यास्तद् विमलं वक्त्रमाकाशे रावणाङ्कगम् ।

न रराज विना रामं विनालमिव पङ्कजम् ॥18॥

रावणाङ्गके स्थित सीतेचे निर्मल मुख ।

शोभे न केसरविहित कमलासम श्रीरामाविण ॥18॥

बभूव जलदं नीलं भित्त्वा चन्द्र इवोदितः।

सुललाटं सुकेशान्तं पद्मगर्भाभमव्रणम् 19॥

शुक्लैः सुविमलैर्दन्तैः प्रभावद्भिरलंकृतम् ।

तस्याः सुनयनं वक्त्रामाकाशे रावणाङ्करम् ॥20॥

भाल सुंदर मनोहर केश युक्त सीतामुख ।
कमलाच्या अन्तर्भागासम कान्तिमान ॥19॥
दन्तपंक्तीसह मुख सुंदर रावणाङ्की भासते ।
जणु कृष्ण मेघातूनि वन्द्रमा उगवत असे ॥20॥
रुदितं व्यपमृष्टास्रं चन्द्रवत् प्रियदर्शनम्
सुनासं चारुताम्रोष्ठमाकाशे हाटकप्रभम् ॥21॥
राक्षसेन्द्रसमाधूतं तस्यास्तद् वदनं शुभम् ।
शुशुभे न विना रामं दिवा चन्द्र इवोदितः॥22॥

रडता मुख पुसलेले अश्रु सरळ नासिका ।
 ताम्रवर्णी सुंदर ओठ आकाशी सुवर्णप्रभा ॥21॥
 वेगे चालण्यामुळे रावणाच्या कंप पावति
 श्रीरामाविण शोभाहीन चंद्रम्यासम भासते ॥22॥
 सा हेमवर्णा नीलाङ्ग मैथिली राक्षसाधिपम
 शुशुभे काञ्चनी काञ्ची नीलं गजमिवाश्रिता ॥23॥
 मैथिलीचे सुवर्णाङ्ग क्रुष्णरावण अंगावरी ।
 नीलहतीला चढविली दिसे सुवर्णमेखला ॥23॥

सा पद्मपीता हेमाभा रावणं जनकात्मजा ।

विद्युत् घनमिवाविश्य शुशुभे तभूषणा ॥24॥

कमलकेसरासम पीत मैथिली जनकात्मजा ।

कृष्णमेघावरि बिजली रावणपृष्ठी दिसे तशी ॥24॥

तस्य भूषणघोषेण वैदेह्या राक्षसेश्वरः।

बभूव विमलो नीलः सघोष इव तोयदः॥25॥

झनकारे आभूषणांच्या रावण भासे गर्जना

करणाच्या नीलवर्ण मेघापरी अंबरी ॥25॥

उत्तमाङ्गच्युता तस्या पुष्पवृष्टिः समन्तत"।
 सीताया हियमाणायाः पपात धरणीतले ॥26॥
 नेल्या जाणाऱ्या सीतेच्या मस्तकावरिल
 पुष्पे केसात गुंफलेली पडती धरणीवरी ॥26॥
 सा तु रावणवेगेन पुष्पवृष्टिः समन्ततः ।
 समाधूता दशग्रीवं पुनरेवाभ्यवर्तत ॥27॥
 पुष्पवृष्टी ती चोहो बाजूस पडे रावणाच्या ।
 वेगाने वायुप्रेरित पडे त्याच्यावरीच ॥27॥

अभ्यवर्तत पुष्पाणां धारा वैश्रवणानुजम् ।
नक्षत्रमाला विमला मेरुं नगनिवोन्तम् ॥28॥
कुबेरानुजावर ती वृष्टी नक्षत्रमालापरी ।
मेरुपर्वतावरी उंच उतरणाच्या निर्मळ ॥28॥
चरणान्नुपुरं भ्रष्टं वैदेह्या रत्नभूषितम् ।
विद्युन्मंडलसंकाशं पपात धरणीतले ॥29॥
रत्नजडित वैदेही रत्नभूषितनूपुर
चरणावरचे पडती जणू वीज धरेवर।

तरुवालरक्ता सा नीलाङ्गं राक्षसेश्वरम् ।
 प्रशोभयत वैदेही गजं कक्षेव काञ्चनी ॥३०॥
 पालवीसम वृक्षाच्या सीता वर्णे तांबूस ।
 कृष्ण वर्ण राक्षसावरी दिसे जणु गजमेखला ॥३०॥
 तां महोल्कामिवाकाशे दीप्यमानां स्वतेजसा ।
 जहारालाशामाविश्य सीतां वैश्रवणानुजः ।३१॥
 कृष्ण वर्ण रावण सीतेस आकाशमार्गी ।
 नेई तिला ती होई उल्केसम प्रकाशित ॥३१॥

तस्यास्तान्यग्निवर्णानि भूषणानि महीतले ।
 सघोषाण्यवशीर्यन्त क्षीणास्तारा इवाम्बरात् ॥३२॥
 आभूषणे सीतेची अग्निसम प्रकाशमान ।
 भूमीवरी खण खण करुनी पडती तारकांसम ॥३२॥
 तस्याः स्तनान्तराद् भ्रष्टो हारस्ताराशिपद्युतिः।
 वैदेह्या निपतन् भाति गङ्गेव गगनच्यता ॥३३॥
 स्तनावरुनि ओघळे उज्वलहार चंद्रापरी ।
 गंगेसम अवतरणाच्या आकाशमंडलातुनी ॥३३॥

उत्पातवाताभिरता नानाद्विजगणायुताः।

मा भैरिति विधूताग्रा व्याजहरिव पादपाः॥३४॥

रावणवेगे हलणान्या वृक्षावरी किलबिल

करौनी सांगती पक्षीसीतेस भिऊ नको ॥३४॥

नलिन्यो ध्वस्तकमलास्त्रस्तमीनजलेचराः।

सखीमिव गतोत्साहां शोचन्तीव स्म मैथिलीम् ॥३५॥

पुष्करिणी जलचर हीन शुष्क कमलांसह ॥

सखी मानुनि सीतेस करिती शोक तिच्यास्तव ॥३५॥

समन्तादभिसम्पत्य सिंहव्याघ्रमृगद्विजाः।
 अन्वधावंस्तदा रोषात् सीताच्छायानुगामिनः॥३६॥
 रावणावरी रोष धरुनी मृग सिंह व्याघ्र धावती।
 सीतेच्या सावलीचे अनुसरण करोनिया ॥३६॥
 जलप्रपातास्रमुखा : श्रुंगैरुच्छ्रितबाहुभिः।
 सीतायां हियमाणा यां विक्रोशन्तीव पर्वताः॥३७॥
 सीताहरणे दुःखी पर्वत झज्यांच्या रूपे अश्रु।
 ढाळती उंचावुनि भुजा शिखरांच्या रूपे ॥३७॥

हियमाणां तु वैदेहीं दृष्ट्वा दीनो दिवाकरः।
 प्रविध्वस्तप्रभः श्रीमानासीत् पाण्डुरमण्डलः॥३८॥
 सीताहरणे दुःखी सूर्यदेव हरपुनी प्रभा ।
 पीतवर्ण होतसे मण्डल तेजस्वी जे नेहमी ॥३८॥
 नास्ति धर्मः कुतः सत्यं नार्जवं नानृशंसता ।
 यत्र रामस्य वैदेहीं सीतां हरति रावणः॥३९॥
 इति भूतानि सर्वाणि गणशः पर्यदेवयन् ।
 वित्रस्तका दीनमुखा रुरुदुर्भुगपोतकाः॥४०॥

सीतेच हरण जेव्हां रावण करुनी नेतसे ।
 तेव्हां वाटाते धर्म ,सत्य दया सौजन्य॥39॥
 लोपले वाटुनी प्राण्यांचे समूह विलाप करती ।
 मृगशावक भयभीत करिती तेव्हां रुदन ॥40॥
 उदीक्ष्योगीक्ष्य नयनर्भयादिव विलक्षणैः।
 सुप्रवेपित्गत्राश्च बभूवर्वनदेवताः।41॥
 विक्रोशन्तीं दृढं सीतां दृष्ट्वाः दु खं तथा गताम् ।
 श्रीरामास पुकारूनी आक्रंदणाञ्च्य सीतेस ।

पाहुनी थर थर कापे अङ्ग वनदेवतांचे
तां तु लक्ष्मण रामेति क्रोशन्तीं मधुरस्वराम् ॥42॥

अवेक्षमाणां बहुशो वैदेहीं धरणीतलम्
स तामाकुलकेशान्तां विप्रमृष्टविशेषका, ।
जहारात्मविनाशाय दशग्रीवो मनस्विनीम् ॥43॥

भालिचे कुंकु पुसलेले केश तिचे सुटलेले
अस्या मैथिलीस रावण तेव्हां नेतसे ॥43॥

ततस्तु सा चारुदती शुचिस्मिता विनाकृता बन्धुजनेन मैथिली ।

अपश्यती राघवलक्ष्मणावुभौ विवर्णवक्त्रा भयभारपीडिता ॥44॥

पवित्र हास्य मनोहर दांत अशी मैथिली जी बांधावापासूनि दूर ।

श्रीराम लक्ष्मणा न पाहूनी व्यथित मुखमंडल कान्ति विवर्ण फार ॥44॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे द्विपञ्चाशः सर्गः॥52॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 53

खमुत्पततं तं दृष्ट्वा मैथिली जनकात्मजा ।
दुःखिता परमोद्विग्ना भये महति वर्तिनि॥1॥
रावणा नभि पाहूनी उडता उद्विग्न जानकी
मिथिलेशकुमारी ती भयात मोठ्या पडे ॥1॥
रोषरोदनताम्राक्षी भीमाक्षं राक्षसाधिष् ।
रुदती करुणं सीता हडयमाना तमब्रवीत् ॥2॥

रडण्याने नेत्र लाल पळविली जाता जिचे ।
 करुण स्वरे राक्षसा बोले भयंकर नेत्र ज्याचे ॥2॥
 न व्यपत्रसे नीच कर्मणानेन रावन।
 ज्ञात्वा विरहितां यो मां चोरयित्वा पलायसे ॥3॥
 का न लाजसि करण्या कुकर्म स्वामीरहित ।
 एकटी मज असहाय पळवुनी नेण्या ॥3॥
 त्वयैव नूनं दुष्टात्मन् भीरुणा हर्तुमिच्छता ।
 ममापवाहितो भर्ता मृगरूपेण मायया ॥4॥

भित्रा दुष्टा तू पळवुनी नेण्यास्तव मज ।
 मायेने मृगरूपे तू दूर नेलेस स्वामीस ॥4॥
 यो हि मामुद्यतस्त्रातुं सोऽप्ययं विनिपातितः।
 गृध्रराजः पुराणोऽसौ श्वशुरस्य सखा मम ॥5॥
 जटायु सखा श्वशुरांचे जे मम रक्षणा धावले ।
 वृद्ध गृध्रराजास त्यांना मारुनि टाकलेस तू ॥5॥
 परं खलु ते वीर्यं दृष्यते राक्षसाधम ।
 विश्राव्य नामधेयं हि युद्धे नास्मि जिता त्वया ॥6॥

ईदृशं गर्हितं कर्म कथंकृत्वा न लज्जसे ।

स्त्रिया नीचं रहिते च परस्य च ॥७॥

राक्षसा तुझ्या अंगी महान बळ दिसे॥

परी युध्द न करिसी रामलक्ष्मणासह ॥६॥

का न लाजसि हे कृत्य एकटया स्त्रीस गाठुनि ।

अपहरण तिचे करण्या नीचा जे निंदित असे ॥७॥

कथयिष्यन्ति लोकेषु पुरुषाः कर्म कुत्सितम्

सुनृशंसमधर्मिष्ठं तव शौटीर्यमानिनः॥८॥

समजसि शूर वीर परि जगती शूर वीर ।

समजति कर्मा या तव क्रूर पापी घृणास्पद ॥८॥

धिक्ते शौर्यं च सत्त्वं च यत्त्वया कथितं तदा ।

कुलाक्रोशकरं लोके धिक्ते चारित्र्यमीदृशम् ॥९॥

धिक्कार तव शौर्याचा वर्णिलेस जे तू अतां ।

कलंक कुला लावसि प्राप्त धिक्कार तुला जगी ॥९॥

किं शक्यं कर्तुमेव हि यज्जवेनेव धावसि ।

मुहूर्तमपि तिष्ठ त्वं न जीवन्प्रतियास्यसि ॥१०॥

वेगाने धावसी तू त्यामुळे शक्य्य काहि ना ।

थाम्ब दो घटिका मग जीवित न जासि तू ॥10॥

नहि चक्षुःपथं प्राप्य तयोः पार्थिवपुत्रयोः।

ससैन्योऽपि समर्थस्त्वं मुहूर्तमपि जीवितुम्॥11॥

दोघा राजकुमारांपुढती येता दृष्टिपथात ते ।

न राहसी तू जीवित सेन्यासह घडिही तुझ्या ॥11॥

न त्वं तयोः शरस्पर्श सोढुं शक्तः कथंचन ।

वने प्रज्वलितस्येव स्पर्शमग्नेर्विहंगमः ॥12॥

आकाशचारी पक्षी जसा न सहे दावानला ।
 तसा तूहि बंधूसह पती यापुढे टिअशील ना ॥12॥
 साधु कृत्वाऽऽत्मनः पथ्यं साधु मा मुञ्च रावण ।
 मत्प्रद्वर्षणसंकृद्धो भ्राता सह पतिर्मम ॥13॥
 विधास्यति विनाशाय त्वं मां यदि न मुञ्चसि ।
 मज सोडशील जर ना तू येता बन्धुसवे पति ।
 ममबन्धूसह करतील विनाश तुझा त्यामुळे ॥1३॥
 मज सोडणे तुला योग्य भले त्यातच आहे तुझे

येन त्वं व्यवसायेन बलान्मां हर्तुमिच्छसि॥14॥

व्यवसायस्तु ते नीचः भविष्यति निरर्थकः।

नीचा बलपूर्वक तू हरण मम करिसी पण ।

व्यर्थ प्रयत्न होइल तो तुझा हे मी सांगते ॥

नह्यहं तमपश्यन्ती भ्रतारं विबुधोपमम्॥15॥

यत्सहे शत्रुवशगा प्राणान्धारयितुं चिरम्

पतीविन देवोपम शत्रुच्या ताब्यात मी ॥15॥

प्राण धारण न करी अधिक कालास्तवन।

नूनं चात्मनः श्रेयः पथ्यं वा समवेक्षसे ॥16॥

मृत्युकाले यथा मर्यो विपरीतानि सेवते।

मुमूर्षूणां तु सर्वेषां यत्पथ्यं तन्न रोचते ॥17॥

करिसी न तुङ्ग्या हिताचा विचार कल्याणाचा तू ।

मरणकाले मरणार विपरीत सेवन करीतसे ।

तुङ्गी दशा तशीच भक्षसी त्यामुळे अपथ्यकर

पश्यामीह हि कण्ठे त्वां कालपाशावपाशितम्।

यथा चास्मिन्भयस्थाने न बिभेषि निशाचर ॥18॥

कालपाश तुङ्ग्या कण्ठे निशाचर दिसतो मला ।
 त्यमुळे निर्भय दिसशी भयस्थानात या तव ॥18॥

व्यक्तं हिरण्मयांस्त्वं हि सम्पश्यसि महीरुहान्
 नदीं वैतरणी घोरां रुधिरोघविवाहिनीम्॥19॥

खड्गपत्रवनं चैव भीमं पश्यसि रावण ।
 तप्तकाञ्चनपुष्पां च वैदीर्यप्रवरच्छदाम्॥20॥

द्रक्ष्यसे शाल्मलीं तीक्ष्णामायसेः कण्टकैश्चिताम्
 सुवर्णमय वृक्षास पाहसी तू रावणा ।

रक्तस्रोत वह्याणारी वैतरणी भयंकर ॥19॥

भयानक असिपत्र वन पाहण्या इच्छिती ।

तप्त सुवर्णसम फूल पाने वैदूर्यासम ज्यावरी ॥20॥

काटे लोह शाल्मलिका पाहशील शीघ्र तू ॥

नहि त्वमीदृशं कृत्वा तस्यालीकं महात्मनः॥21॥

धारितुं शक्यसि चिरं विषं पीत्वेव निघृण ।

बद्स्त्वं कालपाशेन दुर्निवारेण रावण ॥22॥

अपराध महात्म्याचा श्रीरामासम करुनी तू ॥२१॥

न जीवित राहशील विष प्याल्यावरी जसे ।
बद्ध झाला असशी कालपाशी तू रावणा ॥२२॥
क्व गतो लप्स्यसे शर्म मम भर्तुर्महात्मनः।
निमेषान्तरमात्रेण विना भ्रातरमाहवे ॥२३॥
राक्षसा निहता येन सहस्राणि चतुर्दश ।
कथं स राघवो वीरः सर्वास्त्रकुशलो बली ॥२४॥
न त्वां हन्याच्छरैस्तीक्ष्णैरिष्टभार्यापहारिणम्
बन्धु लक्ष्मणाविणही क्षणात् ज्याने मारिले ।

राक्षसां सहस्र चौदा त्या मम भर्त्यापासुन ॥२३॥

कुठे जाउन लपशील महात्म्यापासून त्या ।

सर्वास्त्रकुशल तो वीर कसा जीवित ठेविल ॥२४॥

अपहरण पत्नीचे करणार्या पापी तुला ॥

एतच्चन्यच्च परुषं वैदेही रावणाङ्कगा ।

भयशोकसमाविष्टा करुणं विललाप ह ॥२५॥

भयशोक व्याकुळ सीता रावणा अंकित अशी ।

बोलुनी कठोर वचना विलाप करु लागली ॥२५॥

तदा भृशात्बहु चैव भाषिणीं विलापपूर्वं करुणं च भामिनीम्

जहार पापस्तारुणीं विचेष्टतीं नृपात्मजामागतगात्रवेपथुः ॥२६॥

अशी कठोर वच बोलता दुःखव्याकुळ करी प्रयत्न मुक्त होण्यास्तव ।

शरीर कापे त्या निशाचार पाप्याचे जो अपहरण भामिनीचे त्या करीतसे ॥२६॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे त्रिपञ्चाशः सर्गः ॥५३॥

अरण्यकाण्ड सर्ग ५४

हियमाणा तु वैदेही कंचिन्नाथमपश्यती ।
ददर्श गिरिशृंगस्थान पंच वानरपुंगवान् ॥१॥
हरली जाणारी वैदेही पाही न कोणी साहय्यक ।
पांच वानर बसलेले पाही एका पर्वतावरी ॥१॥
तेषां मध्ये विशालाक्षी कौशेयं कनकप्रभम् ।
उत्तरीयं वरारोहा शुभान्याभरणानि च ॥२॥

मुमोच यदि रामाय शंसेयुरिति भामिमी ।
वस्त्रमुत्स्रुज्य तन्मध्ये निक्षिप्तं सहभूषणम् ॥३॥
सोनेरी उत्तरीयात वस्त्रे आणि आभूषणे ।
बान्धुनीया विशालाक्षी ऐसा विचार करुनी ॥२॥
वदतील श्रीरामास तिची वार्ता ते कपि ।
त्यांच्यामध्ये कमलाक्षी सीता फेकुन देतसे ॥३॥
सम्भ्रमात् तु दशग्रीवस्तत्कर्म च न बुद्धवान् ।
पिगाक्षास्तां विशालाक्षी नेत्रैरनिमिषैरिव ॥४॥

विक्रोशन्तीं तदा सीतां ददृशुर्वानरोत्तमाः।
 सम्भ्रमा रावणाच्या हे न लक्ष्यात येतसे ।
 कपि भुरक्या डोळ्यांचे विलपत उच्चरवे ॥४॥
 सीतेस विशालनेत्रा पाहती टक लावुनी ।
 स च पम्पातिक्रम्य लंकामभिमुखः पुरीम् ॥५॥
 जगाम मथिलीं गृह्य रुदन्तीं राक्षसेश्वरः ॥
 ओलांडुनि सरोवर पम्पा रडणार्या सीतेसह ॥५॥
 राक्षसराज रावण लंकेप्रति जाई तदा ॥

तां जहार सुसंहृष्टो रावणो मृत्युमात्मनः॥६॥
 उत्संगेनैव भुजगीं तीक्ष्णदंष्ट्रा महाविषाम् ।
 हर्षाने रावण आपला मृत्यू सीतारूपात जो ॥६॥
 जणु महाविषारी नागीण तिच्यारूपे नेतसे ।
 वनानि सरितः शैलान् सरांसि च विहायसा ॥७॥
 स क्षिप्रं समतीयाय शरश्चापादिव च्युतः ।
 धनुष्यातुन सुटे बाण गतीने तीच्च तो तश्या ॥७॥
 ओलांडी गिरि उद्याने पर्वत आणि सरोवरे ।

तिमिनल्रनिकेतं तु वरुणालयमलक्षयम् ॥८॥

सरितां शरणं गत्वा अमतीयाय सागरम् ।

तिमि नाक मत्स्यांचे तो ओलांडे निवासस्थान ॥८॥

सागराहि सरितांचे जे अक्षय्य निवासस्थान ।

सम्भ्रमात् परिवृत्तोमीं रुद्धमीनमहोरगः॥९॥

वैदेह्यां हियमाणायां बभूव वरुणालयः।

अपहरण वैदेहीचे समुद्री भय त्यामुळे ॥९॥

लाटा शान्त तसे मत्स्य सर्पांची गति थांबली ।

अन्तरिक्षगता वाचः ससृजु श्रारणास्तदा ॥१०॥

एतदन्तो दशग्रीव इति सिद्धास्तथाब्रुवन् ।

चारण आकाशामार्गी बोलती दशग्रीवाचा ॥१०॥

अंत समीप येतसे सिद्धही तेच बोलती ।

स तु सीतां विचेष्टन्तीमतेनादाय रावणः॥११॥

प्रविवेश पुरीं लंकां रूपिणीं मृत्युमात्मनः।

घाबरलेल्या सीतेस साकार मृत्यु आपला ॥११॥

हाती घेउनी रावण लंकेत प्रवेश करी ।

सो भिगम्य पुरीं लंकां सुविभक्तमहापथाम् ॥१२॥

संरूढकक्ष्यां बहुलां स्वमन्तःपुरमाविशत् ।

वेगवेगळे असती राजमार्ग राक्षस तसे ॥१२॥

असती द्वारामध्ये विस्तृत त्या पुरीमध्ये ।

रावण शिरुनी त्यात प्रवेशत अन्तःपुरी ।

तत्र तामसितापांगी शोकमोहसमन्विताम् ॥१३॥

निदधे रावणः सीतां मयो मायामिवासुरीम् ।

शोक मोह ग्रस्त सीतेस नेई अन्तःपुरी रावण ॥१३॥

जणु मयासुर स्थापित करी मायेस आसुरी ।

अब्रवीच्च दशग्रीवः पिशाचीः घोर दर्शनः ॥१४॥

यथा न एनां पुमां स्त्री वा सीतां पश्यति असम्मतः।

दशग्रीव रावण बोले पिशाचीस घोर त्या ॥१४॥

कोणीही भेटे न इला लक्ष ठेवी तू याकडे ।

मुक्तामणि सुवर्णानि वस्त्रानि आभरणानि च ॥१५॥

यत् यत् इच्छेत् तदेवास्यादेयं मच्छन्दतो यथा।

सुवर्ण मणि ज्या गोष्टी मागे त्वरित द्या तिला ॥१५॥

वस्त्रे आभरणे तैसी आज्ञा मुक्त माझी अशी ।
 या च वक्ष्यति वैदेहीं वचनं किञ्चिदप्रियम् ॥१६॥
 अज्ञानाद् यदि वा ज्ञानान्न तस्या जीवितं प्रियम् ।
 जाणता अजाणता वा अप्रिय बोले कुणी तिला ॥१६॥
 व्यक्तीस त्या नसे प्राण प्रिय ऐसे समजेन मी ।
 तथोक्त्वा राक्षसीस्तास्तु राक्षसेन्द्रः प्रतापवान् ॥१७॥
 निष्क्रम्यान्तःपुरात् तस्मात् किं कृत्यमिति चिन्तयन् ।
 ददर्शाष्टौ महावीर्यान् राक्षसान् पिशितासनान् ॥१८॥

आज्ञापुनि राक्षसींना ऐसे पुढे काय करायचे ।

विचार करीत याचा बाहेर अन्तः रापुतुनि ।

त्वरित भेटे तो आठ मांसभक्षी राक्षसां ॥१८॥

स तान् दृष्ट्वा महावीर्यो वरदानेन मोहितः।

उवाच तानिदं वाक्यं प्रशस्य बलवीर्यतः॥१९॥

ब्रह्मदेव वरदाने मोहित महापराक्रमी ।

वदे त्यां आपल्या बलवीर्या प्रशंसुनी ॥१९॥

नानाप्रहरणाः क्षिप्रमितो गचअत सत्त्वराः ।

जनस्थानं हरस्थानं भूतपूर्वं खरालयम् ॥२०॥

नानाविध घेउनि शस्त्रे जनस्थानी शीघ्र जा ।
 जिथे पूर्वी होता खर वास्तव्य करूनिया ॥२०॥
 तत्रास्यतां जनस्थाने शून्ये निहतराक्षसे ।
 पौरुषं बलमाश्रित्य त्रासमुत्सृज्य दूरतः ॥२१॥
 सर्व राक्षस तेथील मृत होता शून्य स्थान ते ।
 बलपौरुषे आपुल्या रहा निर्भय होउनी ॥२१॥
 बहुसैन्यं महावीर्यं जनस्थाने निवेशितम् ।
 सदूषणखरं सुद्धे निहतं रामसायकैः ॥२२॥

ततः क्रोधो ममापूर्वो धैर्यस्योपरि वर्धते ।
 वैरं च सुमहज्जातं रामं प्रति सुदारुणम् ॥२३॥
 मोठ्या सैन्यासह तेथे खरदूषणा पराक्रमी ।
 ठेविले होते मी परी श्रीरामे सर्व मारिले ॥२२॥
 त्यामुळे अपूर्व क्रोध पार धैर्यसीमा करी ।
 त्यामुळे भयंकर वैर रामाशी मम होतसे ॥२३॥
 निर्यातयितुमिःच्छामि तच्च वैरं महारिपोः ।
 नहि लप्स्याम्यहं निद्रामहत्वा संयुगे रिपुम् ॥२४॥

वैराचा सूड त्या घेण्या इच्छितो मी त्या शत्रुला ।
 संग्रामे रणि मारीन तेव्हांच निद्रा सुखे मला ॥२४॥
 तं त्विदानीमहं हत्वा खरदूषणघातिनम् ।
 रामं शर्मोपलप्स्यामि धनं लब्ध्वेव निर्धनः ॥२५॥
 खरदूषणा मारी त्या जेव्हां वधीन रामास ।
 शान्ति लाभेल जशी निर्धना धन लाभता ॥२५॥
 जनस्थाने वसद्भिस्तु भवद्भी राममाश्रिता ।
 प्रवृत्तिरूपनेतव्या किं करोतीति तत्त्वतः ॥२६॥

राहुनिया जनस्थानी करी काय राम तिथे ।
 जाणुनी कळवा वृत्त मजला त्याविषयी तुम्ही ॥२६॥
 अप्रमादाच्च गन्तव्यं सर्वैरेव निशाचरैः ।
 कर्तव्यश्च सदा यत्नो राघवस्य वधं प्रति ॥२७॥
 सावधपणे जाओनी तुम्ही सर्व निशाचर ।
 रामच्या वधाकरिता प्रयत्न करित रहा ॥२७॥
 युष्माकं तु बलं ज्ञातं बहुशो रणमूर्धनि ।
 अतश्चास्मिंजनस्थाने मया यूयं निवेशिताः ॥२८॥

तुमचे युद्धकौशल्य पाहिले मी अनेकदा ।

त्यामुळेच जनस्थानी मी तुम्हालाच धाडितो ॥२८॥

ततः प्रियं वाक्यमुपेत्य राक्षसा महार्थमष्टावभिवाद्य रावणम् ।

विहाय लंका सहिताः प्रतस्थिरे यतो जनस्थानमलक्ष्यदर्शनाः॥२९॥

ऐकूनि हे शब्द प्रिय दशग्रीव बोलला जे प्रणाम करुनी होति अदृष्य ते आठ ।

सोडून लंका निघुनी सर्व ते प्रस्थान जनस्थानाप्रति करीति ते ॥२९॥

ततस्तु सीतामुपलभ्य रावणः सुसम्प्रहृष्टः परिगृह्य मैथिलीम् ।

प्रसज्य रामेण च वैरमुत्तमम् बभूव मोहान्मुदितः स रावणः ॥३०॥

सीतेस मिळवून राक्षसींच्या ताब्यात देऊनी हर्षित बहु रावण होत ।
आनन्द माने रामासवे की सम्पादुनी वैर मोहवशे तो राक्षस ॥३०॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽ रण्यकांडे चतुष्पंचाशः सर्गः ॥५४॥

अरण्यकाण्ड सर्ग ५५

संदिश्य राक्षसान् घोरान् रावणो अष्टौ महाबलान् ।

आत्मानं बुद्धिवैकलव्यात् कृतकृत्यममन्यत ॥१॥

राक्षसां देऊनि आठ आज्ञा जनस्थानि जायची ।

रावणा कृतकृत्य वाटे अभावे शुद्ध बुद्धिच्या ॥१॥

स चिन्तयानो वैदेहीं कामबाणैःप्रपीडित।

प्रविवेश गृहं रम्यं सीतां द्रष्टुमभित्वरन् ॥२॥

वैदेहीच्या विचाराने कामबाणे पीडित ।
शिरे अन्तःपुरी रम्य त्वरेने पाहण्या तिला ॥२॥
स प्रविश्य तु तद्देश्म रावणो राक्षसाधिपः ।
अपश्यद् राक्षसीमध्ये सीतां दुःखपराणाम ॥३॥
अश्रुपूर्णमुखीं दीनां शोकभारावपीडिताम् ।
वायुवेगैरिवाक्रान्तां कज्जन्तीं नावमर्णवे ॥४॥
मृगयूथपरिभ्रष्टां मृगी श्वभिरिवावृताम् ।
भुवनी प्रवेशिता पाही राक्षसराज रावण ।

राक्षसींच्या समूहात दुःखी सीता बैसली ॥३॥
 शोकपीडित अश्रूंची वाहे धार मुखावरी ।
 वायुवेगे सागरात बुडती नौका जणु ॥४॥
 मृगी कळपातुनि भ्रष्ट वेढलेली श्वाने जणु ।
 अधोगतमुखीं सीतां तामभ्येत्य निशाचरः॥५॥
 तां तु शोकवशात् दीनामवशां राक्षसाधिपः।
 सबलाद् दर्शयामास गृहं देवगृहोपमम् ॥६॥
 शोकवश अधोमुखी दीन विवश जाहल्या ॥५॥

सीतेजवळि जाऊनी बळजोरीने दाखवी ।
 देवगृहासम रम्य भवन रावण तिला ॥६॥
 हर्म्यप्रासादसम्बाधं स्त्रीसहस्रनिषेवितम् ।
 नानापक्षिगनैर्जुष्टं नानारत्नसमन्वितम् ॥७॥
 भवने उच्च असती सहस्रे स्त्रिया जिथे ।
 नाना पक्षी तशी रत्ने राशींनी शोभती तिथे ॥७॥
 दान्तकैस्तापनीयैश्च स्फाटिकै राजतैस्तथा ।
 वज्रवैदूर्यचित्रैश्च स्तम्भैर्दृष्टिमनोरमैः ॥८॥

हस्तिदन्न सोने चांदी हिरे वैडूर्य मणी तसे ।

यांनी जडित स्तंभ विचित्र दिसती तिथे ॥८॥

दिव्यदुन्दुभिनिर्घोषं तप्तकांचनभूषणम् ।

सोपानं कांचनं चित्रमारुरोह तया सह ॥९॥

दिव्य दुन्दुभिचा घोष आभूषित दिव्य कांचने ।

सीतेस घेउनी जाई सुवर्ण सोपानि रावण ॥९॥

दान्तका राजताश्चैव गवाक्षाः प्रियदर्शनाः।

हेमजालावृताश्चासंस्तत्र प्रासादपंतयः ॥१०॥

हस्तिदन्त रूपे युक्त गवाक्षे सुवर्ण युक्त ।
 प्रासादमाला जाळ्या ज्यावरि लोम्बती ॥१०॥
 सुधामणिविचित्राणि भूमिभागानि सर्वशः।
 दशग्रीवः स्वभवने प्रादर्शयत मैथिलीम् ॥११॥
 भूमीवर भुवनाच्या जडविले मणि त्यामुळे ।
 विचित्र दिसे तरि रावण दाखवी आणीकही ।
 भवनातिल सीतेस सर्व जे काही असे ॥११॥
 दीर्घिकाः पुष्करिण्यश्च नानापुष्पसमावृताः।

रावणो दर्शयामास सीतां शोकपरायणाम् ॥१२॥
 पुष्करिणी दीर्घिका ज्या नानापुष्पे आच्छादित।
 शोकपीडित सीतेस दाखवीत दशग्रिव ॥१२॥
 दर्शयित्वा तु वैदेहीं कृत्स्नं तद्भवनोत्तमम् ।
 उवाच वाक्यं पापात्मा सीतां लोभितुमिच्छया ॥१३॥
 दाखवुनी सीतेस आपले भवन सुंदर ।
 लोभित तिज करण्यास पुढे तो ऐसे म्हणे ॥१३॥
 दश राक्षस कोट्यश्च द्वाविंशतिरथापराः।

वर्जयित्वा जरावृद्धान् बालांश्च रजनीचरान् ॥१४॥

तेषां प्रभुरहं सीते सर्वेषां भीमकर्मणाम् ।

सहस्रमेकमेकस्य मम कार्यपुरःसरम् ॥१५॥

राक्षस बत्तिस कोटी असती अधिन मम ।

वृद्ध बालक संख्या यात धरली नसे ॥१४॥

करती जे भयंकर कर्मे त्यांचा स्वामी मी ।

सेवेत एकट्या माझ्या असती सहस्र गण ॥१५॥

भारत स्वतंत्र झाला तेव्हां आपली लोकसंख्या पस्तीस कोटी होती यावरून या विधानातील अतिशयोक्ति लक्षात येते.

यदिदं राज्यतन्त्रं मे त्वयि सर्वं प्रतिष्ठितम् ।

जीवितं च विशालाक्षि त्वं मे प्राणैर्गरीयसी ॥१६॥

हे राज्य जीवन सारे विशालाक्षि समर्पित ।

तुजला अससी सीते प्राणाहुनि प्रिय तू मज ॥१६॥

बव्हीनामुत्तमस्त्रीणां मम योऽसौ परिग्रहः।

तासां त्वमीश्वरी सीते मम भार्या भव प्रिये ॥१७॥

।अन्तःपुर भरलेले भार्यांनी बहु सुन्दर।

स्वामिनी होशील त्यांची भार्या बनुनी मम ॥१७॥

साधु किं तेऽन्यथाबुद्ध्या रोचयस्व वचो मम ।
 भजस्व माभितप्तस्य प्रसादं जर्तुमर्हसि ॥१८॥
 मम हितकर वचनास मान त्याच्या विरुद्ध तू ।
 जाउनी नसे लाभ तुज स्वीकार तू मला ।
 पीडित मी मजवरी कृपा करी योग्य तुज ॥१८॥
 परिक्षिप्ता समुद्रेण लंकेयं शतयोजना।
 नेयं धर्षयितुं शक्या सेन्द्रैरपि सुरासुरैः ॥१९॥
 शत योजन लंका विस्तृत समुद्राने वेढिली
 इंद्रासह असुर देव ध्वस्त ना शकती करू ॥१९॥

न देवेषु न यक्षेषु न गन्धर्वेषु नर्षिषु ।

अहं पश्यामि लोकेषु यो मे वीर्यसमो भवेत् ॥२०॥

देवता यक्ष गन्धर्व ऋषि ऐसे नसे कुणी ।

पराक्रमात या लोकी मजसमान असेल जो ॥२०॥

राज्यभ्रष्टेन दीनेन तापसेन पदातिना ।

कीं करिष्यसि रामेण मानुषेणाल्पतेजसा ॥२१॥

राज्यभ्रष्ट दीन राम वनवासी मनुष्य जो ।

अल्प तेज पदाती कशास त्याला वांछिसी ॥२१॥

भजस्व सीते मामेव भर्ताहं सदृशस्तव ।
 यौवनं त्वध्रुवं भीरु रमस्वेह मया सह ॥२२॥
 भज मजला सीते तू योग्य मीच पति तुज ।
 यौवन अल्पकाळ ते सुखे घालव मजसवे ॥२२॥
 दर्शने मा कृथा बुद्धिं राघवस्य वरानने ।
 कास्य शक्तिरिहागन्तुमपि सीते मनोरथैः ॥२३॥
 विचार सोडि रामास पहाण्याचा अशक्य त्या ।
 मनोरथहि करणे येण्याचे येथवरी जया ॥२३॥

न शक्यो वायुराकाशे पाशैर्बद्ध महाजवः।

दीपमानस्य वाप्यग्नेर्ग्रहीतुं विमलाः शिखाः॥२४॥

शक्य ना नभि वायूस करणे पाशबद्ध ते।

अग्निज्वालेस वा हाती धरणे प्रज्वलीत जी ॥२४॥

त्रयाणामपि लोकानां न तं पश्यामि शोभने ।

विक्रमेण नयेद् यस्त्वां मद्बाहुपरिपालिताम् ॥२५॥

तिन्ही लोकी नसे वीर मम बाहूतून तुला ।

पराक्रमे येथुनी मुक्त करुनी तुज नेऊ शके ॥२५॥

लंकायाः सुमहद्राज्यमिदं त्वमनुपालय ।
त्वत्प्रेष्या मद्विधाश्चैव देवाश्चपि चराचरम् ॥२६॥
करी पालन विशाल राज्य सेवकही तुज ।
मजसम राक्षस देव चराचर सर्वहे जगत् ॥२६॥
अभिषेकजल्विलन्ना तुष्टा च रमयस्व च ।
दुष्कृतं यत्पुरा कर्म वनवासेन तद्गतम् ॥२७॥
यच्च ते सुकृतं कर्म तस्येह फलमाप्नहि ।
तव स्नाने हे स्थान करुनी आर्द्र संतुष्ट हो ।

दुष्कर्मतव हो समाप्त वनवास भोगूनिया ॥२७॥

पुण्यकर्माचे फळ आता भोग येथे राहुनी ।

इह सर्वाणि माल्यानि दिव्यगन्धानि मैथिलि ॥२८॥

भूषणानि च मुख्यानि तानि सेव मया सह ।

मैथिली राहुनी येथे पुष्पहार आभूषणे ॥२८॥

दिव्य गन्ध इत्यादि भोगी मनसोक्त इथे ।

पुष्पकं नाम सुश्रोणि भ्रातुर्वैश्रवनस्य मे ॥२९॥

विमानं सूर्यसंकाशं तरसा निर्जितं रणे ।

विशालं रमणीयं च तद्विमानं मनोजवम् ॥३०॥
 प्रकाशित सूर्यासम विमान पुष्पक बन्धुचे ।
 कृशकटी सुन्दरि ते जिंकुनी मी घेतले ।
 कुबेराचे ते असे रम्य मनोवेगे धावते ॥३०॥
 विहार करि आनंदे सीते बसुनी त्यात तू ॥
 वदनं पद्मसंकाशं विमलं चारुदर्शनम् ॥३१॥
 शोकार्त तु वरारोहे न भ्राजति वरानने ।

सुमुखी वदन तुझे हे निर्मल सुन्दर मनोहर ॥३१॥

कमलासम शोकाने पीडित होत न शोभते ।

एवं वदति तस्मिन् सा वस्त्रान्तेन वरांगना ॥३२॥

पिथायेन्दुनिभं सीता मन्दमश्रूण्यवर्तयत् ।

तसे म्हणता त्याने चन्द्रासम मुख झाकुनी ॥३२॥

पदराने सुन्दरी सीता अश्रुपात मन्द करी ।

ध्यान्ती तामिवास्वस्थां सीतां चिन्ताहतप्रभाम् ॥३३॥

उवाच वचनं वीरो रावणो रजनीचरः।

स्थितीत तिच्या अस्वस्थ निस्तेज होउनि ती मनी ।

करता चिन्तन रामाचे निशाचर तिज म्हणे ।

अलं व्रीडेन वैदेहि धर्मलोष्कृतेन ते ॥३४॥

आर्षोऽयं देवि निष्पन्दो यस्त्वामभिभविष्यति।

न धरी शंका देवी धर्मविरोधी कृत्य हे॥३४॥

मजसी स्नेहस्म्बन्ध आर्ष धर्मे प्रमाणित ।

एतौ पादौ मया स्निग्धौ शिरोभिः परिपीडितौ ॥३५॥

प्रसादं कुरु मे क्षिप्रं वश्यो दासोऽहमस्मि ते ।

दश मस्तक मी ठेवी तुझ्या कोमल पदावरी॥३५॥

कृपा मजवरी देवी करी अधीन मी तव ।

इमाः शून्या मया वाचः शुष्यमाणेन भाषिताः॥३६॥

न चापि रावणः कांचिन्मूर्ध्ना स्त्री प्रणमेत ह |ह ।

बोललो मी आता देवी करी निष्फल ना तया ॥३६॥

मस्तके रावणाने ही न वाकवीली कुणापुढे।

एवमुक्त्वा दशग्रीवो मैथिलीं जनकात्मजाम् ।

कृतान्तवशमापन्नो ममेयमिति मन्यते ॥३७॥

मैथिलीस वदुनी ऐसे कृतान्तवश रावण ।
अधीन ही मज झाली ऐसे मानु लागला ॥३७॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये ऽरण्यकाण्डे पंचपंचाशः सर्गः ॥५५॥

अरण्यकाण्ड सर्ग 56

सा तथोक्ता तु वैदेही निर्भया शोककर्षिता ।

तृणमन्तरतः कृत्वा रावणं प्रत्यभाषत ॥१॥

ऐकून हे वैदेही दुःखी परि निर्भय ।

तृणपाते दोघांमध्ये ठेवून बोलु लागली ॥१॥

समजुनी तृणासम जणु त्याच्याशी बोलु लागली ।

राजा दशरथो नाम धर्मसेतुरिवाचलः।
सत्यसंधः परिज्ञातो यस्य पुत्रः स राघवः ॥२॥
रामो नाम स धर्मात्मा त्रिषु लोकेषु विश्रुतः।
दीर्घबाहुर्विशालाक्षो दैवतं स पतिर्मम ॥३॥
अचल सेतु धर्माचा नृप दशरथ विख्यात ।
प्रसिद्ध सत्यवचनी तथाचा पुत्र राघव ॥२॥
तिन्ही लोकी धर्मात्मा म्हणूनि प्रसिद्ध राम तो ।
विशालनेत्र महाबाहु पती तो मम दैवत ॥३॥

इक्ष्वाकूणां कुले जातः सिंहस्कन्धो महाद्युतिः।
 लक्ष्मणेन सह भ्राता यस्ते प्राणान् वधिष्यति ॥४॥
 इक्ष्वाकुकुलात् जन्मे तेजस्वी सिंहस्कंद तो ।
 भ्राता लक्ष्मणासह वधण्या येईल तुज ॥४॥
 प्रत्यक्षं यद्यहं तस्य त्वया वै धर्षिता बलात् ।
 शयिता त्वं हतः संख्ये जन्स्थाने यथा खरः॥५॥
 अपहरण समोर त्याच्या माझे जर करतास तू ।
 खरासम जनस्थाने मृत झाला असतास तू ॥५॥

य एते राक्षसाः प्रोक्ता घोररूपा महाबलाः।
 राघवे निर्विषाः सर्वे सुपर्णे पन्नगा यथा ॥६॥
 राक्षसां योजिसी तू ज्या जाण्या श्रीरामाकडे ।
 निष्प्रभ होतिल सर्व सर्पासम गरुडापुढे ॥६॥
 तस्य ज्याविप्रमुक्तास्ते शराः कंचभूषणाः।
 शरीरं विधमिष्यन्ति गंगाकूलमिवोर्मयः ॥७॥
 गंगा काटं जशी तीरा सुवर्णभूषित शर ।
 रामाचे छिन्नविछिन्न टाकतील करुनी तुला ॥७॥

असुरैर्वा सुरैर्वा त्वं यद्यवध्योऽसि रावण ।
 उत्पाद्य सुमहद् वैरं जीवंस्तस्य न मोक्ष्यसे ॥८॥
 अवध्य जरी तू अससी सुरासुरांना रावणा ।
 परि रामासवे वैर तुज न जीवित ठेविल ॥८॥
 स ते जीवितशेषस्य राघवोऽन्तकरो बली ।
 पशोः यूपगतस्येव जीवितं तव दुर्लभम् ॥९॥
 स्तंभबद्ध पशूसम जीवन तव दुर्लभ ।
 हरतील बलवान श्रीराम शेष तव जीवित ॥९॥

यदि पश्येत स रामस्त्वां रोषदीप्तेन चक्षुषा ।
 रक्षस्त्वमद्य निर्दग्धो यथा रुद्रेण मन्मथः॥१०॥
 रोषयुक्त दृष्टीने पाहुनी राघव तुला ।
 करतील जाळुनी खाक मदनास शम्भू जसा ॥१०॥
 यश्चन्द्र नभसो भूमौ पतयेन्नाशयेत वा ।
 सागरं शोषयेद् वापि स सीतां मोचयेदिह ॥११॥
 जो नभातून पृथ्वीस पाडू वा नष्ट करू शके ।
 सागरा आटवू शके जो सीतेस मुक्त करू शके ॥११॥

गतासुस्त्वं गतश्रीको गतसत्त्वो गतेन्द्रियः।
 लंका वैधव्यसंयुक्ता त्वत्कृतेन भविष्यति ॥१२॥
 समज गेलेच प्राण राज्यलक्ष्मी बल इन्द्रिये।
 पापाने तव ही लंका जणु विधवा होइल ॥१२॥
 न ते पापमिदं कर्म सुखोदकं भविष्यति ।
 याहं नीता विनाभाव पतिपार्वीत् त्वया बलात् ॥१३॥
 बळाने हरण माझे पतिपासून केलेस ।
 पाप हे तुज भविष्यात भोगण्या सुख ना देइल ॥१३॥

स हि देवरसंयुक्तो मम भर्ता महाद्युतिः।
 निर्भयो वीर्यमाश्रित्य शून्ये वसति दण्डके ॥१४।
 तेजस्वी मम स्वामी बन्धूसह दण्डकवनी ।
 राहती विसंबून स्वपराक्रमि निर्भय ॥१४॥
 स ते वीर्यं बलं दर्पमुत्सेकं च तथाचिधम् ।
 अपनेष्यति गात्रेभ्यः शरवर्षेण संयुगे ॥१५॥
 शरवर्षा करुनी ते शरिरातुनि ते तुङ्ग्या ।
 बल वीर्यं गर्व तव वर्तन करतील निष्प्रभ ॥१५॥

यदा विनाशो भूतानां दृष्यते कालचोदितः।

तदा कार्ये प्रमाद्यन्ति नराः कालवशं गताः॥१६॥

विनाश दिसता प्राणी काळाच्या प्रेरणेमुळे ।

अधीन मृत्युच्या जो प्रमाद करण्या लागतो ॥१६॥

मां प्रधृष्य स ते कालः प्राप्तोऽयं राक्षसाधम ।

आत्मनो राक्षसानां च वधायन्तःपुरस्य च ॥१७॥

मम अपहरणे काळ तुझ्यासह अन्तःपुरी ।

असती राक्षस सर्व त्यांचा जवळ आणसी ॥१७॥

न शक्या यज्ञमध्यस्था वेदिः मुग्भांडमण्डिता ।
 द्विजातिमन्त्रसम्पूता चण्डालेनावमर्दितुम् ॥१८॥
 पवित्र यज्ञवेदीस यज्ञपात्रा सुशोभित ।
 पदस्पर्श करण्यास चाण्डाळा शक्य ना असे ॥१८॥
 तथा धर्मनित्यस्य धर्मपत्नी दृढव्रता ।
 त्वया स्प्रष्टं न शक्याहं राक्षसाधम पापिना ॥१९॥
 मी धर्मपत्नी रामाची दृढ पातिव्रत्य जिचे ।
 मज स्पर्श तसा करण्या शक्य ना तुजला असे ॥१९॥

क्रीडन्ति राजहंसेन पद्मषण्डेषु नित्यशः।

हंसी सा तृणमध्यस्थं कथं द्रक्ष्येत् मद्गुक्म ॥२०॥

विहार राजहंसात करि जी कमलसमूहे ।

कशी पाहिल हंसी ती तृणवासी जलकाक त्या ॥२०॥

इदं शरीरं निःसंज्ञं बन्ध वा घातयस्य वा ।

नेदं शरीरं रक्ष्य मे जीवितं वापि राक्षस ॥२१॥

शरीरा राक्षसा जड या कर बद्ध वा संपवी ।

कारण स्वतः मीच जगण्या नच इच्छिते ॥२१॥

न तु शक्यमपक्रोशं पृथिव्यां दातुमात्मनः।
 एवमुक्त्वा तु वैदेही क्रोधात् सुपुरुषं वचः ॥२२॥
 रावणं जानकी तत्र पुनर्मोवाच किंचन ।
 निन्दा वा कलंक लागेल कोणतेही असे कार्य ।
 करणर न मी ऐसे क्रोधे बोलुनि रावणा ॥२२॥
 मूक राहुनि वैदेही नन्तर काहि न बोलली ।
 सीताया वचनं श्रुत्वा परुषं रोमहर्षणम् ॥२३।
 प्रत्युवाच ततः सीतां भयसंदर्शनं वचः।

कठोर वच सीतेचे कष्टदायक रावणा ॥२३॥

ऐकुनी भय सीतेस दावण्या राक्षस वदे ।

श्रुणु मैथिलि मद्वाक्यं मासान् द्वादश भामिनि ॥२४॥

कालेनानेन नाभ्येषि यदि मां चारुहासिनि ।

ततस्त्वां प्रातराशार्थं सूदाश्छेत्स्यन्ति लेशशः ॥२५॥

मैथिली ऐक मम वाक्य बारा महिने तुला दिले ।

नंतर आधिन स्वेच्छेने मजकडे आलि नाहिस ।

न्यहारी करण्या तुकडे देहाचे तव करीन मी ॥२५॥

इत्युक्त्वा परुषं वाक्यं रावणः शत्रुरावणः ।
 राक्षसीश्च ततः क्रुद्ध इदं वचनमवीत् ॥२६॥
 कठोर वच बोलून सीतेस क्रुद्ध रावण ।
 राक्षसींना तेथील आदेश देत बोलला ॥२६॥
 शीघ्रमेव हि राक्षस्यो विरूपा घोरदर्शनाः।
 दर्पमस्यापनेष्यन्तु मांसशोणितभोजना : ॥२७॥
 घोररूपा राक्षशिणीनो रक्तमांसभक्षिणी ।
 अहंकार या सीतेचा शीघ्र दूर तुम्ही करा ॥२७॥

वचनादेव तास्तस्य सुघोरा घोरदर्शनाः ।
 कृतप्रांजलयो भूत्वा मैथिलीं पर्यवारयन् ॥२८॥
 रावण वचन ऐकून भयंकर दिसणार्या
 घोर राक्षशिणी उभ्या सीतेस घेरुनि राहती ॥२८॥
 स ताः प्रोवाच राजासौ रावणो घोरदर्शनाः ।
 प्रचल्य चरणोत्कर्दारयन्निव मेदिनीम् ॥२९॥
 जोरात आपटुनी पाय पृथ्वी विदीर्ण करित ।
 राजा रावण बोले त्या राक्षसींना भयानक ॥२९॥

अशोकविनिकामध्ये मैथिलीं नीयतामिति ।
 तत्रेयं रक्ष्यतां गूढं युष्माभिः परिवारिता ॥३०॥
 अशोकवनि सीतेस घेउनी सर्व तुम्ही जा ।
 घेरुनी सर्व बाजूनी गूढा भावे रक्षा तिज ॥३०॥
 तत्रैनां तर्जनैरैः पुनः सान्त्वैश्चमैथिलीम
 आनयध्वं वशं सर्वा वन्यां गजवधूमिव ॥३१॥
 दावा भीती गर्जुनिया नंतर गोड बोलुनी ।
 हस्तिनीसम वन्य करण्या तिला वश पहा ॥३१॥

इति प्रतिसमादिष्टा राक्षस्यो रावणेन ताः।

अशोकवनिकां जग्मुर्मैथिली परिगृह्य तु ॥३२॥

रावणादेशा ऐकोनी मैथिलीस घेउनी ।

राक्षशिणी सर्व जाती अशोकवनि घेउनी ॥३२॥

सर्वकामफलैर्वृक्षेर्नानापुष्पफलैर्वृताम् ।

सर्वकालमदैश्चापि द्विजैः समुपसेविताम् ॥३३॥

कल्पवृक्ष असणारे फळे नाना प्रकारची ।

तसे पक्षी विविध त्या असती वाटिके मध्ये ॥३३॥

सातु शोकपरीतांगी मैथिली जनकात्मजा ।
 राक्षसीवशमापन्ना व्याघ्रीणां हरिणी यथा ॥३४॥
 तेथे जाता मैथिलिचे अंग अंग शोके भरे ।
 राक्षसींमध्ये हरिणी वाघिणींच्यामध्ये जणु ॥३४॥
 शोकेन महता प्रस्ता मैथिली जनकात्मजा ।
 न शर्म लभते भीरुः पाशबद्धा मृगी यथा ॥३५॥
 जानकी शोकग्रस्त हरिणि जाळ्यातली जणु ।
 भयभीत होउनी क्षणही चैन ना पडे तिला ॥३५॥

न विन्दते तत्र तु शर्ममैथिली विरूपनेत्राभिरतीव तर्जिता ।
 पतिं स्मरन्ती दयितं च देवरं विचेतनाभृद् भयशोकपीडिता ॥३६॥
 न शान्ति तिथे मिळे मैथिलीस ऐकुनी धमकावणि राक्षशिणींची ।
 स्मरूनि पतिस प्रियतम तसे देवरास होतसे अचेतन जणु ती ॥३६॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे षट्पंचाशः सर्गः ॥५६॥

अरण्यकाण्ड सर्ग ५७

राक्षसं मृगरूपेण चरन्तं कामरूपिणम् ।
निहत्य रामो मारीचं तूर्णं पथि न्यवर्तत ॥१॥
मारीचा मृगरूपी जो कामरूपि चरे वनी ।
मारुनी त्यास त्वरित राम परते आश्रमी ॥१॥
स तस्य स्वरमाज्ञाय द्रष्टुकामस्य मैथिलीम् ।
क्रूरस्वनोऽथ गोमायुर्विननादास्य पृष्ठतः ॥२॥

सीतेस पाहण्यासाठी त्वरा करता ऐकती।
 कोल्हिणीचा चित्कार पाठीकडुनी येइ जो ॥२॥
 स तस्य स्वरमाज्ञाय दारुणं रोमहर्षणम् ।
 चिन्तयामास गोमायोःस्वरेण परिशंकितमः॥३॥
 भयंकर स्वर ऐकोनी कांटा अंगावरी उभा ।
 दुष्ट शंका मनी येत चिंतेत श्रीराम पडे ॥३॥
 अशुभं बत मन्येऽहं गोमायुर्वाश्यते यथा
 स्वस्ति स्यादपि वैदेह्या राक्षसैर्भक्षणं विना ॥४॥

कोल्हीचा स्वर ऐकुनी वाटे अशुभ काहीतरी ।
 असावे घडले तिजला राक्षसे भक्षिले काय ॥४॥
 मारीचेन तु विज्ञाय स्वरमालक्ष्य मामकम् ।
 विक्रुष्टं मृगरूपेण लक्ष्मणः श्रुणुयाद् यदि ॥५॥
 नारीच मृगरूपात पुकारे स्वर काढुनी ।
 मजसम लक्ष्मणाला भुलवून आणण्यास्तव ॥५॥
 स सौमित्रिः स्वरं श्रुत्वा तां च हित्वाथ मैथिलीम् ।
 तयैव प्रहितः क्षिप्रं मत्सकाशमिहैष्यति ॥६॥

स्वर ऐकुनि सौमित्र सीतेच्या आग्रहामुळे ।
 मजपाशी त्वरित येई तिला सोडुनि एकटी ॥६॥
 राक्षसैः सहितैनूनं सीताया ईप्सितो वधः।
 कांचनश्च मृगो भूत्वा व्यपनीयाश्रमात्तु माम् ॥७॥
 दूरं नीत्वाथ मारीचो राक्षसोऽभूच्छराहतः।
 हा लक्ष्मण हतोऽस्मीति यद्वाक्यं व्याजहार ह ॥८॥
 सीतेला वधण्यासाठी सर्व राक्षसांनी मिळुनी ।
 होउनी कांचनमृग मजला आश्रमापासुनी ॥७॥

नेउनी दूर घायाळ होता मम तीर लागता ।

"हा लक्ष्मण " आर्तनाद त्यासाठीच काढला ॥८॥

अपि स्वस्ति भवेद् द्वाभ्यां रहिताभ्यां मया वने ।

कनस्थाननिमित्तं हि कृतवैरोऽस्मि राक्षसैः ॥९॥

जनस्थानी राक्षसांच्या संहारे वैर आमचे ।

सीता कशी कुशल राही नसता दोघे आम्ही ॥९॥

निमित्तानि च घोराणि दृष्यन्तेऽद्य बहूनि च ।

इत्येव चिन्तयन् रामः श्रुत्वा गोमायुनिः स्वनम् ॥१०॥

निवर्तमानस्त्वरितो जगामाश्रममात्मवान् ।

अनेक अपशकुन घोर दिसती त्यात कोल्हिणि ।
 रडती काढुनी सूर होई चिन्तित त्यामुळे ॥१०॥
 त्वरित त्यामुळे जाईन आश्रमात मी स्वतः ।
 आत्मन्श्चापनयनं मृगरूपेण रक्षसा ॥११॥
 आजगाम जनस्थानं राघवः परिशंकितः।
 राक्षसाने मृगरूप घेउनी आश्रमातुनी ॥११॥
 नेले दूर आपल्याला शंकित हृदये राघव ।
 येती परत जनस्थाने विचार करित त्यावर ।

तं दीनमानसं दीनमासेदुर्मृगपक्षिणः॥१२॥
 सव्यं कृत्वा महात्मानं घोरांश्च ससृजुः स्वरान् ।
 दीन दुःखी मने येता मृगपक्षी वनातले ॥१२॥
 डावीकडुनी येती भयंकर स्वर काढत ।
 तानि दृष्ट्वा निमित्तानि महाघोराणि राघवः।
 न्यवर्तताथ त्वरितो जवेनाश्रममात्मनः ॥१३॥
 पाहुनी महाभयंकर अपशकुना त्या राघव ।
 त्वरित अति वेगाने येती आश्रमाकडे ।१३॥

ततो लक्ष्मणमायान्तं ददर्श विगतप्रभम् ।
 ततोऽविदूरे रामेण समीयाय स लक्ष्मणः ॥१४॥
 दिसे लक्ष्मण येताना नष्टकान्ती ज्याची दिसे ।
 क्षणात येउनी तोही श्रीरामाजवळी मिळे ॥१४॥
 विषण्णः सन् विषण्णेन दुःखितो दुःखभागिना ।
 स जगहेऽथ तं भ्राता दृष्ट्वा लक्ष्मणमागतम् ॥१५॥
 विहाय सीता विजने वने राक्षससेविते ।
 लक्ष्मण विषण्ण दुःखी विषण्ण दुःखी बंधूस ।

भेटता तयाची निन्दा सीतेस निर्जन वनी ॥१५॥

एकटी सोडुनि आला म्हणुनी राम करीतसे ।

गृहीत्वा च करं सव्यं लक्ष्मणं रघुनन्दनः॥१६॥

उवाच मधुरोदर्कमिदं परुषमार्तवत।

हात घेउनिया हाती रघुनन्दन आर्त होउनी ॥१६॥

कठोर परि तदनंतर बोलला मधुरस्वरे ।

अहो लक्ष्मण गडं ते कृतं यत् त्वं विहाय ताम् ॥१७॥

सीतामिहागतः सौम्य कच्चित् स्वस्ति भवेदिति।

लक्ष्मणा अहो सौम्य सीतेस सोडुनि एकटी ।१७॥
 अयोग्य केलेस ती काय तेथे कुशल असेल ।
 न मेऽस्ति संशयो वीर सर्वथा कनकात्मजा ॥१८॥
 विनष्टा भक्षिता वापि राक्षसैर्वनचारिभिः।
 संदेह नसे मजला सीतेस नष्ट राक्षसे ॥१८॥
 असेल केले किंवा भक्षूनहि टाकले ।
 अशुभान्येव भूयिष्ठं यथा प्रदुर्भवन्ति मे ॥१९॥
 अपि लक्ष्मण सीतायाः सामग्रयं प्राप्नुयामहे ।
 जीवन्त्याः पुरुषव्याघ्र सुताया जनकस्य वै ॥२०॥

दिसती अवतीभवती अपशकुन जे मला ।
 लक्ष्मणा पाहुनी शंका मनी माझ्या येतसे ।
 सीतेस आपण पाहू जिवन्त कुशल स्वस्थ का ॥२०॥
 यथा वै मृगसंघाश्च गोमायुश्चैव भैरवम् ॥१९॥
 वाश्यन्ते शकुनाश्चापि प्रदीप्तामभितो दिशम् ।
 अपि स्वस्ति भवेत् तस्या राजपुत्र्या महाबल ॥२१॥
 लक्ष्मणा मृग कोल्हे नाद अशुभ करती ।
 गिधाडे करती नाद पक्षी दशदिशातही ।

ज्यामुळे नसे कुशल सीतेचे भासते असे ॥२१॥

इदं हि रक्षो मृगसंनिकाशं प्रलोभ्य मां दूरमनुप्रयातम् ।

हतं कथंचिन्महता श्रमेण स राक्षसोऽभून्नियमाण एव ॥२२॥

घेऊनि राक्षस मृगरूप मजला भुलवून दूर घेउनि मज जाई ।

करूनि परिश्रम तथा मारले मी मरूनही राक्षस तो जहाला ॥२२॥

मनश्च मे दीनमिहाप्रहृष्टं चक्षुश्च सव्यं कुरुते विकारम् ।

असंशयं लक्ष्मण नास्ति सीता हता मृता वा पथि वर्तते वा ॥२३॥

मनी मला अप्रसन्न दीन भासे लवेही नेत्रही वाममाझा ।

सीता नसे आश्रमि ती मृता वा मार्गस्थ कोणा राक्षसासवे ॥२३॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे सप्तपंचाशः सर्गः ॥५७॥

अरण्यकाण्ड सर्ग ५८

स दृष्ट्वा लक्ष्मणं दीनं शून्यं दशरथात्मजः।
पर्यपृच्छत धर्मात्मा वैदेहीमागतं विना ॥१॥
पाहुनी लक्ष्मणा दीन येताना सीतेविना ।
श्रीरामचन्द्र धर्मात्मा विचारी त्याला असे ॥१॥
प्रस्थितं दण्डकारण्यं या मामनुजगाम ह ।
क्व सा लक्ष्मण वैदेही यां हित्वा त्वमिहागतः॥२॥

आलेली दण्डकारण्ये मजसवे तिज एकटी ।

येसी सोडुनी वैदेही यासमयी आहे कुठे ॥२॥

राज्यभ्रष्टस्य दीनस्य दण्डकान् परिधावतः।

क्व सा दुःखसहाया मे वैदेही तनुमध्यमा ॥३॥

राज्यभ्रष्ट मी दीन दण्डकारण्ये विचरता ।

मजसवे सहाय्या जी कृशकटी आता कुठे ॥३॥

यां विना नोत्सहे वीर मुहूर्तमपि जीवितुम् ।

क्व सा प्राणसहाया मे सीता सुर सुतोपमा ॥४॥

जिच्याविना क्षणभरही जीवित मी नच राहतो ।

सहचरी देवकन्या जी सीता तन्वंगी कुठे ॥४॥

पतित्वममराणां हि पृथिव्याश्चापि लक्ष्मण।

विना तां तपनीयाभां नेच्छेयं जनकात्मजाम् ॥५॥

पृथ्वीचे राज्य देवतांचे वा आधिपत्य नको मला।

जनकनन्दिनी सुवर्णकान्ती सीतेविण जे मिळे ॥५॥

कच्चिज्जीवति वैदेही प्राणैः प्रियतरा मम ।

कच्चित् प्रव्राजनं वीर न मे मिथ्या भविष्यति ॥६॥

प्राणाहुनि प्रिय वैदेही मम जीवित असेल का ।
 वनी येणे मम व्यर्थ गमावून तिज होइ का ॥६॥
 सीतानिमित्तं सौमित्रे मृते मयि गते त्वयि ।
 कच्चित सकामा कैकेयी सुखिता सा भविष्यति ॥७॥
 सीतेस गमावूनी मी मृत होता तू एकटा ।
 अयोध्येस जाता माता कैकेयी सुखी होइल ॥७॥
 सपुत्रराज्यां सिद्धार्था मृतपुत्रा तपस्विनी ।
 उपस्थास्यति कौसल्या कच्चित सौम्येन कैकयीम् ॥८॥

एकटा पुत्र मी जाता विनीतभावे कौसल्या ।
 उपस्थित राहिल का सेवेत कैकेयीच्या ॥८॥
 यदि जीवति वैदेही गमिष्याम्याश्रमं पुनः ।
 संवृत्ता यदि वृत्ता सा प्राणांस्त्यक्ष्यामि लक्ष्मण ॥९॥
 आश्रमी पाय ठेवीन जीवित वैदेही जर ।
 जर ती मृत असेल तर प्राणां मीहि त्यागिन ॥९॥
 यदि मामाश्रमगतं वैदेही नाभिभाषते ।
 पुरः प्रहसिता सीता विनशिष्यामि लक्ष्मण ॥१०॥

लक्ष्मणा आश्रमी जाता हास्यमुखी मजपुढे ।
 सीता न येईल तर मी जीवित नच राहिन ॥१०॥
 ब्रूहि लक्ष्मण वैदेही यदि जीवति वा न वा ।
 त्वयि प्रमत्ते रक्षोभिर्भक्षिता वा तपस्विनी ॥११॥
 सांग लक्ष्मणा दुर्लक्ष्ये तव सीता तपस्विनी ।
 असे जीवित किंवा भक्ष्य करिती राक्षस ॥११॥
 सुकुमारी च बाला च नित्यं चादुःखभागिनी ।
 मद्वियोगेन चैदेही व्यक्तं शोचति दुर्मनाः॥१२॥

सुकुमारी बाला जिने कधी दुःख न सोसले
असेल करित शोक वियोग मम होइ जो ॥१२॥

सर्वथा रक्षसा तेन जिह्नेन सुदुरात्मना ।

वदता लक्ष्मणेत्युच्चैस्तवापि जनितं भयम् ॥१३॥

स्वरात मम "हा लक्ष्मण "राक्षसे कुटिल काढुनी ।

पुकारूनि तव मनी भय उत्पन्न केले असे ॥१३॥

श्रुतश्च मन्ये वैदेह्या स स्वरः सदृशो मम ।

त्रस्तस्य प्रेषितस्त्वं च द्रष्टुं मां शीघ्रमागतः ॥१४॥

मजसम स्वर ऐकून वैदेही भयभीत तुज ।
 पाठवी त्यामुळे शीघ्र तूहि येसी पाहण्या मज ॥१४॥
 सर्वथा तु कृतं कष्टं सीतामुत्सृजता वने ।
 प्रतिकर्तुं नृशंसानां रक्षसां दत्तमन्तरम् ॥१५॥
 दुःखद कृत्य करसी तू एकटी तिज सोडुनी ।
 राक्षसा सूड घेण्यास त्यामुळे संधि देसि तू ॥१५॥
 दुःखिताः खरघातेनराक्षसाः पिशिताशनाः।
 तैः सीतानिहता घोरैर्भविष्यति न संशयः॥१६॥

निशाचर मांसभक्षी खरघातेन दुःखित ।
 सीतेस मारले त्यांनी असेल यात न संशय ॥१६॥
 अहोऽस्मि व्यसने मग्नः सर्वथा रिपुनाशन ।
 किं त्विदानीं करिष्यामि शंके प्राप्तव्यमीदृशम् ॥१७॥
 सदैव संकटसागरी मी असेल अनुभव घ्यायचा ।
 शंका मम मनी ही की करावे काय मी आता ॥१७॥
 इति सीता वरारोहां चिन्तयन्नेव राघवः।
 आजगाम जनस्थानं त्वरया सहलक्ष्मणः॥१८॥

सीतासुंदरी विषयी चिन्ता करित राघव ।

त्वरित लक्ष्मणासह जनस्थानी येतसे ॥१८॥

विगर्हमाणोऽनुजमार्तरूपं क्षुधाश्रमेणैव पिपासयाच ।

विनिःश्वसन् शुष्कमुखो विषण्णः प्रतिश्रयं प्राप्य समीक्ष्य शून्यम् ॥१९॥

दोष देत अनुज लक्ष्मणास घेत दीर्घ श्वास परिश्रमे क्षुधातृषार्त ।

दीर्घ श्वास शुष्कमुके घेत शून्य आश्रम पाहुनि होइ अतिदुःखित ॥१९॥

स्वमाश्रमं स प्रविगाह्य वीरो विहारदेशाननुसृत्य कांश्चित् ।

एतत्क्षित्येव निवासभूमौ प्रहृष्टरोमा भवतो बभूव ॥२०॥

शिरून घेऊनि सर्वत्र शोध जिथे जिथे विहार करीतसे सीता ।
तसेच क्रीदास्थानही पाहि स्मरूनी दुःखी तिला तिथे न पाहता ॥२०॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डेऽष्टपंचाशः सर्गः॥५८॥

अरण्यकाण्ड सर्ग ५९

अथाश्रमादुपावृत्तमन्तरा रघुनन्दनः।
परिपप्रच्छसौमित्रिं रामो दुःखादिदं वचः ॥१॥
आश्रमाजवळी येता श्रीराम दुःखभरे पुन्हा ।
दुःखाने लक्ष्मणा मार्गी विचारी सघुनन्दन ॥१॥
तमुवाच किमर्थं त्वमागतोऽपास्यमैथिलीम् ।
यदा सातव विश्वासाद् वने विरहिता मया ॥२॥

विश्वासावर सीतेस तव संरक्षणि ठेविता ।

एकटी तिज सोडुनिया आलास का तू असा ॥२॥

दृष्टवैवा भ्यागतं त्वां मे मैथिलिं त्यज्य लक्ष्मण ।

शंकमानं महत् पापं यत्सत्यं व्यथितं मनः॥३॥

मैथिलीस सोडुनी तू मजजवळी येसि पाहून ।

अनिष्टाची शंका आली वाटते सत्य होतसे ॥३॥

स्फुरते नयनम् सव्यम् बाहाचा हृदयं च मे ।

दृष्ट्वा लक्ष्मण दूरे त्वां सीताविरहित पथि ॥४॥

डावा नेत्र भुजा डावी स्फुरे मम तुज पाहुनी ।
 आश्रमापासुनि दूर सीतेविन तुज पाहुनी ॥४॥
 एवमुक्तस्तु सौमित्रिर्लक्ष्मणः शुभलक्ष्मणः ।
 भूयो दुःखसमाविष्टो दुःखितं राममब्रवीत् ॥५॥
 ऐकुनी श्रीरामचन्द्र बोलता शुभलक्षण ।
 शोकग्रस्त बंधूस दुःखाने लक्ष्मण वदे ॥५॥
 न स्वयं कामकारेण तां त्यक्त्वाहमिहागतः।
 प्रचोदितस्तयैवोग्रैस्त्वत्सकाशमिहागतः॥६॥

त्यांना सोडुनि स्वेच्छेने आलो नाही मी इथे ।
 कठोर वचने प्रेरित त्यांच्या यावे मज लागले ॥६॥
 आर्येणेव परिकृष्टं लक्ष्मणेति सुविस्वरम् ।
 परित्राहीति मैथिल्यास्तच्छ्रुतिं गतम् ॥७॥
 सुरात आपल्या कोणी "लक्ष्मणा धाव" बोलले।
 मिथिलेशकुमारीच्या कानिही वाक्य ते पडे ॥७॥
 सा तमार्तस्वरं श्रुत्वा तव स्नेहेन मैथिली ।
 गच्छ गच्छेति मामाशु रुदती भयविकलवा ॥८॥

ऐकुनिया आर्तनाद मैथिली भय व्याकुल ।
 त्वरित स्नेहे व्याकुळ जाण्यास वदली मज ॥८॥
 प्रचोद्यमानेन मया गच्छेति बहुशस्तया ।
 प्रत्युक्ता मैथिली वाक्यमिदं तत् प्रत्ययान्वितम् ॥९॥
 जाण्यास प्रेरित करी अनेकवेळा मैथिली ।
 विश्वास तया देण्या बोललो वच मी असे ॥९॥ ।
 न तत् पश्याम्यहं रक्षो पदस्य भयमावहेत् ।
 निर्वृता भव नास्त्येतत् केनाप्येतदुदाहृतम् ॥१०॥

नसे राक्षस ऐसा जो श्रीरामा भय दाखवी ।
 रहा शान्त ध्वनि असे हा दुसऱ्या कोणाचा तरी ॥१०॥
 विगर्हितं च नीचं च कथमार्योऽभिधास्यति ।
 त्राहीति वचनं सीते यस्त्रायेत् त्रिदशानपि ॥११॥
 रक्षि जो देवतानाही मम बन्धु " मज वाचच "।
 वचन हे भीरुत्वपूर्ण शकेल काढू कसे ॥११॥
 किंनिमित्तं तु केनापि भ्रातुरालम्ब्य मे स्वरम् ।
 विस्वरं व्याहृतं वाक्यं लक्ष्मण त्राहि माम् ॥१२॥

दुष्ट हेतूने बन्धूंच्या सारखा स्वर काढुनी ।
 "लक्ष्मणा वाचव " ऐसे कोणी दुसरा ओरडे ॥१२॥
 राक्षसेनेरितं वाक्यं त्रासात् त्राहीति शोभने ।
 न भवत्या व्यथा कार्या कुनारीजनसेविता ॥१३॥
 राक्षसाचेच हे वाक्य कष्टी व्हावे नआपण ।
 कुलस्त्रिया स्थान देती व्यथेस ऐश्या नच ॥१३॥
 अलं विकलवतां गन्तुं स्वस्था भव नित्सुका ।
 न चास्ति त्रिषु लोकेषु पुमान् यो राघवं रणे ॥१४॥

जातो वा जायमानो वा संयुगे यः पराजयेत् ।
 अजेयो राघवो युद्धे देवैः शक्रपुरोगमैः ॥१५॥
 हो न व्याकुळ अस्वस्थ चिन्ता सोडूनि राहि तू ।
 तिन्ही लोकी नसे आता नव्हता पूर्वी कोणीही ॥१४॥
 होई न पुढे कोणीही रामास रणि जिंकिल ।
 इन्द्रादि देवतासुद्धा जिंकु न शकती तया ॥१५॥
 एवमुक्ता तु वैदेही परिमोहितचेतना ।
 उवाचाश्रूणि मुंचन्ती दारुणं मामिदं वचः ॥१६॥

वदता ऐसे मी सीता चेतना मोहित होउनी ।
 अश्रुपूर्ण होत वदे कठोर वचना मज ॥१६॥
 भावो मयि तवात्यर्थं पाप एव निवेशितः।
 विनष्टे भ्रातरि प्राप्तुं न च त्वं मामवाप्स्यसे ॥१७॥
 तव मनी असे पाप लक्ष्मणा बन्धु मरता मला ।
 इच्छा करसी वरण्या परी शक्य न ते तुला ॥१७॥
 संकेताद् भरतेन त्वं रामं समुगच्छसि ।
 क्रोशन्तं हि यथात्यर्थं नैनमभ्यवपद्यसे ॥१८॥

इशारे भरताच्या अनुसरसि श्रीरामा ।

म्हणूनि न जासी आक्रोश श्रीरामाचा ऐकुनी ॥१८॥

रिपुः प्रच्छन्नचारी त्वं मदर्थमनुगच्छसि ।

राघवस्यान्तरं प्रेप्सुस्तथैनं नाभिपद्यसे ॥१९॥

छुपा शत्रु बन्धूचा अनुसारी त्या मजस्तव ।

छिद्रान्वेषी न तू जासी संकटी रक्षण्या तया ॥१९॥

एवमुक्तस्तु वौदेह्या संरब्धो रक्तलोचनः।

क्रोधात् प्रस्फुरमाणोष्ठ आश्रमादभिनिर्गतः ॥२०॥

वैदेही बोल ऐकोनी क्रुद्ध मी रक्तलोचन ।
 ओठ दाबुन संतप्त आश्रमातुनि मी निघे ॥२०॥
 एवं ब्रुवाणं सौमित्रिं रामः संतापमोहितः।
 अब्रवीद् दुश्कृतं सौम्य तां विना त्विमहागतः ॥२१॥
 ऐकुनि लक्ष्मणबोल श्रीरामाचन्द्र संतप्त ।
 बोले सीतेस सोडुनी येणे योग्य न केलेस तू ॥२१॥
 जानन्नपि समर्थं मां रक्षसामपवारणे ।
 अनेन क्रोधवाक्येन मैथिल्या निर्गतो भवान् ॥२२॥

समर्थ मी तोंड देण्या राक्षसा हे जाणूनही ।
 उत्तेजित मैथिलिवचने बाहेर पडलासि तू ॥२२॥
 न हि ते परितुष्यामि त्यक्त्वा यदसि मैथिलिम् ।
 दृज्द्धायाः वचनं श्रुत्वा स्त्रिया यत् त्वमिहागतः॥२३॥
 तुजवरी नच संतुष्ट वचनांनी स्त्रीच्या क्रुद्ध ।
 संतप्त होत मैथिली एकटी सोडून येसि तू ॥२३॥
 सर्वथा त्वपनीतं ते सीतया यत् प्रचोदितः ।
 क्रोधास्य वशमागम्य नाकरोः शासनं मम ॥२४॥

सीतेच्या वचने प्रेरित आदेश पालन मम ।

न करसी सर्वथा हा अन्याय त्व जाहला ॥२४॥

असौ हि राक्षसः शेते शरेणाभिहता मया ।

मृगरूपेण येनाहमाश्रमादपवाहितः ॥२५॥

दूर नेई मृगरूपी राक्षस तो मम शरे ।

घायाळ होउनी जाई यमसदनी तेव्हांच ॥२६॥

विकृष्ण चापं परिधाय सायकं सलीलबाणेन च ताडितो मया ।

मार्गी तनुं त्यज्य च विक्लवस्वरो बभूव केयूरधरः स राक्षसः ॥२६॥

ओढुनी चाप लीलेने धरुनी नेम मृगावरी ।
 मारिता मी मृगाला तो तत्काळ राक्षस बने ।
 मृगशरिरा टाकूनी स्वर व्याकुल धारण ॥२६॥
 शराहतेनैव तदार्तया गिरा स्वरं ममालम्ब्य सुदूरसुश्रवम् ।
 उदाहृतं तद्वचनं सुदारुणं त्वमागतो येन विहाय मैथिलीम् ॥२७॥
 तीरे मम घायाळ होउनी मजसम काढे स्वर ।
 आणि दूर जाइ अश्या स्वरे वचन दारुण काडि तो ।
 ऐकुनी ज्या मैथिलीस सोडुनी आलास तू इथे ॥२७॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे एकोनषष्टितमः सर्गः ॥५९॥

अरण्यकाण्ड सर्ग ६०

भृशमात्रजमानस्य तस्याधो वामलोचनम् ।
प्रास्फुरच्चास्खलद् रामो वेपथुश्चास्य जायते ॥१॥
वाम लोचन रामाचा स्फुरे आश्रमी येताना ।
कम्प सुटे शरीरास अडखळति त्याची पावले ॥१॥
उपालक्ष्य निमित्तानि सोऽशुभानि मुहुर्मुहुः ।
अपि क्षेमं तु सीताया इति वै व्याजहार ह ॥२॥

अपशकुन पाहुनी वारंवार वाटे तया ।

कुशल असेला सीता का शंका मनि दाटली ॥२॥

त्वरमाणो जगामाथ सीतादर्शनलालसः ।

शून्यमावसथं दृष्ट्वा बभूवोद्विग्नमानसः ॥३॥

उताविळ होउनि सीतेस पहाण्या आश्रमी शिरे ।

परि मोकळी पाहूनी कुटी उद्विग्न होतसे ॥३॥

उद्भ्रमन्निव वेगेन विक्षिपन् सघुनन्दनः ।

तत्र तत्रोटजस्थानमभिवीक्ष्य समन्ततः ॥४॥

ददर्श पर्णशालां च सीतया रहितां तदा ।
 श्रिया विरहितां ध्वस्तां हेमन्ते पद्मिनीमिव ॥५॥
 श्रीराम फिरुनि सर्वत्र सर्व पर्णशालांमध्ये ।
 परन्तु दिसती शून्य सर्व त्या मैथिलीविना ॥४॥
 हेमन्त ऋतुमध्यात हिमे उध्वस्त कमलिनी ।
 पर्णशाला शोभाशून्य दिसती तश्या सीतेविना ॥५॥
 रुदन्तमिव वृक्षैश्च ग्लानपुष्पमृगद्विजम् ।
 श्रिया विहीनं विध्वस्तं संत्यक्तं वनदैवतैः॥६॥

सळसळ वृक्षांची वाटे करती रुदन जणु ।
 ग्लान पक्षीमृग वन देवताही स्थान जाती सोडुनी ॥६॥
 विप्रकीर्णाजिनकुशं विप्रविद्धवृसीकटम् ।
 दृष्ट्वा शून्योटजस्थानं विललाप पुनःपुनः॥७॥
 मृगचर्म विखुरलेले सर्वत्र अस्ताव्यस्त आसने ।
 पर्णशाला पाहुनि सूनी विलाप श्रीराम करी ॥७॥
 हता मृता वा नष्टा वा भक्षिता वा भविष्यति ।
 निलीनाप्यथवा भीरुथवा वनमाश्रिता ॥८॥

पळविली मृत वा झाली राक्षसे नच खादली ।
 वनफूला आणण्यासतव वा वनी गेली असे ॥८॥
 गता विचेतुं पुष्पाणि फलान्यपि च वा पुनः।
 अथवा पद्मिनी याता जलार्थं वा नदीं गता ॥९॥
 आणण्या वा फलपुष्पे गेली वा जल आणण्या ।
 पुष्करिणी नदीकडे वा गेलेली तर नसे ॥९॥
 यत्नान्मृगयमानस्तु नाससाद वने प्रियाम् ।
 शोकरक्तेक्षणः श्रीमानुन्मत्त इव लक्ष्यते ॥१०॥

शोधे श्रीराम सर्वत्र सीतेस वनि त्या परी ।

मिळे न तेव्हां उन्मत्त शोके नेत्रहि रक्तिम ॥१०॥

वृक्षात् वृक्षं प्रधावन् स गिरीश्चापि नदीनदम् ।

बभ्राम विलपन् रामः शोकपंकार्णवप्लुतः ॥११॥

वृक्षावृक्षातुनी धावे नद्या पर्वत यांतुनी ।

विलाप करत श्रीराम वृक्षांस विचारू लागले ॥११॥

अस्ति कच्चित्त्वया दृष्टा सा कदम्बप्रिया प्रिया ।

कदम्ब यदि जानीये शंस सीतां शुभाननाम् ॥१२॥

स्निग्धपल्लवसंकाशां पीतकौशेयवासिनम् ।
 शंसस्व यदि सा दृष्टा बिल्व बिल्वोपमस्तनी ॥१३॥
 कदम्बा पाहिलीस का सीता तव फुलांवरी ।
 करी प्रेम जाणसी का सीता ती शुभानना ॥१२॥
 कोमलांगी पल्लवासम शोभे पीत वस्त्रात जी ।
 सांग जर जाणसी तू जिचे स्तन तुझ्यापरी ॥१३॥
 अथवार्जुन शंस त्वं प्रियां तामनिप्रियाम् ।
 जनकस्य सुता तन्वी यदि जीवति वा न वा ॥१४॥

अर्जुना प्रिय तुझी पुष्पे तिला मजला संग तू ।
 समाचार तिचा जीवित कृशांगी ती असेल का ॥१४॥
 ककुभः ककुभोरुं तां व्यक्तं जानाति मैथिलीम् ।
 लतापल्लवपुष्पाढ्यो भाति ह्येष वनस्पतिः ॥१५॥
 भ्रमरैरुपगीतश्च यथा द्रुमवरो ह्यसि ।
 एष व्यक्तं विजानाति तिलकस्तिलकप्रियाम् ॥१६॥
 ककुभा ऊर तुझ्यासम जिचा तू जाणसि निश्चित ।
 अससी संपन्न लता पल्लव फुलांनी त्यामुळे ॥१५॥

तुङ्ग्यापाशी झंकारत यश गाति भ्रमर तुङ्गे ।
 तिलक वृक्षा तू तरी सांग सीतेस तू प्रिय ॥१६॥
 अशोक शोकापनुद शोकोपहतचेतनम् ।
 त्वन्नामानं कुरु क्षिप्रं प्रियासंदर्शनेन माम् ॥१७॥
 शोक दूर करणार्या अशोका शोकविव्हल ।
 मज माझी प्रिया दावी (अशोक) करण्या मज ॥१७॥ शोकहीन
 यदि ताल त्वया दृष्टा पक्वतालोपमस्तनी।
 कथयस्व वरारोहा कारुण्यं यदि ते मयि ॥१८॥

तव पक्व फलासम ताल वृक्षा स्तन जिचे ।
 पाहिली असशील तू जर तर सांग असे ती कुठे ॥१८॥
 यदि दृष्टा त्वया जम्बो जाम्बूनदसमप्रभा ।
 प्रियां यदि विजानासि निःशंक कथयस्व मे ॥१९॥
 जाम्बूनदासम कान्ती जिची पाहिली असशील तू ।
 जाणसी तिजविषयी निःशंक सांग होउनी ॥१९॥
 अहो त्वं कर्णिकाराय पुष्पितः शोभसे भृशम् ।
 कर्णिकाप्रियां साध्वीं शंस दृष्टा यदि प्रिया ॥२०॥

फुलांनी शोभित आज कनेरा सीतेस फार प्रिय जी ।

पाहिलीस तू तिजला तरी सांग मला त्वरे ॥२०॥

चूटाणिमहासालान् पनसान् कुरवान् धवान् ।

दाडिमानपि तान् गत्वा दृष्ट्वा रामो महायशाः ॥२१॥

बकुलानपि तान् गत्वा दृष्ट्वा रामो महायशाः

पृच्छन् रामो वने भ्रान्त उन्मत्त इव लक्ष्यते ॥२२॥

फलवृक्ष आम्र शाल कदम्ब धव डाळिम्ब ।

विशाल शाल कुरव जाई श्रीराम त्यांकडे ॥२३॥

तैसे बकुल चन्दन पुष्पवृक्षांनाही पुसे ॥
 वनी भ्रान्त सर्वत्र फिरतानाही तो दिसे ॥२२॥
 अथवा मृगशावाक्षीं मृग जानासि मैथिलीम् ।
 मृगविप्रेक्षणी कान्ता मृगीभिः सहिता भवेत् ॥२३॥
 मृगांनो सांगा मजला असे का हरिणींसवे ।
 मृगासम दृष्टि असल्याने त्यांच्यासवे मैथिली ॥२३॥
 गज सा गजनासोरुर्यदि दृष्टा त्वया भवेत् ।
 तां मन्ये विदितां तुभ्यमाख्याहि वरवारणः ॥२४॥

शुंडेपरी उरु जिचे गजहो पाहिले असले तर ।
 कुठे असेल ती सीता सांगा मज त्वरित ॥२४॥
 शार्दूल यदि सादृष्टा प्रिया चन्द्रनिभानना ।
 मैथिली मम विस्रब्धः कथयस्व न ते भयम् ॥२५॥
 वाघानो जर पाहिली प्रिया चन्द्रमुखी मम ।
 होउनी निर्भय सांगा निःशंक मनाने मज ॥२५॥
 किं धावसि प्रिये नूनं दृष्टासि कमलेक्षणे ।
 वृक्षराच्छाद्य चात्मानं किं मां न प्रतिभाषसे ॥२६॥

सीता दिसे भ्रमाने या विचारी का गे धावसी ।
 वृक्षा आड लपोनीया मजसी नच बोलसी ॥२६॥
 तिष्ठ तिष्ठ वरारोहे न तेऽस्ति करुणा मयि ।
 नात्यर्थं हास्यशीलासि किमर्थं मामपेक्षसे ॥२७॥
 थांब थांब वरारोहे दया कर मजवरी ।
 स्वभाव नसता ऐसा उपेक्षा का मम करी ॥२७॥
 पीतकौशेयकेनासि सूचिता वरवर्णिनि ।
 धावन्त्यपि मया दृष्टा तिष्ठ यद्यस्ति सौहृदम् ॥२८॥

पीतवस्त्रे तव ज्ञात अससी कोठे न धाव तू ।
मजप्रति प्रिये स्नेहे न सोडी स्थान तू ॥२८॥

नैव सा नूनमथवा हिंसिता चारुहासिनी ।

कृच्छं प्राप्तं न मां नूनं यथोपेक्षितुमर्हति ॥२९॥

वदे भ्रम दूर होता नसे ती चारुहासिनी ।

वधिले राक्षसे माझी उपेक्षा करि न संकटी ॥२९॥

व्यकं सा भक्षिता बाला राक्षसैः पिशितशनैः ।

विभज्यांगानि सर्वाणि मया विरहिता प्रिया ॥३०॥

राक्षसे मांसभक्षी त्या प्रियेस विरही मम ।
तोडुनी अंग संग्रास भक्षिले तिज निश्चित ॥३०॥

नूनं तच्छृभदन्तोष्ठं सुनासं शुभकुण्डलम् ।
पूर्णचन्द्रनिभं ग्रस्तं मुखं निष्प्रभतां गतम् ॥३१॥

मनोहर दन्त ओष्ठ कुण्डल शोभित मुख ।
चन्द्रमा निष्प्रभ होई राक्षसग्रास होउनी ॥३१॥

सा हि चम्पकवर्णाभा ग्रीवा ग्रैवेयकोचिता ।
कोमला विलपन्त्यास्तु कान्ताया भक्षिता शुभा ॥३२॥

चम्पक सम कोमल ग्रीवा आभूषणे जी शोभित ।
 कोमल प्रिय सीतेची निशाचर घास जाहली ॥३२॥
 नूनं विक्षिप्यमानौ तौ बाहू पल्लवकोमलौ ।
 भक्षितौ वैपमानाग्रौ सहस्ताभरणांगदौ ॥३३॥
 पल्लवासम कोमल बाहु अग्रभग कम्पित ।
 आभूषणसहित ते राक्षस उदरी नष्टती ॥३३॥
 मयाविरहित बाला रक्षसां भक्षनाय वै ।
 सार्थेनेव परित्यक्ता भक्षिता बहुबान्धवा ॥३४॥

असुनी बन्धुबान्धव सोडिली भक्षणया जणु।
 एकट्या स्त्रीसम यात्रेकरु समुदायातिल ॥३४॥
 हा लक्ष्मण महाबाहो पश्यसे त्वं प्रियां क्वचित् ।
 हा प्रिये क्व गता भद्रे हा सीतेति पुनः पुनः ॥३५॥
 इत्येव विलपन् रामः परिधावन् वनाद् वनम् ।
 क्वचिदुद्भ्रमते वेगात् क्वचित् विभ्रमते बलात् ॥३६॥
 हाय लक्ष्मणा पाहसी का प्रियतमा सीता मम ।
 प्रिय सीते भद्रे कुठे जासी म्हणे तो पुनःपुन्हा ॥३५॥

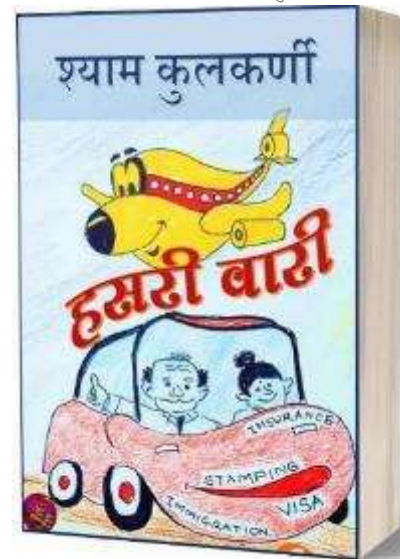
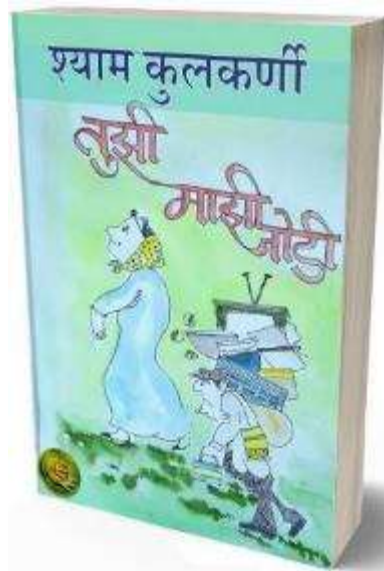
आणि धावे वनातून एका दुसऱ्या वनी वनी ।
 शोके विभ्रान्त कधी पाहुनी तिच्यासम कुणी ॥३६॥
 क्वचिन्मत्त इवाभाति कान्तान्वेषणतत्परः।
 स वनानि नदीः शैलान् गिरिप्रसवणानि च ।
 काननानि च वेगेन भ्रमत्यपरिसंस्थितः ॥३७॥
 शोधित प्रियतमेस वागु लागे वेड्यापरि ।
 धावुनी विश्रान्ति विना शोध घेण्या पाहती ।
 वनी पर्वतांमध्ये नद्या झरे अरण्यांमध्ये ॥३७॥

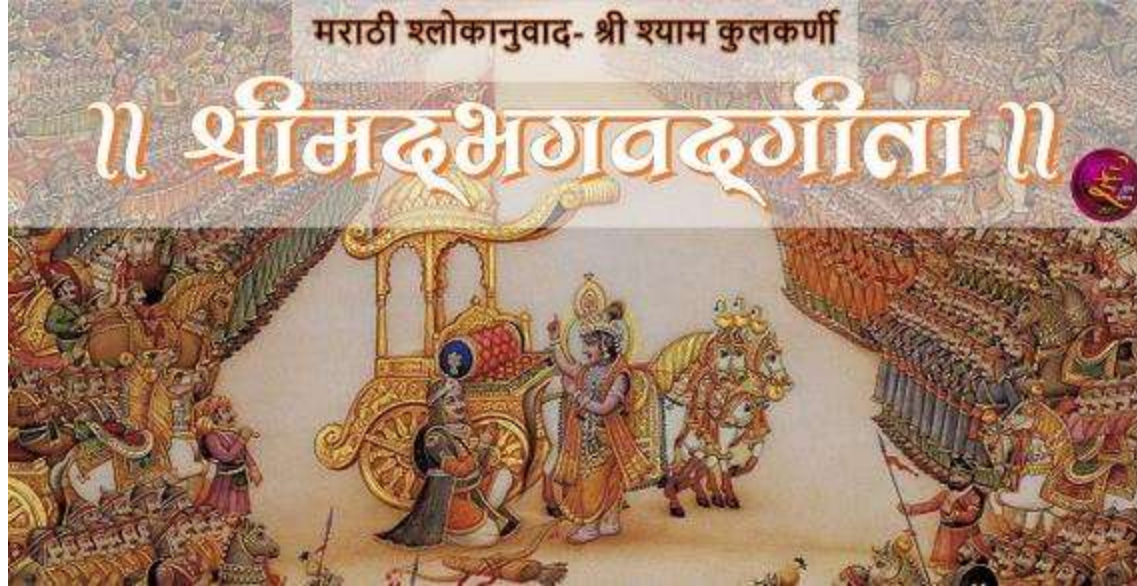
तदा स गत्वा विपुलं महद् वनं परीत्य सर्वं त्वथ मैथिली प्रति ।
 अनिष्टिताशः स चकार मार्गणे पुनः प्रियायाः परमं परिश्रमम् ॥३८॥
 जाउनी शोधण्यासाठी विशाल वनात जानकिस ।
 फिरुनी हि न निराश होता परिश्रम करती बहू ॥३८॥

इत्यार्थे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येऽरण्यकाण्डे षष्ठितमः सर्गः ॥६०॥

श्री. श्याम कुलकर्णी यांची ई साहित्यवरची इतर नऊ पुस्तकं.
यांवर टॅप किंवा क्लिक करा. थोडं थांबा. ते उघडेल. वाचा.

लवकरच येत आहे.

श्री श्याम कुलकर्णी अनुवादित

मूळ वाल्मिकी रामायण मराठी श्लोकमय भाग चौदावा

www.esahity.com

9987737237

(विनामूल्य पुस्तके मिळवण्यासाठी आपले नाव व गाव Whatsapp करा)